

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

AUGUST 2015

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

AUGUST 2015

SUMAR

august
2015

4 Suavul poet,
obraznicul din autobuz
E. LOVINESCU

5 O Europă
în miniatură
Transilvania
I.-A. POP

AVANPREMIERĂ EDITORIALĂ

10 Sulița anglo-
franceză pentru
pântecul moale sovietic
R. MOORHOUSE

ISTORICI PE CARE I-AM CUNOSCUȚ

14 Moș Plopșor,
tartorul poveștilor
P. REZEANU

19 Morții pietrei de
mijloc la Porțile de Fier
A. BORONEANȚ

MÂINE VA FI ISTORIE

22 Prima cruciadă
anti-ISIS
R. DOBRIȚOIU

23 Perla deșertului
sirian în pericol
Palmyra
C. PĂIUȘAN-NUICĂ

28 Pe vremuri
oamenii își trimiteau
scrisori
G. FILITTI

CLIO ANUNȚĂ

32 Cronică urbană
în imagini
Alba Iulia
L. STANCIU

88 Orașul de sub
orașul Roman
G.D. HÂNCEANU

EXCLUSIVITATE

33 Ochii cu epoleți ai
țarului îl urmăresc pe
Averescu
V.B. KAȘIRIN

39 Factor comun
între București și
Washington
*Diplomatul
Charles J. Vopicka*
ȘT. CIOCHINARU

43 Mihai Viteazul,
miza unui prea pătimas
duel istoriografic
A. POGĂCIAȘ

47 O dușcă de...
cafea și alta de ceai
O. SENCIUC

magazin istoric

Anul XLIX – serie nouă – nr. 8 (581)

august 2015

www.magazinistoric.ro

e-mail: mistoric1967@yahoo.com; mistoric@gmail.com

Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

1 Zeul Baal sau Baalshamin, Stăpânul Cerului, zeitate semitică cu o veche istorie, prima mențiune a numelui său datând din secolul al XIV-lea î.H. A fost venerat în întregul Orient Mijlociu. În Palmyra antică, Baal era zeitatea supremă; basorelief aflat încă în vechea cetate a Palmyrei

2 Maria Anna Bonaparte (Ajaccio, 1770-Trieste, 1820), zisă Elisa, cea mai mică soră a lui Napoleon, a trăit, după căsătoria cu un nobil de-al locului, în orașul italian Lucca, ea fiind, din 1809, și mare ducesă de Toscana. Aici este pictată, în jurul anului 1805, de o artistă contemporană ei, franțuzoaica Marie-Guillemine Benoist (1768-1826)

3 Biserica fortificată din Biertan va deveni cu timpul, asemenea suratelor ei din Transilvania, amintirea conviețuirii vreme de peste 800 de ani a sașilor cu românii și ungurii

4 Tânărul rege Sebastian I al Portugaliei (născut în 1554, la 18 zile după moartea tatălui său, în ziua de Sfântul Sebastian, 20 ianuarie) a fost eroul unei bătălii dezastruoase pentru țara sa, în Maroc, la 4 august 1578, în care a și decedat. Adulat de portughezi, el a dat naștere unui fel de cult național, denumit „sebastianism”, poporul refuzând să creadă că este mort și așteptându-l vreme bună după bătălie (tablou de Cristovao de Morais, pictor manierist lusitan, care a lucrat între anii 1551 și 1571)

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEI**,
academician
DINU C. GIURESCU,
academician
IOAN-AUREL POP

Redactor-șef
Dorin Matei

Consilier editorial
Florentina Dolghin

Secretar general de redacție
Cristina Păiușan-Nuică

Redactori:
Alexandru Pițigoi,
Theo Stănescu-Stanciu

Secretar de redacție
Theodor Lianos

Director economic
Doina Pascu

Corectura
Georgeta Apreotesei

Difuzare
Constantin Petrescu

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3,
sau strada Victor Eftimiu, nr. 2, etaj III, 285,
287, Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 15, Căsuța
poștală 15-702, Cod 010155, Telefon, Fax:
021.315.09.91, 021.312.68.77

O PLIMBARE CU AUTOBUZUL

EUGEN LOVINESCU

Acum câțiva ani se introduseseră niște noi autobuze Renault, ce inspirau încrederea prin soliditatea lor, de adevărate vagoane cauciucate, cu o galbă elegantă. Nedesmeticit încă de inovația taxării chiar la ușă, tocmai când mă pregăteam să plătesc, mă văzui brusc proiectat în celălalt cap al platformei, gata să mă prăbușesc; cu o suspensiune nefericită, cu o plecare și oprire bruscă, frumoasele și lungile autobuze păreau unul din cele mai moderne instrumente de tortură inventate în Apus sau vreun nou sistem de Luna Park, ce ține să ofere călătorului benevol plăcerea violentă de a se vedea maltratat, isbit și prins ca o minge la fiecare din numeroasele stații. Revenit în fire, nu-mi mai rămânea decât vaga satisfacție lăuntrică de a privi cum oricine se urca suferea ca și mine aceeași brutală proiectare. La una din stații un poet cunoscut îmi oferă însă diversiunea unui bolid intrat prin față, deși regulamentul obligă urcarea prin dos, unde se plătește și taxa. Poetul, trebuie să adaug, e un om deosebit de delicat, studiat la Paris, cu o sensibilitate și discreție ce-i acordă de la primul contact un aer de distincție și de rezervă. Abia intrat și vesel de a se fi văzut într-o parte a autobuzului cu mai puțin tangaj și rău de mare, poetul fu apostrofat de taxator de la celălalt capăt:

– Ei, domnule, intrarea nu-i pe acolo!

– Nu fii obraznic! Îi replică brusc și lapidar suavul meu prieten.

– Pentru ce-l faci obraznic? I-o tăie un călător apoplectic, îndesat, cu niște pachete pe genunchi, adevărat tip de mahalagiu bucureștean.

– Ce, n-a fost poate obraznic? Îi răspunse dârz poetul, jucându-și ochelarii de indignare.

– N-a fost; și-a făcut numai datoria să-ți spună că nu se intră prin față.

– Dar dumneata în ce calitate te vâri în vorbă?

– În calitate de cetățean indignat că faci obraznic un funcționar ce-și îndeplinește datoria, replică omul injectat, cu o vehemență capabilă și de acte.

Urmă apoi, ca de obicei, o discuție însuflețită, cu participarea și a altor călători arbitri și supraarbitri. Câtă vreme aglomerația nu era mare, susținea

poetul, el nu luase locul nimănui. Regulamentele nu-s făcute decât pentru caz de îmbulzeală și se gândea, probabil, că numai pentru proști, și nu pentru poeți...

La stația următoare, în momentul scoborării, punându-i mâna pe umăr căci nu mă văzuse îi șopti la ureche:

– N-ai avut dreptate!

Stânjenit poate de a fi fost surprins într-o situație neplăcută, poetul îmi făcu o vizită în chiar după-amiaza acelei zile. Discutarăm cazul și, deși recunoștea la rece că nu era în dreptul lui să calce regulamentul, nu-și regreta apostrofa de „obraznic” aruncată taxatorului, pretinzând că i-ar fi spus:

– Ce, n-ai mai mers cu autobuzul de te urci prin față? necuviință ce merita să fie înfierată. E drept că eu nu auzisem decât: „Ei, domnule, intrarea nu-i pe acolo!”, dar în astfel de momente e greu de restabilit adevărul istoric.

(Aquaforțe, Editura Contemporană, București, 1941)

51 Ce-i datorăm lui Hasdeu

J. TABACU

55 Mizerie și ospitalitate

Impresiile de călătorie prin Țările Române ale cehului Mírohorský

A.I. IONESCU

59 Cavalerii văzduhului

Întâmplări cu aviatori din Primul Război Mondial

V. AVRAM

A FOST ODATĂ CA NICIODATĂ

62 Muma Pădurii și alte Mume

G. ROȘU

65 Milenii, secole și o lună într-o pagină

IUBIRI CELEBRE

66 Pe portativ, cu Giacomo și donna Elvira

F. DOLGHIN

CHIPURI UITATE

71 Pictorul Ștefan Constantinescu

A. PETRESCU

PASTILA DE CUVINTE

75 Alte eponime

M. SALA

77 Sinucidere în strada Virgiliu

O afacere de spionaj, cu un italian și o damă

A. SPÂNU

80 Cum au ajuns rușii să învețe baseball

P.N. CONSTANTIN

82 Doi stâlpi ai Maiestății Sale

Povestea MI5 și MI6

C. TRONCOTĂ,
D. MATEI

EVENIMENT

86 Cu Eminescu, la Ipotești

O. GÂRLEA,
S. COGUT

HOOVER INSTITUTION

92 1937.

Iuliu Maniu îi cere lui Ion Mihalache să rămână

RUBRICI

89 În București, acum 50 ani

64 Pentru biblioteca dumneavoastră

93 Telex

18; 94; 95

Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

În Transilvania, Reforma (al cărui început este legat de numele lui Martin Luther, stânga, așa cum l-a zugrăvit pictorul german Lucas Cranach cel Bătrân, prin anul 1526) nu a provocat masacre precum cel din noaptea de 23 august 1572, din Franța (dreapta; singura operă păstrată a pictorului francez hughenot François Dubois, contemporan cu evenimentul)

rior (pe când întreaga elită politică era catolică). Vechii catolici convertiți s-au auto-proclamat legali și au păstrat puterea.

Procesul a fost însă departe de a fi lin și nu atât din cauza catolicismului, aproape complet anihilat în Transilvania până pe la 1570, cât mai ales a rivalităților dintre noile confesiuni. Acestea, cu precădere calvinismul (practicat până la urmă de ungarofoni) și luteranismul (adoptat, în general, de germanofoni), s-au luptat cu înverșunare pentru supremație. Un concurent serios în această competiție a fost – cel puțin la nivelul secolului al XVI-lea – și unitarianismul, cel mai radical dintre curentele protestante europene, definit și constituit (drept confesiune nouă și acceptată) chiar în Transilvania, la Cluj. Credința antitrinitară nu este însă nouă (ea avându-și bazele în învățătura lui Arius, preotul din Alexandria Egiptului, din secolele III-IV, d.H.), fiind reiterată timid, prin anii 1540, la Veneția și apoi în

Polonia, cu ajutorul lui Giorgio Biandrata, Laelio Socinus, Faustus Socinus, Francesco Stancarus, Mathias Vehe Glorius etc. Ea s-a precizat, afirmat și fortificat, pentru prima oară în Europa, în Transilvania, la Cluj. Ideile unitariene (divizate pe curente, între care unul, numit sabatarianism, era iudeo-creștin) – cele mai multe foarte radicale –, în ciuda succesului masiv inițial, rămân ulterior cu mai puțini adepți, situați mai ales în păturile sărace de limbă maghiară din Cluj, Turda (*Torda, Thorenburg*) și Arieș (*Aranyos*). Adepții săi susțin unicitatea persoanei și a naturii lui Dumnezeu, inexistența Sfintei Treimi (Trinității), factura exclusiv umană a lui Iisus Hristos, falsitatea tainelor (sacramentelor), a tradiției bisericești, a cultului Fecioarei Maria și al sfinților etc. Negarea divinității lui Iisus Hristos a condus la două precepte radicale sau principii, afirmate manifest: 1) acesta nu trebuia adorat (*nonadoramus* sau *nonadorantis-*

mul); 2) acesta nu trebuia chemat în ajutor (*noninvocando*). Asemenea idei unitariene erau respinse și criticate nu doar de catolici, ci și de celelalte credințe protestante. Totuși, ele, alături de celelalte învățături antitrinitare, au prins pentru o vreme, fiind îmbrățișate de elita nobiliară, dar mai ales de populația de jos ungară. Clujul ajunge, între 1566 și 1570, un oraș unitarian, centrul principal al antitrinitarismului, locul de fondare și de afirmare al acestei confesiuni.

Confesiunile născute prin Reformă nu sunt specifice unor anumite națiuni și nu se calchiază de la început după etnii. Dimpotrivă, ele sunt deschise oficial tuturor „limbilor” (popoarelor). Faptul acesta a fost evident și în Transilvania, unde luteranismul s-a răspândit inițial și printre sași și apoi, destul de repede, printre unguri și chiar printre secui, iar unitarianismul a fost îmbrățișat și de unguri și de secui etc. La fel,

TRANSILVANIA ȘI VOCATIA EUROPEANĂ A ROMÂNIEI

Continuăm articolul a cărui publicare am început-o în numărul trecut și care ne relevă locul și rolul pe care „Țara de dincolo de pădure” l-a jucat în menținerea contactului românilor cu lumea occidentală.

Academician IOAN-AUREL POP

Analiza acestei imense transformări a societății transilvane poate conduce la câteva concluzii utile pentru intenția construcției europene de astăzi. În tot acest demers, entuziasmul trebuie să facă loc realismului, pornind de la premisa că lumea trecutului nu trebuie valorizată în funcție de ideile și concepțiile contemporane, ci în raport cu mentalitățile epocii tratate. Or, pentru secolul al XVI-lea european, transformările petrecute în Transilvania erau obișnuite și neobișnuite în același timp.

Natural, se produsese o mare schimbare, în urma acceptării oficiale a confesiunilor născute prin Reformă. Era vorba, fără îndoială, despre un regim al toleranței, al acceptării celui de lângă tine, care era diferit de tine. Lucrul acesta se produsese, în general, fără violență armată, ceea ce nu se poate spune despre alte regiuni ale Europei vremii, cum era civilizata Franță, de exemplu (unde au avut loc adevărate războaie religioase). Privite mai în detaliu însă, lucrurile nu mai sunt atât de spectaculare.

De fapt, vechea elită catolică a Transilvaniei, adică privilegiații țării, deveniți în marea lor majoritate protestanți, aveau de ales între a se blama pe sine sau a rămâne în continuare la putere. Nerecunoașterea confesiunilor apărute prin Reformă ar fi condus la marginalizarea lor, la excluderea lor de la privilegii. În Transilvania, spre deosebire de Franța sau de Germania, aproape toți liderii importanți sași, unguri și secui au devenit, într-o formă sau alta, adepți ai protestantismului. Ca urmare, elita conducătoare a Transilvaniei s-a recunoscut

pe sine, s-a reoficializat, cu scopul menținerii puterii, adică a privilegiilor. Orice altă soluție era illogică, nerealistă, conducând la autodistrugere. Prin urmare, recunoașterea (mult mai simplă decât în alte părți) a confesiunilor reformate s-a făcut în Transilvania și din spirit de autoconservare, spre a păstra vechea elită la putere, la o putere bazată pe autonomiile medievale, pe rânduielile medievale. Altfel spus, în fruntea Transilvaniei au rămas, după biruința Reformei, aceleași „națiuni” (grupuri privilegiate cu aspect etnic) care conduseseră ante-

Un tablou din secolul al XIX-lea îl înfățișează pe Francisc David

Adepii Reformei din Olanda au distrus chipurile acestor statui ce decorează Catedrala Sfântul Martin din Utrecht

calvinism), care a pus de la început accent pe promovarea valorilor și limbii naționale. Astfel, națiunile politice ale Transilvaniei încep să se definească după confesiune, după limbă, după origine, tradiții și chiar după teritoriu. Pământul dominat de sași, dăruit lor de rege (numit, de aceea, și *Fundus Regius*), se cheamă tot mai des „Pământul Săsesc”; cel dominat de secui poartă numele de „Pământul Secuiesc”, iar cel în care predominau nobilii unguri (cele șapte comitate) este cunoscut uneori și ca „Pământul Unguresc”. Se constată astfel, în Transilvania timpului, o fortificare treptată a etnicității, pe fondul vechiului spirit elitar medieval, convertit parțial în sens modern, cu ajutorul ideilor comunității de origine, de limbă, de teritoriu și de confesiune. Și aici, ca și în alte regiuni, confesiunea devine o importantă marcă a identității naționale.

Transilvania a fost, în secolele XVI-XVII, un exemplu de stat european, din zona de interferență a civilizațiilor

latină și bizantină, apuseană și răsăriteană, în care au coexistat etnii, confesiuni, culturi, modele de civilizație diverse. Este perioada în care națiunile politice (stările) se transformă treptat în națiuni moderne, etnice, și în care biconfesionalismul locuitorilor (ortodocși și catolici) devine pluriconfesionalism (ortodocși, catolici, luterani, calvini, unitarieni, greco-catolici ș.a.). Aceste transformări au fost deopotrivă pașnice și violente, liniștite și agitate, înnoitoare și retrograde, deschise modernității, dar conservând multe dintre imobilismele medievale.

Trei națiuni politice moștenite (nobilimea maghiară, sașii și secuii) au devenit în epoca modernă două grupuri naționale distincte, anume maghiarii (între care s-au încadrat și secuii) și germanii. Românii – fără să fi constituit o națiune medievală efectivă, recunoscută și afirmată – s-au transformat totuși în națiune modernă, conștientă de rolul său, deși discriminată. O „religie receptivă”, cea romano-

catolică, se metamorfozează în patru „religii” acceptate legal – romano-catolică, luterană, calvină, unitariană. „Religia” românilor – ortodoxă – este și rămâne nerecunoscută oficial, atât înainte, cât și după Reforma protestantă. O încercare de recunoaștere globală a românilor – eșuată în cea mai mare parte – se va face târziu, prin unirea cu Biserica Romei și crearea Bisericii Greco-Catolice (circa 1700).

În acest peisaj atât de variat s-a oscilat mereu între acceptare și excludere, între integrare pașnică (asimilare) și reacție (uneori revoltă) etnico-religioasă, între privilegiu și lipsa acestuia, între toleranță și intoleranță. Pentru secole întregi a fost chiar normal și moral să fie așa, în sensul că un regat „catolic și apostolic” (cum era Ungaria) avea misiunea sau obligația de a-i apăra și privilegia pe catolici și de a-i discrimina pe ceilalți.

În consecință, toleranța religioasă trebuie înțeleasă în

maghiarii erau și luterani, și calvini, și unitarieni etc. Totuși, treptat, lucrurile se schimbă, odată cu accentuarea rolului etnic, pe măsura înaintării spre modernitate. Astfel, „religia” luterană sau „de Sibiu” devine o emblemă a populației germane din Transilvania, fiind numită și „săsească”, iar „religia” calvină sau „de Cluj” este numită de unii „ungurească”. Mulți nobili unguri au părăsit luteranismul tocmai spre a adera la o „religie” specifică națiunii lor, astfel încât aceste confesiuni se calchiază și după criterii etnice. De exemplu, Dieta țării, din iunie 1564, de la Turda, conține următorul text: „Din cauză că între superintendenții [conducători, cu rol de episcopi, în bisericile protestante inițiale] și preoții din bisericile din Cluj, adică cea maghiară, și din Sibiu, adică cea săsească, au existat tot felul de polemici, dezbateri, lupte și deosebiri de păreri pe marginea religiei, dar mai cu seamă pe tema euharistiei [taină (sacrament) prin care se face împărțășania credincioșilor

lor cu pâine și vin, transformate, prin puterea Duhului sau Spiritului Sfânt, în trupul și sângele Domnului; Martin Luther a admis aproape neschimbată această taină (alături de altele două dintre cele șapte), dar protestanții au respins, în general, euharistia ori au acceptat numai o prezență spirituală (în calvinism) a lui Iisus Hristos în cadrul ei – I.A. Pop], pentru sistarea deosebirilor și pentru împăcarea conștiinței ambelor părți și pentru pacea locuitorilor țării, s-a hotărât ca, în viitor, ambele tabere să aibă voie să profeseze și să urmeze atât religia și concepția de credință sibiană, cât și pe cea clujeană...”. Se vede astfel clar cum, de la nivelul adunării țării, credința reformată (cu mai multe curente) era numită „ungurească”, iar cea luterană era chemată „săsească”.

In secolul al XVII-lea, odată cu afirmarea statornică a principatului calvin, suprapunerea acestei confesiuni cu națiunea maghiară devine și mai evidentă. Astfel, confesiunile Transilvaniei se delimitează, deși nu tranșant, pe criterii naționale. Iar cum românii se confundau demult cu ortodoxia, în același spirit, din secolul al XVI-lea încoace, termenul de „valah” ajunge sinonim cu acela de „ortodox” (de credință răsăriteană sau bizantină), încât a spune român era totuna cu a spune

ortodox și invers. Pas cu pas, în ciuda unor reveniri, calvinismul ajunge să fie pe scena Transilvaniei, pentru mult timp, religia maghiară, luteranismul religia germană (săsească), iar ortodoxia religia („legea”) românească. Orgoliile etnice ajung manifeste: Francisc David, la 1556, după alungarea austrieșilor (care dominaseră Transilvania între anii 1551 și 1556), a devenit nu doar episcopul bisericii luterane maghiare, ci și săsești. Sașii însă, deși trăiau într-o enclavă a lor bine delimitată sub aspect lingvistic și confesional, s-au simțit amenințați de filomaghiarismul reprezentat de David și și-au ales un episcop sas (pe Matthias Hebler). Același Francisc David, când „demisionează”, la 1559, din funcția episcopală luterană (devenise între timp calvin), se denumeste pe sine „episcop al bisericilor maghiare”. Unii exegeți apreciază că ungurii luterani riscuau să fie asimilați sub aspect național de sași, fiind salvați de „orientarea helvetică” (sau

Giorgio Biandrata...

... și frații Socinus s-au numărat printre susținătorii credinței antitrinitariene

Avanpremieră editorială

„Harta Europei Centrale și de Răsărit pe care o vedem azi este în mare măsură produsul lui [al Pactului Ribbentrop-Molotov]: frontierele trasate în pripă de Ribbentrop și Molotov s-au dovedit a fi uimitor de durabile“, scrie Roger Moorhouse în introducerea la volumul *The Devils Alliance. Hitler's Pact with Stalin, 1939-1941* (Alianța Diavolilor. Pactul lui Hitler cu Stalin, 1939-1941), apărut anul trecut la Editura Bodley Head. Explicația este că unul dintre semnatori, U.R.S.S., s-a aflat la sfârșitul războiului în tabăra învingătorilor, și nu oricum, ci cu statutul de mare putere a lumii, putând astfel să păstreze practic integral ceea ce obținuse prin acordul din 1939.

Atunci, în august 1939, Stalin a negociat în paralel cu francezii și britanicii, pe de o parte, și cu ger-

manii, pe de alta (Magazin istoric, nr. 12/1989). Doar Hitler a acceptat să le recunoască sovieticilor dreptul la sferă de influență în Europa și așa s-a semnat pactul de neagresiune.

Istoricul britanic Roger Moorhouse analizează în cartea menționată modul cum s-a ajuns la semnare, consecințele imediate ale Pactului și cum a funcționat în cei doi ani, până când Germania a atacat U.R.S.S. Am desprins din volumul a cărei ediție în limba română o pregătește pentru Sebastian Publishing House un episod mai puțin cunoscut: cel al

planului gândit la un moment dat de britanici și francezi pentru bombardarea

câmpurilor petrolifere sovietice din jurul Baku.

Nicolae-Dan CETINĂ

Imagine realizată de fotografii lui Hitler în timpul semnării Pactului, la 23 august 1939; fotografiile a trebuit să fie retușate, pentru că Stalin fuma tot timpul, iar Hitler nu a acceptat să fie publicate astfel de imagini cu liderul sovietic fumând

Sonde la Baku și avionul RAF trimis să cerceteze zona

contextul său de epocă, în limitele sale, marcate de arsenalul unei moșteniri medievale. Toleranța nu trebuie confundată în niciun caz cu libertatea religioasă deplină și nici cu egalitatea absolută între confesiuni. Se remarcă, în acest sens, marile rivalități dintre noile confesiuni protestante și perioadele de dominație a unuia ori a altuia, ca și hegemonia calvinismului de-a lungul secolului al XVII-lea. Lăsând la o parte statutul constant inferior al Bisericii ortodoxe, trebuie remarcată prigonirea catolicismului și a bisericii sale, mai ales de către unitarieni (dominanți între 1567 și 1571). Asaltul a fost așa de puternic, încât Biserica catolică aproape a dispărut din Transilvania ori a fost nevoită să se manifeste criptic.

În concluzie, se poate spune că Reforma, în Transilvania, a schimbat rapid peisajul națiunilor politice, adică al elitei conducătoare a

țării. Aceasta s-a transformat din catolică în protestantă. Puterea era exercitată în chip colegial de către unguri, sași și secui, care erau de-acum adepții a patru confesiuni: calvină, luterană, unitariană și catolică. Locuitorii diferitelor națiuni și confesiuni trăiau separat și împreună în același timp. Astfel, în Transilvania domnea, sub aspect politic, regimul celor trei națiuni oficiale și patru „religii recepte”. Românii – cei mai numeroși locuitori ai țării – rămân în afara ecuației puterii, locuitori de rang secundar (inferior), fiind acceptați, totuși, să trăiască *usque ad beneplacitum principum et regnicolarum*, adică până când va dura bunăvoința principilor și a cetățenilor (de drept).

Transilvania a fost, astfel, un creuzet al noii Europe moderne, cu toate libertățile și limitările ei, cu acceptări și respingeri, cu idei

de progres și cu ciudate perpetuări ale tradiției medievale. Din unele puncte de vedere, locuitorii Țării Transilvane au oferit Europei lecții de generozitate și de toleranță care, deși nu au fost aplicate în chip constant și general, au lăsat la nivelul conștiinței publice un model de conviețuire viabil și astăzi. Alte lecții s-au referit mai mult la excludere, respingere și dispreț, în funcție de care sunt tratate și astăzi anumite națiuni, popoare și comunități, invocându-se noțiuni precum binele public, securitatea sau bunăstarea locuitorilor privilegiați ai bătrânului continent. România a preluat și ea din Transilvania – regiune integrată prin voința majorității în statul român de aproape un secol – deopotrivă bune și rele, dar și-a propus să ducă mai departe, cu precădere, ideile de multiculturalism, conviețuire pașnică și respect al valorilor celuilalt. ■

Una dintre minunile arhitecturale create de sași în Transilvania: Viscri

Heinrich Hoffmann,
fotografatul prezent la semnarea Pactului

„punctul sensibil“ al lui Hitler. După cum a observat un comentator francez în 1940, percepția în cercurile guvernamentale franceze era aceea că Rusia „se va prăbuși la cea mai ușoară adiere“ și că Franța „nu-l va putea înfrânge pe Hitler până când nu-l zdrobea pe Stalin“.

Ideea de a bombarda regiunea Baku se rotea în jurul guvernelor britanic și francez de ceva timp la sfârșitul anilor 1939, însă ca urmare a victoriei sovietice asupra finlandezilor în Războiul de Iarnă în luna martie 1940 (*Magazin istoric*, nr. 12/1990), a câștigat un nou avânt. La începutul anului, un raport al Statului Major al Forțelor Aeriene Britanice a prevăzut că numai câteva bombardiere erau necesare pentru ca să se reușească afectarea producției industriale de petrol sovietice.

La începutul lunii martie 1940, Ministerul de Război a aprobat prompt construirea aerodromurilor necesare în Turcia și, în cursul lunii, a modificat aeronava de tip Lockheed Electra, aparținând de Unitatea de Aerofotogrammetrie a RAF din Heston, care a executat două ieșiri de la baza Habbaniya, din Irak, pentru a efectua fotografii de recunoaștere a ținutelor. De pe avionul Lockheed fuseseră înlăturate cercurile de identi-

ficare RAF, înlocuite cu însemne civile. Echipajul RAF compus din cinci membri fusese îmbrăcat în haine civile și i se asiguraseră identități fără legătură cu armata.

Prima misiune de recunoaștere s-a desfășurat fără incidente. A doua survolând Batumi, situat pe coasta răsăriteană a Mării Negre, la 5 aprilie 1940 a atras atenția forțelor de apărare sovietice. Reperată în timp ce

**După ce a aflat
de pregătirile
anglo-franceze,
Molotov a devenit
mult mai amabil**

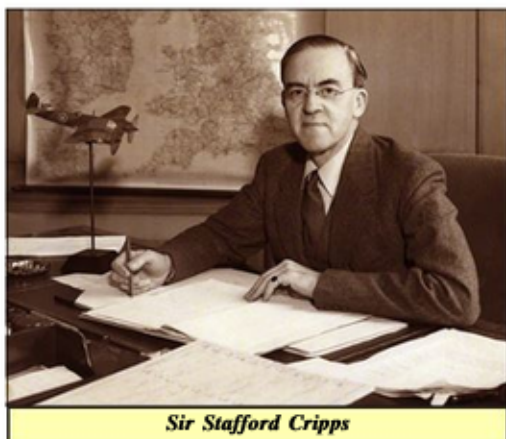
trecea frontiera turco-sovietică, aeronava Lockheed a fost luată în colimator de tunarii antiaeriene deasupra orașului. A fost alungată de avioane de vânătoare sovietice.

In același timp în care avionul Lockheed se rotea în Caucaz, emisarul britanic Sir Stafford Cripps era la Moscova pentru convorbiri cu Molotov. Misiunea lui consta în primul rând în stabilirea unui acord comercial, însă înțelegerea comercială era percepută ca fiind premisa unei îmbunătățiri a relațiilor politice, în încercarea de a preveni o apropiere și mai mare dintre sovietici și națiști. Surprin-

zător, probabil, Molotov era foarte receptiv, exprimându-se față de Cripps că Uniunea Sovietică era dornică să încheie cu Marea Britanie un acord comercial și politic.

Motivul bonomiei, care nu-l caracteriza pe Molotov, părea să fie conștientizarea existenței planurilor anglo-franceze cu privire la Baku și Batumi. Cum aflaseră autoritățile sovietice despre acest plan nu este limpede, însă ele erau conștiente cu certitudine de el la începutul lunii martie 1940. Conform surselor diplomatice franceze, au fost atât de preocupate de posibilitatea unui atac aerian în Caucaz, încât au cerut consilierea unor ingineri americani cu privire la posibilele consecințe la sol. Răspunsul a fost fără echivoc. „Ca urmare a modului în care fuseseră exploatare câmpurile petrolifere se preciza terenul este atât de saturat cu petrol, încât focul s-ar putea extinde imediat în întreaga regiune învecinată; ar putea fi nevoie de câteva luni pentru a-l stinge și de mai mulți ani înainte ca activitatea să poată fi reluată“.

Curând după ce acea opinie a fost comunicată, ambasadorul sovietic la Londra l-a abordat pe lordul Halifax, ministrul de Externe, cu o

Sir Stafford Cripps

PLAN DE ATAC CONTRA „TEUTOSLAVIEI“

ROGER MOORHOUSE

De mai mulți ani, era cunoscută în Occident vulnerabilitatea Uniunii Sovietice, care depindea de resursa principală de petrol concentrată în jurul Baku, în Caucaz. Având în vedere că acolo se producea 75% din petrolul U.R.S.S. și că zona se afla la aproximativ 200 km de frontiera turcă, Baku era văzut pe bună dreptate ca fiind călcâiul lui Ahile al lui Stalin.

Prin urmare, atunci când au început să fie elaborate proiecte la Londra și Paris în iarna 1939-1940, prin care puteau fi făcute presiuni asupra Moscovei, ideea de a ataca Baku s-a ivit din nou. Era un plan care avea o serie de factori motivaționali ciudați. În primul rând, cei care erau responsabili cu întocmirea lui puteau scoate în evidență vulnerabilitatea regiunii la atacurile aeriene și puteau specula posibilul impact pe care un astfel de atac l-ar avea nu numai asupra economiei sovietice, ci și faptul că s-ar dovedi crucial împotriva Germaniei naziste. Înțelegerea dintre Moscova și Berlin pare să fi declanșat o reconsiderare fundamentală a priorităților geostrategice britanice. Conștienți de faptul că Germania ar putea fi imună la tactica tradițională britanică a blocadei, grație relației economice cu U.R.S.S., planificatorii britanici au perceput ca fiind urgentă înăbușirea în fașă a noii entități comune, „Teutoslavia“, după cum o numea Robert Vansittart, fostul subsecretar de Stat permanent la Foreign Office până în 1938. „Ar trebui să lovim Ruso-Germania a declarat el în fața membrilor Cabinetului, în primăvara anului 1940 înainte ca ea să devină prea puternică“.

Opinia franceză era și mai belicoasă. Prim-ministrul Edouard Daladier adoptase o atitudine foarte provocatoare față de sovietici în acea iarnă, scoțând în afara legii Partidul Comunist Francez și apoi expulzându-l pe ambasadorul sovietic, în parte și pentru a contracara criticile formulate pentru eșecul de a-i ajuta pe finlandezi. În consecință, ideea de a ataca în Caucaz era sprijinită de mulți membri ai Cabinetului francez, cum era ministrul Marinei Franceze, César Campinchi, care declarase optimist că „dacă am reuși să desprindem Rusia de Germania, am putea câștiga războiul“.

Alții erau și mai ambițioși. Ofițerul de aviație Paul Stehlin își amintește că i s-a arătat o hartă secretă la Cartierul General al Forțelor Aeriene din Paris, înfățișând „două săgeți mari, una pornind din Siria și cealaltă din Finlanda, întâlnindu-se la est de Moscova“. I s-a explicat de către locuitorul șefului Statului Major: „Rusia este acum aliată cu Germa-

nia. Prin urmare, atacând-o, vom lipsi Germania lui Hitler de resursele esențiale și vom și împinge războiul mai departe de frontierele noastre. Generalul Weygand este la comanda trupelor noastre din Siria și Liban, care vor mărșălui în direcția Baku pentru a pune capăt producției petroliere; de acolo vor înainta spre nord cu scopul de a face joncțiunea cu armatele care vor mărșălui din Scandinavia și Finlanda spre Moscova.“

În spatele acestor ambiții avântate, existau și alte motive mai greu de deslușit. Se pare că era o doză de antibolșevism de modă veche, o teamă că Pactul sovieto-nazist se va dezvolta într-o alianță adevărată și presupunerea că U.R.S.S. reprezenta oarecum

*Trebuie lovită Ruso-Germania,
înainte ca ea să devină prea puternică*

Robert Vansittart

Istorici pe care i-am cunoscut

Savantul rostind o cuvântare la o reuniune a Asociației Internaționale de Studii Sud-Est Europene și clădirea fostei Bănci Neamțu, pe care a obținut-o ca sediu pentru Filiala Craiova a Academiei Române

PROFESORUL C.S. NICOLĂESCU-PLOPȘOR

Prof. univ. dr. PAUL REZEANU

C.S. Nicolăescu-Plopșor (1900-1968) a fost, mai întâi de toate, oltean, apoi profesor, istoric, arheolog, antropolog, etnograf, folclorist, epigramist, remarcabil povestitor, membru corespondent al Academiei Române.

Anul 1966. Parcă a fost... ieri. La ora 07.00 fix toți cei 16 cercetători, colaboratori ai „domnului profesor Plopșor“, eram în birouri. Nu exista să întârzie cineva sau dimineața să înceapă cu discuții la o cafea...

Dânsul venea primul. La ora 06.00. Negăsind decât portarul

și femeia de serviciu, privea îndelung holul gol al „Academiei“ și aproape mereu începea să tune și să fulgere cu vocea sa de bas-bariton: „Sigur. Nimeni n-a venit la serviciu... Nimeni nu muncește!“ Cei doi tăceau. Apoi, peste câteva minute, intra în cabinetul său și lucra timp de câteva ore. Pe

la 10.00 ieșea în dreptul ușii, aștepta până când vedea pe cineva și-i spunea să ne cheme la ședință! La ședință, o jumătate de oră tuna și fulgera. Treptat, se domolea și pe la 11.00 ne spunea: „Hai să bem o bere la «Dinamo»!“ Și la un pahar cu bere sau cu vin, Plopșor povestea...

ofertă de negocieri comerciale. Era limpede că o ofensivă de șarm sovietic era în curs pentru a împiedica orice acțiune beligerantă de acest gen. După cum a bănuț militarul și diplomatul Fitzroy Maclean, planul sovietic era de a semăna dubii în mintea Aliților cu privire la care ar fi cel mai bun curs al acțiunilor și „făcând chestiunea confuză, să ne țină în joc cât mai mult timp posibil, câștigând astfel o perioadă de respiro atât de necesară pentru ei”. În cursul acelui proces, a adăugat cu amărăciune Maclean, „se pare că au găsit o unealtă care să le facă jocul în persoana lui Sir Stafford Cripps”.

Între timp, întrucât aeronava Lockheed și echipajul ei se întorseseră la Heston, filmele au fost predate Secției de Informații a RAF, care a analizat rezultatele. În estimarea lor, care a fost înaintată șefilor politici la jumătatea lunii aprilie, analiștii au tras concluzia că orice „reducere substanțială a extracțiilor petroliere din resursele proprii ale Rusiei trebuie să ducă mai devreme sau mai târziu

la prăbușirea completă a potențialului de război al U.R.S.S.”. „Mai mult – au adăugat ei –, repercusiunile dezorganizării industriei petroliere rusești s-ar putea dovedi dezastruoase și pentru Germania”. Curând după aceea, propunerii RAF, al cărei principal susținător era comandorul de aviație John Slessor, directorul Planificării din Ministerul Aerului, i s-a dat denumirea Operațiunea „Pike” (Suliță).

Mulți dintre cei care fuseseră atrași de perspectiva

În cazul unui bombardament la Baku, era nevoie de câteva luni pentru a stinge incendiile și de câțiva ani până la reluarea producției

intervenției militare britanice în Războiul de Iarnă din Finlanda erau șocați de modul mai degrabă improvizat și superficial în care fusese discutată o lovitură agresivă împotriva U.R.S.S. Parlamentarul laburist Josiah Wedgwood și-a exprimat opoziția plină de revoltă față de un atac împotriva Uniunii Sovietice, în cursul unei debateri în Camera Comunelor cu privire la criza finlandeză, în luna martie 1940. „Este o idee surprinzătoare a spus el ca în toul unui război cu Hitler să pornim benevol un alt război cu Rusia”.

O altă îngrijorare mult mai practică a fost ridicată de lordul Hankey, ministru fără porto-

John Slessor

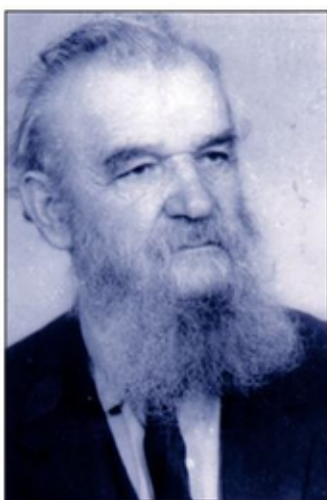
foliu, în luna ianuarie 1940, când a subliniat că obiectivul mai amplu de a paraliza Germania prin lovirea industriei petroliere sovietice era nerealist. „Numai o picătură” din petrolul sovietic ajungea în Germania, a spus el, adăugând corect că România era „de departe cea mai mare sursă de petrol” pentru industria germană. Deși cifrele lui au fost revizuite de un raport ulterior adresat Cabinetului, esența argumentului său a rămas neschimbată. În martie, secretarul pentru Mine, Geoffrey Lloyd, le-a spus membrilor Cabinetului că exporturile petroliere de până atunci, din U.R.S.S. și Europa Răsăriteană ocupată de Germania, se ridicau la numai 3% din rezervele de carburanți ale Germaniei. Se părea că dependența lui Hitler de carburantul sovietic fusese exagerată la extrem.

În pofida obiecțiunilor, planificarea pentru Operațiunea „Pike” a continuat, până când a fost depășită de evenimente și abandonată în final, atunci când forțele germane au invadat Franța și Țările de Jos, la 10 mai 1940. ■

Paul Stehlin (în centru)

din partea Academiei, să înființeze o filială a acesteia. S-a plimbat atunci „ca vodă prin lobodă” vreo două săptămâni prin oraș, a revăzut prieteni, cunoștințe și în sfârșit a ales clădirea care îi plăcea. S-a dus la Primărie. Acolo, a nimerit la cabinetul „tovarășei vicepreședinte” Minodora Fugaru. A fost bine primit, au vorbit de una de alta, a dat-o și pe glume, la care „tovarășa necheza cu plăcere”, iar în final i-a spus că dorește pentru „Academie” clădirea fostei Bănci Neamțu. Atunci, „tovarășa vicepreședintă” Fugaru a sărit ca arsă. „Nu se poate. Imposibil. Acolo este U.T.C.-ul, A.R.L.U.S.-ul, Comitetul de luptă pentru Pace, Comitetul Regional al Femeilor, Crucea Roșie, Comitetul de Cultură... unde este tovarășul Niță...” A ascultat-o calm, până la sfârșit, apoi ridicându-se de pe scaun i-a spus: „Uite ce-i tovarășa... Eu nu m-am bărbierit în viața mea. Dacă eu nu iau clădirea aceasta îți dau voie să mă bărbierești, dar dacă o iau să mă lași să te... și apoi să-ți tund...” I-a întors spatele și a plecat. A doua zi, Ploșor a cerut audiență la prim-secretarul Regiunii Oltenia, Ion Stănescu. A fost primit imediat, de fapt era așteptat. După un schimb de amabilități și câteva vorbe de duh – Ion Stănescu fiind informat cine era Ploșor și de ce venise la Craiova –, l-a întrebat ce i-a spus tovarășei Fugaru, că aceasta i-a dat un telefon, că era foarte supărată și într-un cuvânt îi ceruse să ia măsuri. Ploșor i-a povestit atunci, pe scurt, pe șleau, toată discuția. Ion Stănescu a râs, a comandat

Barba pe care nu și-a ras-o niciodată

cafele, coniac și s-au întins la vorbă. După mai bine de o oră l-a rugat să facă împreună o plimbare prin oraș, să i-l arate, că deși se află acolo de câteva luni, nu-l cunoaște. Și așa au făcut. S-au plimbat pe jos (a observat că erau urmăriți pas cu pas), s-au oprit în fața mai multor case, i-a spus fel de fel de povești, de glume și-n final s-au oprit la fosta Bancă Neamțu. Au intrat. La o vizită inopinată bineînțeles că s-au

Explicând ultimele descoperiri

găsit multe lucruri care nu erau în ordine. Ion Stănescu i-a spus atunci: „E a dumneavoastră. În câteva zile aveți birourile ocupate de... și într-o lună întreaga clădire”. Așa s-a și întâmplat. Mai mult, Stănescu i-a dat dânsului, imediat, două apartamente în „Blocul Albastru” și i-a promis că-i rezolvă orice problemă. Au rămas prieteni...

Cum a devenit academician

Prin vara anului 1967, domnul profesor, care era pe atunci vicepreședinte coordonator șef adjunct al Grupului de cercetări complexe din zona Porților de Fier (*Magazin istoric*, nr. 1/1968), ne-a luat pe mine și pe colegul meu Aurelian Popescu (care în 1957 cântase la mormântul lui Ștefan cel Mare *Deșteaptă-te române*, fapt pentru care a fost condamnat la zece ani închisoare, din care a executat șase) la Ada Kaleh, să bem cafele și să mâncăm sugiuc, rahat, bigi-bigi (o pastă gelatinoasă, roșie, dulce, amestecată cu nucă), susan și alte delicatese turcești. La înapoiere, ne-a povestit cum a ajuns academician. Dar, mai întâi de toate, ne-a povestit cum în 1952 a trebuit să fugă din Craiova, pe când era director al Muzeului Olteniei, pentru că urma să fie arestat deoarece salvase de la „topire” câteva mii de cărți aflate la index, inclusiv exemplare din *Arhivele Basarabiei*. Fugise atunci în Munții Orăștiei, la prietenul său Constantin Daicoviciu, care conducea cercetările arheologice de la Sarmizegetusa Regia – Grădiștea Muncelului.

Nu știu cum s-a întâmplat, dar prin ianuarie 1967 i-am devenit un colaborator foarte apropiat. De câteva ori pe săptămână, pe la trei după-amiază, a început să mă ia cu dânsul în vizite la cunoștințe, prieteni, preoți și mai ales „foști” boieri ori negustori boagi. Până la 10 seara, când ne retrăgeam spre casă, făceam două sau trei vizite. De regulă, eram anunțați, așa că eram așteptați și „omeniți” peste tot, după puteri. Înainte de a-i trece pragul celui vizitat, domnul profesor îmi spunea câteva cuvinte despre cel la care mergeam, despre familia acestuia. Discuțiile domnului profesor cu gazda sau familia acestuia, de regulă despre „o lume care a fost”, erau nesfârșite, o plăcere să le ascuți. Între timp, atât dânsul cât și eu ne plimbam prin casă și în mod discret ne opream privirile în fața unor tablouri sau altor obiecte de artă. Niciodată nu făceam vreo apreciere, vreun comentariu asupra acestora. Fără cuvinte, fără semne sau gesturi, ne înțelegeam unul pe celălalt. Oricum, mergea pe mâna mea. Apoi, domnul profesor își exprima dorința să cumpere și stabilea și prețul. Dacă gazda era bine situată, obiectul de artă nu numai că era obținut, dar și cumpărat la un preț rezonabil. Dar, de cele mai multe ori, gazdele erau familii scăpătate, „foști”, oameni aflați acum sub vremuri. De la aceștia domnul profesor „cumpăra”

Pe șantierul arheologic de la Bugiulești

un obiect, un tablou, de exemplu, și dădea pe loc 5.000 de lei (cu aveam, pe atunci, salariul de 1.400 de lei pe lună) și spunea că nu-l ia acum, că o să trimită altă dată șoferul după el. Nu-l mai trimitea însă niciodată...

Cum a obținut sediul pentru „Academie”

Prin domnul profesor am cunoscut mai multe personalități ale vremii. Astfel, i-am cunoscut pe V.G. Paleolog, pe mitropolitul Firmilian și pe academicianul Ștefan Milcu, al căror apropiat am devenit datorită dânsului, dar și pe „domnul Petre Pandrea”, un intelectual scriitor, care îl cunoscuse îndeaproape pe Brâncuși și care în 1967, când la Craiova s-a înființat Universitatea, a spus că acest oraș va deveni „noul Heidelberg de pe Jii, în care poți sta ca belfer *O viață de om* (N. Iorga) sau mai multe semestre, cu *Zile și nopți întârziate* (Gib Mihăiescu), ori să petreci ca student cu *Cântece de dincolo de mormânt* (Nicolae Milcu)”.

Am cunoscut, de asemenea, pe doctorul Corneliu Cosmuță

(fiul Otiliei Cosmuță, secretara lui Anatole France), care în 1911 îi pozase drept model lui Brâncuși pentru *Prometeu* și care ducea, prin anii '60, o viață ștearsă la Craiova, locuind într-o cameră dintr-o casă veche, din fața fostului Han Puțurcanu. În vara

anului 1967, Henri Coandă a făcut o călătorie prin Oltenia, însoțit de Plopșor, care m-a luat „să-i fiu pe aproape”. Pe compozitorul George Simionis l-am cunoscut (parcă-l văd în curtea casei sale de pe strada Bretei) pe când făcea (la cei peste 80 de ani ai săi) dulceață de trandafiri. În decembrie 1967 l-am întâlnit pe Ștefan Voitec (cu care a fost coleg de clasă în anii de liceu), când Plopșor m-a chemat să mă arate: „Uite, bă Fănică, acesta este cel căruia i-a născut muieră gemeni, un băiat și o fată, care sunt finii mei”. În anii următori, ori de câte ori venea la Craiova, cerea să mă întâlnesc la muzeu și să stăm de vorbă despre Craiova și oamenii săi de altădată...

Pe domnul profesor Plopșor l-am însoțit, în mai multe rânduri, la Ada Kaleh sau prin Gorj. Cum un drum, la dus sau la întors, dura cam două ore, dânsul povestea. Printre altele, mi-aduc aminte, povestea, cu plăcere, cum a obținut pentru „Academie” monumentala clădire Banca Neamțu (*Magazin istoric*, nr. 7/2008) sau mai exact fosta Bancă a Comerțului. În ianuarie 1966, a venit la Craiova, cu delegație

drum de țară, ce se făcea din șoseaua principală, ne arăta întotdeauna locul unde buinicul său fusese împușcat (rănit grav) de doi consăteni invidioși pe el.

Dincă Schileru (1849-1918) a fost o legendă vie. Moșnean, din satul Schela, județul Gorj, autodidact, a ajuns deputat în Parlamentul țării. Era un om înalt, o mândrețe de bărbat, îmbrăcat întotdeauna în costum popular gorjenesc. De altfel, Tudor Arghezi avea despre el o vorbă: „superb bărbat“. Încă din timpul vieții a intrat în anecdotică, în folclor. Despre el se cânta: „Foaie verde foi de boj?! Cine a fost odată în Gorj/ A fost Tudor și Magheru/ Și-a mai fost Dincă Schileru/ A fost și Aristică/ Nepotul lui neica Dincă“.

Se spune că atunci când lua cuvântul în Parlament, era o „perlă de înțelepciune“. Era foarte simpatizat. Chiar regele Carol I avea o „slăbiciune“

Dincă Schileru

pentru el și-i plăcea să stea de vorbă cu el. A devenit celebră discuția în care Dincă Schileru îi explica că în anul acela a fost o recoltă foarte bună, că s-a făcut „multă, multă“ recoltă. Cum regele nu înțelegea subtilitățile limbii române, a întrebat: cum „multă, multă...?“ Și Dincă Schileru i-a spus: „Adică căcălău, căcălău, Măria Ta!“ Cum cuvântul i-a plăcut, regele l-a introdus în vocabularul său...

Dintre „discursurile“ în Parlament ale lui Dincă Schileru, de notorietate a devenit unul din anul 1902. Pe atunci se propusese o lege de prohibiție a alcoolului, pe motiv că beția la români s-a generalizat și a devenit o calamitate. Cel care propusese legea era un medic. Scund de statură și slab, acesta lămurise Parlamentul. Înainte de a se trece la vot, Dincă Schileru a cerut cuvântul. „Domnilor deputați, într-adevăr beția este o nenorocire, alcoolul este dăunător sănătății, trebuie să se facă ceva în acest sens. Dar, înainte de a vota legea, domnilor deputați vă rog să vă uitați bine la mine și la domnul doctor. Pe mine m-a înțărcat mama cu țuică, domnul doctor n-a băut niciodată!“ și a coborât de la tribuna Parlamentului. Toată lumea a râs, a aplaudat, iar legea a căzut...

Cam așa povestea „moș Plopșor, tartorul poveștilor“, cum îi plăcea să-și spună. ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteti, până la 15 septembrie 2015, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**.

– Ce materie a predat profesorul Iuliu Maniu la Seminarul teologic din Blaj?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna iunie 2015 este:

Jovan Horvat de Curtici

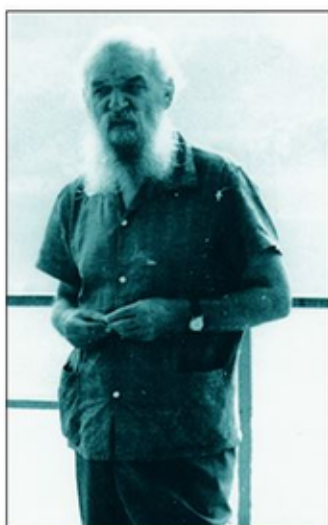
Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de domnul **Nicolae Postolache**, din **Bacău**.

Abonamentul se efectuează începând cu luna ianuarie 2016.

Adresa noastră: **Magazin istoric**, C.P. 15-702, Of.P. 15, sect. 1, București

Daicoviciu i-a dat o legitimație prin care dovedea autorităților că făcea parte din echipa sa de cercetări. Legitimația respectivă l-a salvat de „vigilența” Miliției și a Securității.

Mai apoi a plecat la București, unde s-a angajat și treptat s-a afirmat la Institutul de Arheologie. Și vremurile se mai schimbaseră. Dar, pentru a fi într-adevăr salvat, „fostul boier și dușman al poporului” a fost ales, în martie 1963, membru corespondent al Academiei R.P.R. La mijloc era „mâna” prietenilor Ilie Murgulescu, Ștefan Milcu, Ștefan Voitec, Constantin Daicoviciu, Emil Condurache și a altora. La ședința care a urmat i s-a dat cuvântul în plenul Academiei. Așa era protocolul. Dar ce era el să spună? S-a gândit și a dat-o pe glumă: „Odată, pe vremuri, demult, printre animale s-a aflat că s-a dat un ordin în urma căruia vulpii urma să fie castrați. Aflând, bieții vulpoi au rupt-o la fugă de mâncău pământul... Cu ei fugea și-un iepuraș. La un moment dat, o căprioară îl vede și-l oprește: «Bă, tu de ce fugi? Tu nu ești vulpoi și apoi toată lumea știe că n-ai făcut niciodată vreun rău cuiva». Iepurașul a stat o clipă, s-a gândit și apoi i-a răspuns. «Da, este adevărat, dar este posibil ca ăștia mai întâi să te casteze și apoi să caute să vadă ce fel de animal

În drum către Ada Kaleh

ești!»”. Toată lumea a înghet. Aluzia politică era evidentă. După câteva clipe de tăcere, în care toată lumea a înlemnit, Miron Constantinescu a început să râdă și să aplaude. Apoi și ceilalți au râs și aplaudat. În fond, era o glumă...

Epigramistul

Domnul profesor Plopșor a fost un excelent epigramist. Cum epigramele sunt, de

regulă, cu dedicație, a făcut și i s-au făcut... Astfel, când a scos revista *Gând și slovă oltenească*, prietenul său I. Polyclet i-a făcut o epigramă: „Am citit revista voastră/ Gându-i bun, dar slova proastă!”, la care Plopșor i-a răspuns prompt: „E proastă pe ici pe colea/ Pe unde scrii și tu în ea!” Și fiindcă Polyclet nu se potolea, i-a mai făcut una: „Cu epigramele lui șchioape/ Ne urmărește îndepăroape./ Dar, calea noastră este lungă/ El fiind șchiop, n-o să ne ajungă!” Altă dată, când între A.C. Calotescu-Neicu și Polyclet a avut loc un „duel” epigramistic, a intervenit Plopșor de i-a împăcat. Îi scria Calotescu-Neicu lui Polyclet: „Pe această năsalie/ Zace unul Polyclet/ A murit de apoplexie/ Când s-a zis că e poet!”, la care Polyclet i-a răspuns: „Pe aceeași năsalie/ Zace Neicu foarte trist/ A murit că-n viață nimeni/ Nu i-a zis: epigramist!” Și, ca să-i împace, Plopșor a mai scris: „Pe această năsalie/ Zac Polyclet și Neicu/ S-au citit unul pe altul/ Și-au murit de apoplexie!”

Drumul Gorjului „l-am bătut” de multe ori cu domnul profesor. Cel mai plăcut era însă drumul dintre Filiași și Târgu-Jiu. Povestea cu mult șarm și plăcere mai ales despre legendarul Dincă Schileru. Mama sa era una dintre fiicele acestuia. În goana mașinii, când ajungeam la un

La Nedeea de la Tismana, în 1967; în dreapta lui Plopșor, autorul

După inundarea acestor situri, singurul rămas doar parțial afectat este cel de la Schela Cladovei (un cartier al municipiului Drobeta-Turnu Severin, jud. Mehedinți). Cercetări arheologice conduse de dr. Vasile Boroneanț au avut loc în 1965, 1967-1968, din 1982 până în 1997. Între 1992-1996 și în ultimii opt ani, cercetările s-au desfășurat în cadrul unui program de cercetare româno-britanic, desfășurat ca o colaborare între Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” al Academiei Române, Muzeul Regiunii Porțile de Fier și Universitatea din Edinburgh, directori de proiect fiind dr. Vasile Boroneanț și semnatarul acestor rânduri, respectiv prof. Clive Bonsall pentru partea britanică.

Săpăturile de la Schela Cladovei

Situl arheologic de la Schela Cladovei a fost locuit începând cu mezoliticul târziu (cca. 7100-6300 î.H.), cu o scurtă perioadă de întrerupere de câteva sute de ani cauzată de un scurt eveniment climatic de răcire a vremii, și apoi până la sfârșitul neoliticului timpuriu (6000-5500 î.H.). Locuiri de mai scurtă durată au fost documentate pentru epoca bronzului, epoca dacică, perioada bizantină și cea modernă.

Descoperirile care singularizează Schela Cladovei în peisajul mezoliticului european sunt legate de bogata industrie de prelucrare a osului și cornului de cerb, arhitectura vetrelor de foc și a locuințelor trapezoidale similare celor de la Lepenski Vir, precum și cele peste 100 de morminte, una dintre primele necropole organizate ale Europei, mărturie a unității culturale a unei colectivități

Lepenski Vir. Vedere generală a sitului (foto Dragoslav Srejsovic)

și a existenței unei memorii sociale.

Practicile funerare pe durata mezoliticului la Porțile de Fier indică o variabilitate semnificativă a tratamentului corpului uman: înhumare primară și secundară, morminte individuale și colective, incinerare și descărnare, aproape toate fiind prezente și la Schela Cladovei.

Mormintele de inhumație primară – individul este îngropat imediat după moarte, când scheletul este încă articulat – sunt cele mai frecvente, cu diverse poziții de depunere în mormânt: întins pe spate cu mâinile de-a lungul corpului, pe piept sau pe bazin (Icoana, Lepenski Vir, Vlasac, Padina,

Schela Cladovei. Sus: Ceramică decorată, o siluetă umană și un animal, probabil câine; jos: Ceramică pictată neolitică timpurie (foto Adina Boroneanț)

Schela Cladovei, Ostrovul Corbului); depus pe o parte, cu picioarele ușor flexate sau întinse și brațele aduse spre bărbie (Schela Cladovei, Lepenski Vir, Vlasac); șezând sau chiar întins pe spate cu picioarele încrucișate turcește (Lepenski Vir, Vlasac, Padina, Ostrovul Corbului, Velesnica).

Înmormântările secundare implică un proces în două sau mai multe etape, cu înmormântarea finală având loc la un interval relativ mare de timp de la moarte, scheletul nemaifiind articulat. Sunt înmormântate secundar oase izolate, grupuri de oase dezarticulate sau părți ale corpului încă articulate. De cele mai multe ori acestea sunt adăugate unor morminte primare, dar apar și ca înmormântări separate. Un exemplu relativ frecvent este cel al extragerii craniilor și al depunerii lor separate, astfel de cazuri fiind documentate în siturile de la Schela Cladovei, Icoana, Lepenski Vir și Vlasac.

Cum pe oasele extrase nu apar urme ale separării lor de restul corpului este foarte probabil că descărnarea s-a produs ca urmare a degradării naturale, fie în groapă sau sub o movilă de pietre – de unde extragerea ulterioară a oaselor era mai facilă –, unele oase fiind apoi curățate și reîngropate.

Astfel de morminte au fost documentate la Schela Cladovei, Vlasac, Lepenski Vir și Hajdučka Vodenica. Faptul că anumite oase și craniul erau extrase atât de sub mobilele de pietre cât și din gropi – cu un minim de deranjament al scheletului – indică o cunoaștere și memorare a locurilor de înmormântare, deci o memorie socială colectivă puternică. Incinerarea este mult mai rară și nu a fost documentată decât în siturile de pe malul drept al Dunării.

PRACTICI FUNERARE ALE COMUNITĂȚILOR MEZOLITICE DE LA PORȚILE DE FIER

ADINA BORONEANȚ

*Schela Cladovei.
Inhumatie primară
cu individul așezat pe spate
și brațele aduse pe bazin.
Pe partea lui stângă se observă
oasele lungi ale altui individ
(foto Clive Bonsall)*

Peisajul zonei Porțile de Fier s-a modificat puternic după construcția primei hidrocentrale (Porțile de Fier I). Transformarea a fost cauzată de creșterea nivelului Dunării cu 34 m la baraj și până la 12 m în amonte la coada lacului de acumulare, ducând la inundarea a 99 de puncte de interes arheologic. Între acestea, se numărau și cele aparținând mezoliticului (epoca mijlocie a pietrei, caracterizată de o economie de vânători-culegători-pescari) și a neoliticului timpuriu (începuturile agriculturii și ale domesticirii animalelor). Pe malul stâng situri importante fuseseră

*Lepenski Vir. Mormântul 69
cu scheletul întins pe spate,
capul ușor ridicat
și șezând turcește
(foto Dragoslav Srejsic)*

identificate (1964-1971) și cercetate sumar la Alibeg, peșterile Climente I și Climente II, Adăpostul de sub stânca de la Cuina Turcului, Răzvrata, Icoana, peștera și terasa Veterani, Ostrovul Banului, Schela Cladovei. În afară de Climente I, Ostrovul Banului și Schela Cladovei, restul au fost acoperite de ape și pierdute definitiv. Pe malul drept al Dunării, descoperiri extraordinare a furnizat situl de la Lepenski Vir, imediat urmat de cele de la Hajdučka Vodenica, Padina, Vlasac. Trebuie subliniat caracterul unitar al descoperirilor de pe cele două maluri ale Dunării, parte a aceleiași zone de dezvoltare culturală.

O nouă creștere a nivelului Dunării, de data aceasta mai în aval – 12 m în dreptul barajului de la Porțile de Fier II, a determinat pe malul românesc săpături de salvare la Ostrovul Mare și Ostrovul Corbului și la Ajmana, Velesnica, Kula, Usce Kamenickov Potoka, Knjepiste și Vajuga Pesak, pe malul sârbesc (1977-1984).

Dunărea la Cazanele Mari (foto Clive Bonsall)

Măine va fi istorie

VOLUNTARI CONTRA ISIS

RADU DOBRIȚOIU

În ultima vreme, mass-media prezintă tot mai des știri despre cetățeni europeni și americani care au îmbrățișat islamul și s-au alăturat auto-proclamatului Stat Islamic (ISIS) în lupta pe care acesta o duce împotriva unor state recunoscute internațional din Orientul Mijlociu.

De curând, au apărut știri despre o contrareacție: crearea unei Brigăzi internaționale anti-ISIS, care s-a alăturat luptătorilor kurzi din YPG (Unități de protecție populară, forțele armate ale Partidului Muncitorilor din Kurdistan, PKK), ce luptă contra militanților ISIS.

Jordan Matson

Din această brigadă fac parte voluntari din: Estonia, Rusia, Canada, Marea Britanie, Noua Zeelandă, Olanda, Germania, Elveția, Franța, Mexic și România. Numele de luptă ale celor doi români sunt „Rubin” și „Dracula”.

În fruntea Brigăzii internaționale se află un

fost militar american, Jordan Matson. Am reușit să îi iau un interviu, care a fost difuzat de Radio România Actualități. Am putut afla astfel mai multe detalii despre el, despre unitatea pe care o conduce și despre lupta pe care o duc acești voluntari.

In acest moment, Jordan Matson este cel mai vânat luptător occidental de către ISIS, cu o recompensă substanțială pusă pe capul său. Povestea lui poartă cu siguranță o aură de mister. „Am făcut parte trei ani din Forțele Terestre ale Statelor Unite mi-a declarat, într-o brigadă de trupe aerportate. Nu am fost în misiuni externe, dar acum pot spune că este prima misiune externă”. Potrivit *USA Today*, a fost în serviciul militar în perioada mai 2006-noiembrie 2007. Nu se știe de ce l-a părăsit.

Jordan Matson a fost impresionat de atrocitățile comise de jihadiștii din ISIS. A

decis în cele din urmă să lupte împotriva acestor barbari și, în toamna anului trecut, „după ce a fost ocupat orașul Mosul [al doilea ca mărime din Irak, a fost cucerit în iunie 2014 – n.n.], am decis să găsesc o cale pentru a lupta împotriva ISIS. Și am ajuns la YPG, care m-a acceptat ca luptător străin. Așa mi-am găsit calea spre zona kurdă controlată de YPG. Am trecut prin Turcia, Istanbul, apoi la frontiera cu Siria, am traversat granița spre Rojava, unde de aproximativ nouă luni sunt alături de YPG.”

Zona de operații principală a Brigăzii internaționale este Rojava (Kurdistanul de Vest),

un teritoriu autonom din nord-estul Siriei. Statutul regiunii nu este însă recunoscut de regimul sirian, iar kurzii se află în război și cu ISIS. Între luptătorii din Brigada internațională, ale căror nume și-au făcut loc în relatările mass-media, se numără și Alan Duncan, un fost militar britanic, prieten cu Jordan Matson, dar și cu românul „Dracula”. Duncan a făcut parte șase ani din Royal Irish Regiment din Ulster, cu experiență de luptă împotriva IRA. Este veteran al primului război din Golf (august 1990-februarie 1991, declanșat după ce Saddam Hussein ocupase Kuweitul). Brigada a

Conținutul mormintelor

Inventarul mormintelor nu este foarte bogat și nici nu este ceva foarte frecvent, dar există morminte în care s-au descoperit sute de mărgelile făcute din cochilii de melci combinați cu dinți de crap (probabil cusute pe haine), calcar (Schela Cladovei, Lepenski Vir, Vlasac) sau crani de cerb (Lepenski Vir), unelte de os, piatră sau corn de cerb. O serie de morminte au urme intense de ocră roșu, mai ales în zonele vitale ale corpului (cap, piept, abdomen). Prezența inventarului ar putea fi o reflexie a statutului social al individului, un semn al prestigiului între membrii unei familii sau ai unui clan. Lipsa sa ar putea fi explicată fie prin depunerea unor obiecte lucrate din material perisabil (lemnul, scoarță de copac etc.) sau prin aceea că mormintele primare care aveau inventar semnalau în fapt o practică funerară încheiată, în timp ce acelea fără inventar semnalau intenția de revizitare a mormântului pentru extragerea unora dintre oase în vederea unei înmormântări (secundare) finale.

Pentru membrii comunității mezolitice de la Schela Cladovei (și în general de la Porțile de Fier) Dunărea este un element vital așa cum o dovedesc analizele de dietă cu izotopi stabili. Alimentația lor se bazează în mare măsură pe peștele și moluștele furnizate de fluviu și mult mai puțin pe vânătoarea și culesul fructelor sălbatice. Populația era robustă, relativ sănătoasă, artrita fiind afecțiunea cea mai generalizată (cauzată de o solicitare intensă a articulațiilor membrelor), urmată de parodontoză (ca urmare a unei slabe igiene bucale). Trau-

Schela Cladovei. Piese din os aparținând neoliticului timpuriu (foto Clive Bonsall)

mele sunt relativ frecvente fie că este vorba de fracturi vândecate ale membrelor sau craniului, fie de urme de lovituri. Câțiva dintre indivizi au avut parte de o moarte violentă – după cum indică vârfurile de săgeți găsite înfipte în oase sau în zona abdomenului –, probabil pătrunse în țesutul moale.

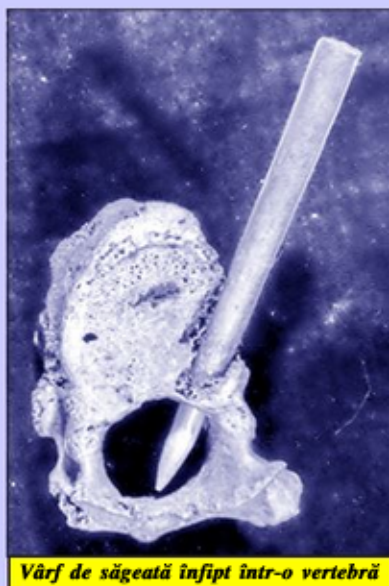
Între cca. 6300-6000 î.H., ca urmare a unui scurt eveniment climatic ploios și de răcire a vremii, comunitățile umane de pe malul Dunării se retrag din imediata vecinătate a fluviului, probabil pe terasele superioare, pentru a se feri de deseale inundații și viața în

așezare încetează sau devine sporadică.

Ceea ce regăsim, după 6000 î.H., este o comunitate în schimbare ce a încorporat elemente noi, situl de la Schela Cladovei oferind dovezi clare despre începuturile agriculturii. Se observă o schimbare notabilă în materialul arheologic: apariția în inventarul resturilor faunistice a animalelor domestice (bovine, porc domestic, ovicaprine), deși continuă o economie bazată în

mare parte pe pescuit/vânătoare; apar industria litică șlefuită, ceramica, forme noi ale industriei osului. Locuințele au un plan rectangular/oval, în contrast cu cele trapezoidale mezolitice anterioare. Schimbările la distanță mare sunt atestate prin prezența obsidianului (munții Tokay), a silexului balcanic (zona Dobrogei, România și Bulgaria) scoica Spondylus (Marea Mediterană sau Adriatică). O parte dintre mormintele aparținând acestei perioade rămân de tradiție mezolitică, dar altele sugerează și o schimbare în ritul funerar: depunerea pe o parte, cu picioarele puternic flexate și aduse spre piept, cu elemente de inventar noi (mărgelile din scoica Spondylus sau din malachit).

Toate acestea sunt trăsături similare celor ale comunităților neoliticului timpuriu, care la cca 6000 î.H. ocupau o zonă destul de mare în Europa de Sud-Est, în jurul Porților de Fier. Mezoliticul timpuriu se propagă din zona Tesaliei și a Mării Marmara (6300 î.H.), pe văile principalelor văi și râuri. Apariția acestor elemente în siturile arheologice de la Porțile de Fier sugerează și aici o prezență neolitică venită din afară, dar, pentru alte câteva sute de ani, puternic înrădăcinată în tradițiile mezolitice. ■

Vârf de săgeată înfipt într-o vertebră

reprezintă în acest moment aproape o treime dintre milițiile kurde YPG. Probabil că încadrarea ca mare unitate este exagerată, la fel ca și în cazul Brigăzii internaționale, fiind vorba mai degrabă de un batalion. Toate aceste forțe sunt coordonate de Jordan Matson.

Referindu-se la faza inițială a activității Brigăzii internaționale, el mi-a spus: „ne-au lipsit pentru început foarte multe lucruri. După ce am ajuns aici, primul lucru de care am beneficiat a

Johan Cosar (în centru)

fost sprijinul aerian [asigurat de avioane americane – n.n.]. După ce am fost susținuți cu lovituri aeriene împotriva ISIS, desfășurarea luptelor s-a modificat în foarte multe zone din nordul Siriei, în favoarea luptătorilor kurzi. Am reușit să îi respingem din Kobane, din

Shengal, din zona asiriană [este situată în partea de nord a Irakului, sud-estul Turciei, nord-estul Siriei și nord-vestul Iranului]. Apoi am preluat linia muntoasă și am asigurat un coridor de trecere pentru populația asiriană. Știam că ISIS va face presiuni asupra Kobane pentru a obține legătura cu Jazera și a controla astfel o zonă importantă de la frontiera cu Turcia. Am asigurat astfel zona de pe malul estic al Eufratului. Avem o unitate mică de luptători kurzi, care acționează în

litic, prima menționare a Palmyrei fiind cea din anele regilor asirieni, sub numele de Tadmor, un oraș al deșertului, bogat centru comercial. Apoi Talmudul (cartea sfântă a evreilor) vorbește de orașul din deșert fortificat de regele Solomon al Israelului, iar istoricul antic Flavius Josephus menționează numele grec Palmyra dat după palmierii ce o înconjurau.

In perioada elenistică orașul a făcut parte din Imperiul Seleucid (312-62 î.H.), iar din secolul al II-lea î.H. datează mormintele din Valea Mormintelor, străjuite de templul lui Baalshamin. Împrumutând de la egipteni tehnica mumificării și stilul egiptean de pictură, mormintele descoperite în anii 30 ai secolului XX conțineau mumii acoperite cu bijuterii,

nobilimea orașului înhumnată după model egiptean.

Republica Romană a cucerit Imperiul Seleucid, iar generalul Pompei a creat în anul 64 î.H. noua provincie Syria. Cetatea Palmyra și-a păstrat independența, rămânând orașul caravanelor. Marcus Antonius a atacat și cucerit Palmyra, devenită parte a Imperiului Roman în timpul domniei împăratului Tiberius (14-37 d.H.). Perioada romană a fost una prosperă, orașul fiind autonom și transformându-se într-un mare centru comercial.

Au fost construite fortificațiile, templul zeului Baal. Împăratul Hadrian a oferit Palmyrei, cu prilejul vizitei din anul 129, statutul de oraș liber, asigurându-i prosperitatea și dezvoltarea. Au apărut noi construcții: teatrul, colonada

Vedere aeriană a teatrului

dat și prima jertfă: Konstandinos Erik Scurfield, fost pușcaș marin, fost boxer de performanță, primul britanic ucis în luptă. Britanicul a murit în luptele de la Al-Hol, într-un atac al fanaticilor din ISIS. Johan Cosar este unul dintre elvețienii care s-au alăturat Brigăzii internaționale. A jurat să lupte împotriva jihadului și să-și apere patria, să apere Europa până când Statul Islamic va fi eliminat. „Zinar“ este numele de luptă primit de la kurzi de cana-

dianul în vârstă de 67 de ani care se ocupă de pregătirea de luptă corp la corp a celor din Brigada internațională.

In prezent, zona de graniță dintre Siria și Irak este controlată de voluntarii kurzi, după ce atât armata siriană, cât și cea irakiană au abandonat acele regiuni. Multe dintre punctele de observare au fost ocupate de femeile luptătoare, care supraveghează acum activitatea ISIS în zona de frontieră

dintre Irak și Siria. O brigadă de femei kurde a băgat spaima în jihadiști. Cele mai multe dintre ele sunt de religie musulmană, dar sunt și creștine. S-au alăturat voluntare trupelor YPG pentru a apăra cu arma teritoriile kurde din nordul Siriei. Fanaticii jihadiști cred că, dacă vor muri în luptă, vor ajunge în „raiul lui Allah“, alături de o mulțime de fecioare. Dar dacă vor fi uciși în luptă de o femeie, vor ajunge în iad. „Brigada Roxanne“ a amazoanelor kurde

PALMYRA CIVILIZAȚIA ÎN PERICOL

CRISTINA PĂIUȘAN-NUICĂ

Gruparea Statul Islamic a cucerit și apoi a minat cetatea antică Palmyra (Magazin istoric, nr. 9/2008), cel mai important sit arheologic al Orientului Mijlociu, amenințând cu distrugerea sa. Cetatea Palmyrei este situată în provincia Homs, la 210 km nord de Damasc, în deșertul care leagă Irakul de Siria. În ultimii doi ani victime ale Statului Islamic au fost deopotrivă oameni și monumente istorice, în încercarea acestor extremiști de a distruge state de azi și vechi civilizații. Dărâmarea ostentativă a vestigiilor istorice din Irak și Siria s-a făcut după ce UNESCO și comunitatea internațională au luat poziție împotriva vânzării vestigiilor irakiene și siriene pe piața neagră a antichităților de către ISIS pentru a finanța achiziționarea de armament.

In Siria, monumentele istorice din Alep și Damasc au fost grav avariate, Crack de Chevalier, cetatea cavalerilor ioaniți, distrusă parțial (Magazin istoric, nr. 7/2014), iar în Irak, Muzeul din Mosul a fost devastat, cetatea asiriană Nimrud distrusă. Buldo-

zerele și ciocanele unor extremiști au transformat în cioburi mii de ani de istorie în doar câteva ore.

Palmyra este considerată „locul de naștere al civilizației umane“, „perla deșertului sirian“, o moștenire a întregii umanități. Istoria ei a început în neo-

timp ni-l petrecem cu armele lângă noi, pe drumuri, și stăm chiar și în aer liber. Suntem permanent pregătiți de luptă și avem în apropiere blindate sau mașini. Cele mai multe lupte au loc noaptea, pentru a profita de orice avantaj, utilizând și echipament de vedere pe timp de noapte.“

Cum vede „serdarul“ – Cașa i se adresează localnicii Brigăzii internaționale – evoluția situației în zonă? „ISIS își va extinde

Membrii Brigăzii internaționale; în centru, cu pălărie, „Zinar“, canadianul în vârstă de 67 de ani care se ocupă de pregătirea de luptă corp la corp

influența în Irak, acolo unde apărarea este în sarcina armatei irakiene. Cred că va fi un război lung. Va dura până când coalitiția internațională va face pași împotriva ISIS, până când vor aduce forțe terestre.

Armata irakiană nu a apărut Ramadi. Și-au predat armele și au fugit. Armata irakiană nu are voința de a lupta, ceea ce destabilizează foarte mult situația. Siria pierde din ce în ce mai mult din teritoriu pentru că rebelii au primit arme din partea coalitiției. ISIS își face

jocurile. A ocupat Palmyra și avansează spre sud și spre Damasc. În unele zone se opune încă rezistență.“

I-am atras atenția că Ramadi a căzut în mâinile ISIS împreună cu blindatele pri-

gustori ce treceau i-au adus renumele de „orașul caravanelor“.

Au urmat cucerirea abassidă, apoi rezistența în fața campaniilor bizantine. Sayf al-Dawla, prințul Alepului, a construit în jurul anului 955 Kasbah (fortăreața) ce străjuiește cetatea și astăzi.

La sfârșitul secolului al XI-lea așezarea a fost devastată de două cutremure, dar reconstruită parțial de seleucizi, noii stăpâni. Cruciații nu au ocolit orașul, dar au fost respinși și au luat drumul Homsului. Mamelucii și-au subordonat orașul în a doua jumătate a secolului al XIII-lea, iar revoltele și luptele pentru dominația drumului ce leagă Siria de Irak au făcut parte din viața Palmyrei și a locuitorilor săi timp de veacuri.

O mărturie din secolul al XIV-lea lăsată de cronicarul arab Ibn Fadlallah al-Omari descria Palmyra ca fiind

„un oraș al grădinilor, unde înflorea comerțul, oraș ce avea construcții bizare“.

Continuând lungul șir al înfruntărilor, în 1400 Palmyra a fost atacată de armata lui Timur Lenk, care a distrus orașul, luând pradă 200.000 de oi. Localnicii au reconstruit parțial orașul, iar în epoca otomană, din anul 1516, când Siria a devenit parte a Imperiului Otoman, Palmyra a făcut parte din Eyaletul de Damasc, sanjakul de Palmyra, fiind un important nod comercial.

garnizoană otomană a existat în oraș până la sfârșitul Primului Război Mondial, când Franța și Marea Britanie au devenit puteri mandatare ale zonei.

Primele expediții arheologice s-au desfășurat la mijlocul secolului al XVII-lea, continuate de expediții britanice în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea, dar marile descoperiri au fost făcute în

În fundal se vede marele arc din partea estică a colonadei

primul rând ca subunitate de recunoaștere, dotată cu pistoale-mitralieră AKM și puști semiautomate cu lunetă. Este un detașament care operează alături de noi, luptătorii internaționali. Acționăm în unități mici, care execută misiuni în jurul satelor, zonelor mici populate.

Controlăm și obținem informații despre prezența luptătorilor ISIS. Constatăm care este situația și evaluăm posibilitatea unui conflict de amploare, dacă se constată o activitate ISIS. Aceasta este

Membre ale „Brigăzii Roxanne”

implicarea mea din punctul de vedere al comenzii și controlului trupelor kurde în zonă.” Este nemulțumit de dotarea trupelor sale, în marea majoritate arme AKM, câteva arme M14 și M16, lansatoare

de grenade AG7, mijloace de distrugere a tancurilor. Și adaugă: „Sper ca în viitor mai multe națiuni să se alăture și să ne sprijine.”

Vorbind despre condițiile în care își desfășoară lupta, Jordan Matson mi-a povestit: „Cel mai mult stăm în sate, în localități foarte mici. Și tot ce poți găsi acolo conturează condițiile de viață. Nu beneficiem de condiții normale, uneori ajungem în unele sate unde locuim în case mai mari, cu condiții mai bune. Dar mult

romană și templu lui Nabu, toate păstrate până acum.

In secolul al III-lea d.H. Palmyra a devenit o metropolă, și-a schimbat forma de guvernare în monarhie, cu o armată puternică, ce a înfrânt în anul 260 armata Imperiului Sasanid. Regina Zenobia (*Magazin istoric*, nr. 10/1970) a invadat și cucerit provinciile estice ale Imperiului Roman: Arabia și Egiptul. Imperiul Palmyrei a fost efemer, dar întins, pornind din Asia Mică, până în Egipt și o parte a Peninsulei Arabice.

În 272 capitala împărătesei Zenobia a fost asediată de împăratul Aurelian (270-275), care i-a cerut să i se predea lui personal, pentru a fi crucată împreună cu supușii și orașul. Zenobia a reușit să fugă din cetate și a cerut

ajutor persan, dar a fost capturată de romani și Palmyra a capitulat. Era sfârșitul unei scurte epoci de strălucire, sfârșită tragic cu revolta orașului la nici un an după capitulare. De această dată armatele lui Aurelian au distrus cetatea, iar cele mai frumoase monumente au fost luate și duse la Roma. Dar povestea orașului nu s-a încheiat cu Aurelian. Orașul a devenit sediul Legiunii I Illirice, fiind reconstruite o parte dintre temple și clădiri.

In timpul împăratului bizantin Justinian I (527-565) au fost refăcute fortificațiile, au apărut biserici creștine și

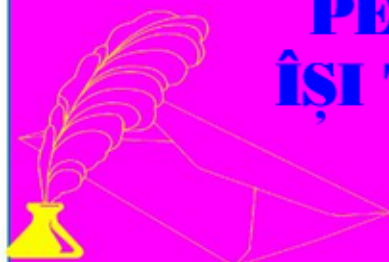
edificii publice, Palmyra rezistând o perioadă raidurilor arabe. În 634, orașul a fost cucerit de generalul Khalid ibn al-Walid, iar epoca ummayyadă i-a readus prosperitatea. Fostul templu al zeului Baal a devenit moschee, caravanele de ne-

Imagine din Valea Mormintelor

PE VREMURI OAMENII ÎȘI TRIMITEAU SCRISORI

GEORGETA FILITTI

**Cele două destinatare ale epistolelor:
Elena Cornescu...**

Correspondența rămâne, neîndoios, un element esențial în înțelegerea profilului unei societăți. „Oamenii mărunți”, atât de prețuiți de Nicolae Iorga, anonimi, copleșiți de traiul cenușu, victime permanente, cei care, până la urmă, majoritari fiind, formează „poporul”, pot defini o epocă.

Cele două femei, autoare ale scrisorilor pe care le publicăm mai jos, cu o instrucție sumară, mărturisită atât de ortografia după ureche cât și de logica solicitărilor, sunt, din păcate, reprezentative pentru lumea satului românesc până astăzi.

Elena Roșiu, nevasta administratorului unei moșii din Bărăgan, dornică să se afirme printre creatorii de frumos, e nemulțumită că Societatea „Furnica” și președinta ei, Elena Cornescu, nu se entuziasmează în fața producției ei artistice. Pledoaria ei, amestec de persuasiune și viclenie, o definește totuși ca pe un element novator în spațiul rural.

Elena Ionescu, victimă prin excelență, adusă la disperare de violența „bunului” frate spoliator, cu mințile rătăcite, se adresează Adinei Woronecki (fosta soție a lui Take Ionescu, prințesă prin căsătoria cu un principe polonez și care n-a fost niciodată doamnă de onoare la Curtea regală); va fi aflat cine știe cum de ea și își varsă focul cerând dreptate, cu toată puterea unui suflet chinuit. O lume vag educată, cu o raportare aproximativă la instituțiile statului, unde colcăie nemulțumirile, nedreptatea, amestecarea valorilor – într-un cuvânt, mediocritatea în toată goliiciunea ei.

Scrisorile se păstrează la Biblioteca Națională.

... și Adina Woronecki

Administrația moșiei Andrășești- Miloșești
G.Gr. Cantacuzino
Jud. Ialomița

Miloșești 1904 octombrie 5

Stimabilă doamnă Cornescu, București

Deoarece am văzut că Dumneavoastră primiți țesături Naționale în Bazarul Furnica, cu respect viu a vă spune că mă încurajați a lucra înainte, aceste țesături nu din mare lipsă

căci mulțumesc lui D-zeu stăm bine, bărbatemi este cel mai bun și mai lăudat Administrator de moșie la D-nu Cantacuzino. Dar neavând copii fiind tânără și lipsa de distracții din localitatea unde mă aflu și în sfârșit plăcerea râvna de a lucra și scorni ce ideile mă ajută fel de fel de țesături și năvădeli în multe ițe, la mine pot zice câte odată este un adevărat Atelier de țesătorie tot cât 2+3 câte odată și 4 războaie și câte 1+2 războaie țese și câte trei fete după cum e stofa de lată în sfârșit pot zice că și pe lângă mine se hrănește și se

mite de armata irakiană de la Statele Unite. L-am întrebat ce crede că va urma. „Falujja, Bagdad sunt sub controlul šiitilor și nu cred că vor cădea sub ISIS, pentru că šiitii sunt foarte motivați religios și sunt foarte multe miliții šiite care vor angaja lupta. Dar, în cazul specific Ramadi, acolo a fost vina armatei irakiene. Nu au fost miliții šiite, nu au fost persoane motivate religios să riposteze cu adevărat. În zonele sunnite, unde este doar armata

Luptători kurzi din YPG

irakiană, este o problemă. Am speranța că totul se va schimba dacă vom primi sprijin din partea coaliției. În acest moment, avem nevoie cu adevărat de creșterea presiunii din partea coaliției internaționale, dar va fi greu

ca ISIS să fie eliminat din aceste zone.“

Concluzia lui Jordan Matson a fost că ISIS „reprezintă cu siguranță un pericol, pentru că vedem ce se întâmplă în Libia și în alte zone unde avem războaie civile. Profită

de haos, își răspândesc ideologia, influențează populații și alte zone islamice. De aceea, lumea trebuie să își unească forțele pentru a opri această amenințare. În acest moment, astfel de acțiuni sunt foarte limitate.“ ■

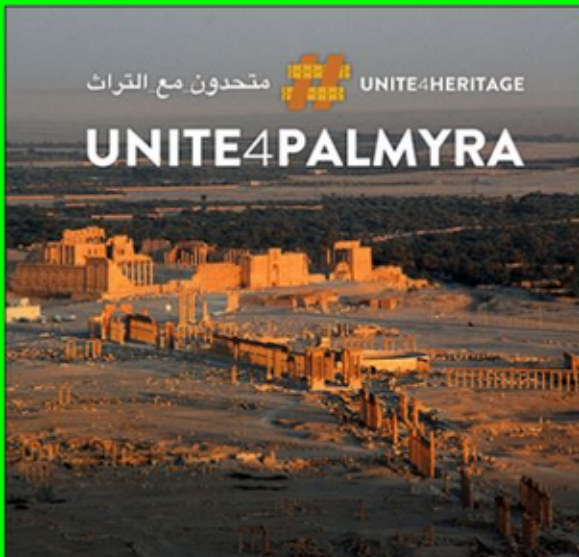
secolul al XX-lea. Mandatul francez în Siria aduce Palmyra în epoca marilor excavații arheologice conduse de arheologul Henri Arnold Seyrig. Acesta a mutat localnicii de pe locul cetății antice, apărând astfel o nouă așezare Tadmor. După Al Doilea Război Mondial săpăturile arheologice au fost continuate de statul sirian cu ajutorul unor echipe internaționale aflate sub egida UNESCO.

Descoperirile arheologice de la Palmyra au uimit întreaga lume, de la mumii de tip egiptean și busturi funerare pictate, la opere ale perioadei elenistice: frize, colonade, temple și amfiteatre; o bogăție și o succesiune de stiluri unică în lume, într-o îmbinare ce amintea de legenda

turnului Babel și care singularizează Palmyra pe plan mondial.

Marea Colonadă a cetății lungă de 1,1 km, rămasă încă în picioare, a devenit simbol al civilizației umane, alături de Valea Mormintelor, de băile lui Dioclețian, de teatrul roman, de agora greacă, de bisericile creștine, cea mai veche având 1.500 de ani. Tot acest tezaur al umanității este astăzi minat și aflat la un pas de distrugere.

Unite 4 Palmyra (Uniți pentru Palmyra), campania UNESCO lansată în luna iunie a acestui an, reprezintă un protest mondial împotriva distrugerii unui tezaur inestimabil. Istoria lungă și sângeroasă a Palmyrei ne face să fim optimiști; cetatea a supraviețuit de fiecare dată. ■

societăți Furnica (ce buna D-stră inimă va îndemnat și mi ați trimis), că D-stră faceți și acest bine a înlesni și scule, vă rog dacă mai aveți ver o comandă în străinătate să comandați și o spată pentru mine cu dinții de Oțel dată din tro foaie pentru mese și cât se poate de deasă, se poate trimite chiar pe Adresa mea rambus sau cum știți Dumneavoastră.

După ce oi vedea ce se face cu lucrurile de la Expoziție, vă voi face probe din toate ce cred eu că pot face și vă trimet.

Vă mai rog odată ca pe mama mea îndrănesc că văd că ai inimă adevărat Românească, Dumneata ca Președintă a expoziției Casnice vă stă în mână și puteți să-mi se onoreze și vre un lucru al meu cel puțin dacă nu merită toate mai mult să fac față cu bărbatemi care a fost contra de a trimite ceva, la Expoziție, pentru care vă mulțumesc din suflet. Rămâi în adăstarea rezultatului ce bunăvoința Dumneavoastră va face.

Sunt cu cel mai profund respect, vă sărut mâinile

Elena G. Roșiu

Doamnă Prințesă,

Eu subsemnata Elena C. Ionescu orfană de război, din anul 1918, din comuna Scăeni, cătunul Balaca, Județul Prahova. Mă plâng contra bunului meu frate, Ioan C. Ionescu, în calitate de tutor și dispendat de armată, pentru următoarele: Eu subsemnata de mai sus, terminnd cele 4 cl. Primare, am fost dată la un atelier de croitorie, de mama mea în anul 1927 pe timp de 3 ani internă cu tot de acasă. În anul 1929 când să termen cu bine stajul de ucenicie, am primit vestea că mama mea se află moartă pe câmp de moarte subită pe ziua de 14 martie.

După moartea defunctei eu urmam să plec înapoi să-mi termen stajul meu de ucenicie, ma reținut fratele meu forțat ca să fac menajul casei. Eu lucram și croitoria iar menajul casei făceam din ce-mi aducea. De multe ori nu se ajungea de puneam eu fincă mă bătea rău cu ușa în cucată. Spunându-mi că mănânc mult motivul ăsta îl avea de mă bătea și că nu gătesc bine. Fincă el venea mâncat la 9 noaptea și trebuia să nu fiu culcată ca să-i pun masa. Nu știam ce să-i mai fac și pantaloni de lucru îi călcam în fie ce seară și tot mă bătea. Am răbdat acest chin mare până acum. În anul 1930 a venit noaptea de 19 mai la orele 3 cu o fată pe care a luato de soție. Crezând că am să fiu mai bine dar am fost dublu de rău fiind croitoreasă și ea eu am căutat să fiu mai mică fiind la ordinul sub toți nu mai a vrut să lucreze cu mine croitoria spălam vasele și mergeam și cu oameni în vie, de munceam cu oamenii împreună când sosea timpul mesei 12 toți oamenii plecau la masă iar eu trebuie să aștept când mă cheamă, ca un câine, dar și un câine are porția lui dar eu nici atât. Venea oameni de la masă și pe mine tot nu mă chema așteptat pentru seara muncind mereu seara când toți se duceau la casele lor eu trebuia să aștept la bucătărie până mânca ei iar eu nu nici atunci seara. Iar în timpul când lucram croitoria și strângeam 1.000, 1.200 lei mă soma amenințându-mă că mă împușcă dacă nu-i dau, mă bătea de mă lăsa lungă jos și spuneam unde este și îi lua banii. Am răbdat toate astea și după ce s-a căsătorit mai rău nu am mâncat nimic în timp de 2 săptămâni și muncind și în vie. Când plecam să mă culc ca

în totdeauna, la două săptămâni, pomenesc noaptea târziu cu cineva că-mi arată revolverul spunându-mi ca să-i dau iscălitură să renunț de la partea mea de moștenire să-i dau lui dacă nu mă împușcă. Am fugit numai în cămașea de noapte.

O stradă din Ploiești

deșchide [deșteaptă] multe fete de țărane cu care lucrez. Cu regret am văzut din răspunsu lu Fratemiu care a înmănat scrisoarea mea, că nu vă place scoarța mea cu Crini, după toate stăruințele mele și munca să vopsesc eu cu mâna mea tot culori frumoase și albu de la Crini spălat cu mâna și afumat cu pucioasă de întrece lănița de Târgu. Eu nu pui la scoarțe un firu de lănică de Târgu și nici nu dau 5 santime la Boiangiu dar lănurile mele nu ese cum ese ale de Boiangiu, am învățat aproape tot satu

Elena Cornescu...

să-și vopsească în casă lănurile. Eu credeam că scoarță frumoasă ca a mea nu o să fie la Expoziție dar mam înșelat. Așa țese țărancele dar pline de flori de nu rămâne locu să pui un deștiu dar mie mi place să rămâie câmpu mult să se observe florarea și chenarele. La Plăpămi este bătaea bumbacu deslănat numai firu este sucit căci altfel nu se face pânza dintre flori. Cauza că sunt cam scumpe este că bumbacu a fost foarte scumpu anul ăsta 20 de lei o peatră care alte dăți-l luam cu 13 lei și mai e că nu le țes eu! Plătescu de țesutu la fete Române.

Am acum o înăvădeală în 8 ițe dar e de o frumusețe. Dar-mi cere de țesutu (că sunt migăloase numai

1 șervet poate face pe zi) 80 de bani de cotu mai mă costă 20 bani bumbacu, cine știe să aprecieze nu ar fi scump 1 șervet 1 leu dar la noi nu prea se caută lucruri naționale ia de Olandă și se rupe trei rânduri de Olandă până se rupe un rând de

casă. Ca și cu scoarțele noastre alese, învărgate. Dacă ar cere pe o scoarță mare aleasă 400 lei căci costă (că se plătește numai de țesut cea mai ușoară la desen 10 lei de cotu căci țese și câte 3 fete când i mai lată și nu se țese lesne, să se ia toate firele pân mână, nu-i cu suveica) nu dă și se duce și la vechiturile lui Papagalu sau Hasan și în 2 ani începe ase deșira.

În fine, după cum văd a început străinii să ne aprecieze mai bine. Cred că aveți idee ce scumpă a fost lăna anul ăsta și lund

în considerație toate cheltuielile și munca și trudnica unui război, nu o să vi se pară că am declarat prea scumpu valoarea obiectelor mele expuse la Expoziția agrară, în fine rămâne și la aprecierea Domniei Voastre. Am dori din suflet dacă va fi posibil să se vândă toate de e cu puțință ca să-mi fac rostu de bani să potu confecționa altele să iau lână la Maiu și să țes scoarța după cum mi veți cere și de va fi posibil să-mi trimiteți și mie ceva modele de hârtie. După cum va spus și fretemiu bărbatu-meu urăște balamucu cu războiu nu mai din cauză că nu suntem la moșia noastră și se teme de guri rele (dar cu toate aceste piedici eu

tot voi țese mai ales că am primit și încurajarea D-voastră).

Acum sunt pe cale de a face etamină în puncte de In dar mi lipsește spață lată și deasă, am căutat în București, am vrut să cumpăr de la fabrici și nu vor să vândă, așa că după cum văd în darea de scamă a

... și un bazar de binefacere din Cotroceni

Clio anunță

TURISMUL CULTURAL ÎN ALBA IULIA

Conf. univ. dr. LAURA STANCIU

„Alba Iulia - o istorie în imagini a orașului prin străzile și monumentele sale“ este un proiect finanțat de Consiliul Local și Primăria Municipiului Alba Iulia și realizat de Universitatea „1 Decembrie 1918“, în parteneriat cu Muzeul Național al Unirii

Alba Iulia este fără îndoială un oraș plin de istorie, fiecare stradă, fiecare colț având povestea lor, iar toate aceste istorii se lasă povestite prin efortul comun al autorităților locale, al profesorilor, muzeografilor și arhiviștilor din cetate.

Împreună au reușit să folosească și să valorifice potențialul istoric bogat și divers al orașului, prin intermediul proiectului la care au participat: Călin Anghel, Sorin Arhire, Ciprian Cucu, Valer Moga, Cosmin Popa Gorjanu, Cristian Ioan Popa, Laura Stanciu, Călin Achim Șuteu de la Universitatea „1 Decembrie 1918“ din Alba Iulia; Horia Bărdaș, Smaranda Cătean, Rareș Diodiu, Alexandru Știrban, Maria Zgărciu de la Muzeul Național al Unirii, având sprijinul unor instituții locale, precum: Direcția Județeană Alba a Arhivelor Naționale și Arhiva Arhiepiscopiei Romano-Catolice.

Valorificarea patrimoniului istoric din Alba Iulia cu rezonanță națională și regională a fost obiectivul muncii noastre, Alba Iulia fiind printre puținele orașe din România care deține și care poate valorifica un patrimoniu vizual atât de important prin calitate și vechime.

Au fost conservate și folosite părți ale unui patrimoniu istoric fragil: plăci fotografice pe sticlă și celoid, fotografii făcute la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, reproduse și prelucrate de experții proiectului. Ele sunt însoțite de texte explicative, care spun povestea unui oraș istoric unic și promovează turismul cultural.

Apulum, Bălgard, Karlsburg, Gyulafehérvár, Alba Carolina, Alba Iulia – sunt denumirile acestui centru urban al Europei Centrale, ce apar în imaginile din expoziția,

vernisată la 5 iunie 2015 la Muzeul „Principia“, din Piața Cetății.

Sunt înfățișate operele câtorva fotografi pasionați, printre care: Adalbert Cserni, Arthur Bach sau Samoila Mărza, fotografii din 1 Decembrie 1918, care de-a lungul timpului au imortalizat viața orașului, vestigiile istorice ale acestuia, instantanee urbane, restaurante, hotelurile, parcurile și oamenii.

Alba Iulia în *La belle époque* este redată cu ajutorul monumentelor, bisericilor, dar mai ales prin imagini ce refac atmosfera orașului și evoluția acestuia de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX.

„Alba Iulia – o istorie în imagini a orașului prin străzile și monumentele sale“ transportă privitorul în timp, ducându-l în mijlocul unor oameni a căror amintire s-a păstrat prin intermediul fotografiilor de epocă și a unui oraș cu o istorie de două milenii. ■

Prof. univ. dr. Daniel Valer Breaz, conf. univ. dr. Laura Stanciu, dr. Remus Cămpăanu; dr. Gabriel Rustoiu, directorul general al Muzeului Național al Unirii din Alba Iulia

Când plecam undeva mă duceam unde țineam curat în cameră și mă uitam în oglindă și mă bătea. Și fîncă intram în casă după oglindă Punând în fața mea fel de fel de motive de mă bătea cu scop să mă înbolnăvesc și să mor să-i rămâie lui partea de moștenire. Răbdând zile și săptămâni m-am înbolnăvit de foame și mă durea înăuntru în burtă pe unde mă bătuse cu picioarele nici atunci nu-mi dădea de mâncare și-mi aducea străini/i/ pe pitîș de ei. Văzând că eu mă slăbesc din zi în zi și-mi este mai rău am făcut în așa fel și am plecat la Ploiești pe jos așa cum am putut. Sosind la Ploiești au căutat un servici și am intrat de am muncit să mă pot face bine am avut vechimea de 4 luni telefonistă am plecat pe acasă să vedem ce este și atunci nu-mi dădea mâncare, dacă nu aveam eu. M-am culcat eu la o tușă a mea când mă scol de dimineață la orele 5 nu găsesc nimic de al meu să mă îmbrac eu am făcut gălăgie că unde sunt și m-am îmbrăcat cu o rochie albă ruptă cu pantofi la fel ca să plec la Prefectură cu plângerea. Când deodată că vine fratele meu Ioan C. Ionescu, cumnată mea Ecaterina Ionescu, tușea Stanca Niculici, o tușe de la Lipănești Mița I. Manole. M-a surprins cu petiția că o scriam pentru prefectură mă bate de la orele 5 și jumătate până la 11 ziua ma bătut de stropesc și pereți de sânge și pe ei se murdăresc de sânge când mă lăsa Mița Manole mă lua în primire fratele meu și mă bătea și cu picioarele până m-a trântit la pat în nesimțire atunci a băut țuică fiartă și apoi iar ma bătut spunând ori vie ori moartă dacă dau partea de moștenire lui sunt vie iar dacă nu sunt moartă. Am văzut eu că mă omoară în bătai am spus că dau iscălitură. Am mers cu toți cei spuși mai sus la Ploiești pentru iscălitura acolo ma dus pe strada târgșor la Advocatu Stănescu când ajungem acolo îi dă actele și spune că fratele meu în calitate de tutore mea

Adina Woronecki

vândut toată partea de moștenire din partea lu mama lu Mița Manole și Iorgu Manole eu până atunci nu am știut și-mi cerea iscălitura mea. Mă pusese cu un an mai mare fîncă a crezut că fetele sunt majore la 20 de ani și nu sa putut fîncă am avut carnetul identitate CFR de orfană și iam dovedit că sunt șarlatani fîncă și dl. Advocat spunea tot la fel că se poate să iscălesc fîncă sunt majoră tot cu modificarea actelor de moștenire. Eu plecând la servici și la urmă la o săptămână plecând acasă am găsit un carnet pe o masă de la

fratele meu din casă cu mai multe chitanți specificând pe mai multe foi că eu îi datorez lui 28.000 lei și pe alta 29.000 lei foi purtând numele meu. Vă cer să mi se dea dreptul meu și ce a încasat după moștenire 1.200 lei lunar chiria caselor chiria după locuri arabile productul viei productul pomilor cu fructe fîncă lea vândut viea a scoso fără recesământul nostru frățesc. Eu încueam casa aveam multe lucruri mici de trebuință bani find încueat descuea mia luat tot ce erea principal pentru mine până și lampa a luato și 300 lei uluci a pus pe foc a dărăpănat tot butoae nu se mai știe de nimic eu am răbdat prin străini și el s-a desfătat. Toată mobila el o poartă, a rupt plapăma vase de aramă. Vreau să fie cerut după inventar conturi a depus în fiecare an fără să știe să mă îmbrace pe ce le-a depus. Vă cad în gernuchi rugându-mă de d-stră faceți-mi bine arătându-mi până unde să merg ca să-mi caut dreptul meu sunt nemâncată de opt zile căutându dreptu meu dacă cer o lingură să mănânc spune că nu mai sunt ale noastre spune că sunt ale lor ori ce le cer așa spune.

Vă ascult al d-stră ordin de onoare.

Mă închin orfană, Tanța Ionescu

D-niei Sale D-nei Prințese Doamnă de Onoare ■

Poarta Iașetății, construită sub forma unui arc de triumf

*Catedrala romano-catolică Sfântul Mihail,
fotografie de Adalbert Cserni, 1900*

ALBUM ISTORIC

*Adalbert Cserni (1842-1919), fotograf, istoric și arheolog,
într-o fotografie de familie, 1900*

*Adalbert Cserni, pasionat de istorie,
a făcut primele săpături arheologice în vechea cetate Apulum*

*Panoramă a oraşului Alba Iulia,
având clădirea bibliotecii Batthyaneum în fundal*

*Primirea generalului Berthelot în gara din Alba Iulia, 1919,
fotografie de Simeilă Mărza*

Vedere antebelică din Alba Iulia, Piața Mare

*Fată cu umbreluță în Piața Mare, sau Piața Ferencz Novak, 1900,
fotografie de Adalbert Cserni*

mațiilor ruse de a-i estima corect pe reprezentanții elitei militare din statele balcanice și de a le prognoza evoluția carierelor.

Aprecierile se referă la perioada dinaintea intrării viitorului mareșal în panteonul eroilor naționali ai României și, de aceea, ele nu se află deloc sub influența nici a celebrului „mit Averescu”, în sens atât pozitiv, cât și negativ, nici a manifestărilor de simpatie și a prejudecăților politice de partid. În acest sens, analizele ofițerilor de informații ruși pot fi definite ca obiective, deoarece ele studiau conducătorii militari români din punct de vedere profesional, în primul rând.

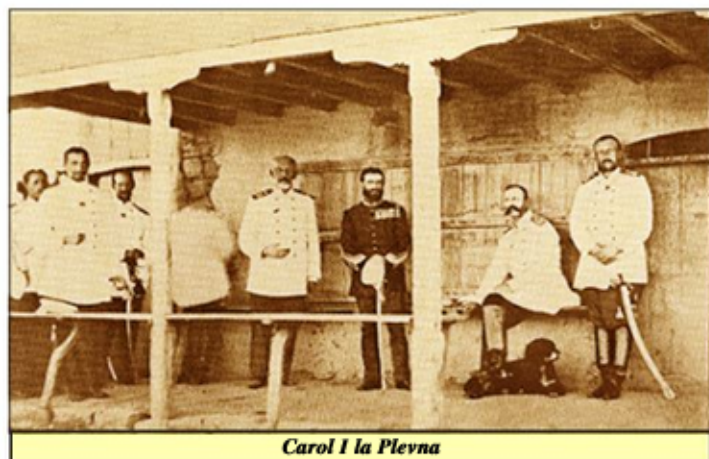
Încă din anii 1880 România a fost considerată de Statul Major General al Imperiului Rus drept potențial inamic. Una dintre direcțiile prioritare ale activității informațiilor militare ruse în această țară a fost studierea amănunțită individuală a corpului de comandă superior al armatei române. Din rapoartele atașajilor militari ruși din diferite perioade am reușit să sintetizez caracterizările uneori foarte dezvoltate pentru peste 20 de generali și ofițeri supe-

riori români de la începutul secolului al XX-lea până aproape de Primul Război Mondial. Trebuie subliniat că din momentul înființării în anul 1887 a postului de atașat militar al Imperiului Rus în România (până în anul 1901 a fost unul singur, prin cumul, pentru București și Belgrad), funcția a fost ocupată de nouă ofițeri diferiți din Statul Major General. Fiecare uneori a confirmat, alteori a corectat aprecierile predecesorilor.

In ansamblu, informațiile militare considerau ca foarte scăzut nivelul corpului de comandă superior român. Iată cum îl caracteriza în 1906 atașatul militar rus la București, colonelul de stat major general M.I. Zankevici: „Numirile în eşaloanele superioare ale armatei sunt făcute aproape personal de regele Carol. Regele apreciază la generali nu atât aptitudinile, cât devotamentul față de el, demonstrat în mulți ani de serviciu militar. De aceea regele promovează nu forțele tinere, ci ofițeri cunoscuți de el de mult timp, care au participat sub conducerea lui la campania ruso-turcă [1877-1878 - V.B.K.]; un rol important

în promovarea rapidă în ierarhie îl are admirația mai mult sau mai puțin vocală față de tot ce este german; acest procedeu sigur pentru atragerea simpatiei regelui este folosit cu succes de mulți generali. Regele Carol are o părere foarte bună despre propria experiență de război, obținută cu 29 de ani în urmă, pe câmpurile de la Plevna; având slăbiciunea să se considere un conducător de oști remarcabil, el se caracterizează printr-un grad înalt de inerție al concepțiilor privind problema militară și privește cu neîncredere la toate noile fenomene din domeniul tacticii. Spiritul de inerție al conducătorului armatei se transmite și șefilor ei, ceea ce în mod natural are drept finalitate faptul că armata însăși a înghețat în forme care, probabil, ar fi rezistat criticii acum un sfert de secol, dar astăzi sunt deja învechite. Pregătirea teoretică inițială a marii majorități a generalilor, chiar și a celor care în tinerețe au absolvit cursuri ale unor instituții militare de învățământ din străinătate, este săracă. Oameni care să urmărească evoluția fenomenului militar sunt rare excepții printre ei; experiența de luptă căpătată în anii tinereții, având un orizont îngust, prin forța împrejurărilor, nu poate, bineînțeles, să compenseze insuficiența pregătirii teoretice; de altfel, însăși experiența de luptă a armatei române, ale cărei acțiuni în războiul ruso-turc au constat în asediul și atacarea unor puncte fortificate (Plevna, Vidin), este absolut unilaterală.

Se înțelege că în aceste condiții nivelul general al corpului de comandă superior

Carol I la Plevna

Alexandru Averescu, în 1927
(o fotografie cu dedicație)

Exclusivitate

Mareșalul Alexandru Averescu (1859-1938), unul dintre remarcabilii bărbați de stat ai României epocii Primului Război Mondial, și, în egală măsură, eternul lui dușman, liderul guvernului național liberal, Ion I.C. Brătianu (1864-1927), ei și nimeni alții, pot fi considerați, pe bună dreptate, principalii autori ai triumfului militar-politic al țării lor și ai făuririi României Mari interbelice.

Principele moștenitor Ferdinand,
în uniformă de ofițer al
Regimentului de Infanterie 18
Vologda, 1914
(fond Muzeul Militar Național)

INFORMAȚIILE MILITARE ALE IMPERIULUI RUS DESPRE ALEXANDRU AVERESCU

V.B. KAȘIRIN (Moscova)

În ciuda precarității economiei sale agrare, a serioaselor probleme din viața politică și a evidentelor vicii de organizare, pregătire de luptă și înzestrare tehnică a armatei, România a reușit în acei ani să obțină rezultate uluitoare. Practic, ea și-a realizat în totalitate programul național de mare putere, alăturându-și Basarabia, Transilvania, Bucovina și o parte din Banatul Timișoarei. Un rol important l-au jucat opțiunea strategică corectă în favoarea Antantei, diplomația iscusită a

lui Brătianu, contextul favorabil – destrămarea Imperiului Rus, la început, apoi și a monarhiei austro-ungare. Nu poate fi negat însă nici faptul că, în mare măsură, aceste realizări au fost rezultatul activității întregii elite militare și politice a vremii.

În Rusia nu s-a ocupat nimeni serios de biografia acestui om neobișnuit. În 2007 a fost publicat în limba rusă articolul *Alexandru Averescu mareșalul român din satul Oziornoe*, scris de istoricul originar din Odessa Artiom

Filippenko, care nu a folosit materiale de arhivă. O serie de caracteristici și aprecieri de valoare despre viitorul mareșal se păstrează în materialele informațiilor militare ale Imperiului Rus, aflate în fondurile Arhivelor Istoric-Militare de Stat ale Rusiei (RGVIA) din Moscova. Aceste documente permit istoricilor o lărgire a perspectivei asupra personalității lui Averescu, adăugă detalii noi și pitorești portretului său și, totodată, oferă un răspuns la problema capacității infor-

La 10/23 mai 1906, cu prilejul sărbătoririi a 40 de ani de domnie a lui Carol în România, Averescu a fost avansat la gradul de general de brigadă. Avea 47 de ani. Și, în același an, succesorul lui Leontiev, în postul de atașat militar la București, locotenent-colonelul din Statul Major General M.I. Zankevici, dădea o caracterizare detaliată a lui Averescu, care atunci comanda încă brigada de roșiori: „Dintre ofițerii de stat major. Un om cu remarcabile posibilități, cu cunoștințe întemeiate în domeniul militar și cu mare inițiativă; la fel de puternic și în cabinet, și pe câmpul de luptă. A cunoscut bine armata rusă în timpul numeroaselor deplasări în districtul militar Kiev, la invitația răposatului general Dragomirov; nu stăpânește deloc rău limba rusă. Sinceritatea sentimentelor sale rusofile trebuie pusă la mare îndoială; călcăiul lui Ahile al acestui remarcabil general rămâne slăbiciunea față de femei. În caz de război cu Rusia, unul dintre cele mai importante roluri în armata română va reveni generalului Averescu“.

Când vorbea despre marea atenție pe care o acorda Averescu Rusiei, atașatul militar rus nu greșea deloc. Din câte se cunoaște, prima lui călătorie în interes de serviciu a avut loc în vara lui 1899, când ministrului de Război, în numele regelui Carol, i-a revenit sarcina de onoare de a duce un tablou în dar Regimentului 18 infanterie Vologda, regiment al cărui patron era monarhul român. Doi ani mai târziu, colonelul Averescu a editat la București o carte cu titlul *Misiunea mea în Rusia în vara lui 1899*, de 260 de pagini. Conținutul cărții, total necunoscută istoricilor ruși, este și el o dovadă că Averescu a fost un foarte atent și lucid observator militar. Pe lângă impresiile generale despre Malorusia și armata rusă, despre unitățile de cazaci, volumul cuprinde o descriere detaliată a marilor manevre de vară ale trupelor districtului militar Kiev. Un capitol aparte este consacrat impresiilor lui Averescu despre comunicarea cu comandantul trupelor districtului militar Kiev, general M.I. Dragomirov, personalitate distinctă și nepereche, cu o

influență magnetică asupra militarilor contemporani lui.

O fițerii ruși care au venit în contact cu Averescu au recepționat calitățile lui personale și morale mai degrabă într-o lumină negativă, deși niciunul nu se îndoia de talentele lui profesionale. De pildă, Aleksandr Șcerbaciov, fiul generalului D.G. Șcerbaciov, adjunctul comandantului suprem al armatelor de pe Frontul Românesc, în jurnalul său, făcea astfel referire la Averescu, pe care îl cunoscuse la Iași, în 1918: „În afara aristocrației de sânge, în acest cerc [al conducerii înalte militare și politice a României – V.B.K.] nimeriseră aventurieri, care își clădiseră averea și poziția pe căi necurate, ca Averescu (prim-ministru la încheierea păcii cu nemții). Generalul Averescu, un mare ambițios, fără conștiință și necinstit, tindea tot mai sus și mai sus. Trecutul lui este destul de întunecat și neclar. Se presupune că s-a născut în Basarabia. A participat la războiul din 1877 ca sergent și a avansat până la gradul de general. Soția și-a adus-o de pe meleaguri îndepărtate, se pare din Italia. În plus, în casa lui se află permanent două fiice adoptive (ale lui nu sunt), pe care le prezintă tuturor ca fiicele lui și pe care, în funcție de necesități, le înnoiește cu altele.“

În 1907, Averescu a ieșit pentru prima oară pe scena marii politici, într-o vreme complicată pentru România și armata ei. La 12/25 martie 1907, a depus jurământ în fața regelui României un nou guvern, al Partidului Național Liberal, condus de Dimitrie

Carol I, generalul Averescu și generalul Hârjeu, la Grivița

Generalul rus M.I. Dragomirov
(pictat de Ilia Repin)...

al armatei este extrem de redus.

Un procentaj considerabil dintre persoanele cu funcții de conducere în armată îl constituie geniștii. Având un rol important în timpul războiului ruso-turc, din cauza caracterului unilateral al acțiunilor armatei române, geniștii și-au păstrat încă de atunci poziția privilegiată în armată și se bucură de mari avantaje în promovare, mult mai mari decât ofițerii de stat major. Buni specialiști în domeniul lor, generalii geniști, cu rare excepții, sunt total nepregătiți pentru a comanda marile unități ce le-au fost încredințate.

Unele măsuri adoptate în ultimul timp de Ministerul de Război pentru a ridica nivelul corpului de comandă, cum ar fi, de exemplu, verificarea pe teren a cunoștințelor tactice ale ofițerilor propuși pentru a fi înaintați la gradul de general, în atmosfera generală de rutină ce domnea în rândul generalilor români, se reduc la simpla deplasare și susținere a unui subiect dinainte cunoscut și nu vor putea avea rezul-

tate vizibile pentru actuala componență a conducerii armatei.

Printre ofițerii români tineri nu puțini sunt cei cu o pregătire științifică excepțională, obținută îndeosebi în străinătate, care urmăresc fenomenul militar, care gândesc și muncesc, dar deocamdată aceștia nu au acces la funcțiile înalte, ocupate de generali bătrâni, convenabili regelui.

Un astfel de ofițer tânăr, capabil să accelereze considerabil modernizarea armatei române, cu condiția să aibă funcții și împuterniciri corespunzătoare, a fost fără îndoială Alexandru Averescu. Prima mențiune despre el, dintre cele descoperite de noi, se află într-un raport al atașatului militar al Statului Major General rus la București, colonelul M.N. Leontiev, din 18 aprilie 1904. Acesta informa că șeful de secție al Marelui Stat Major, colonelul Averescu, a fost numit comandant al unei brigăzi de roșiori, încartiruită în orașul Tecuci, județul Galați, în partea de sud a Moldovei. Leontiev raporta: „Plecarea colonelului Averescu

... și ministrul român de Război,
Gheorghe Manu

este o mare pierdere pentru Marele Stat Major român. Nu se îndoiește nimeni că această numire are un caracter vremelnic și că în viitorul apropiat el se va întoarce în București pe o funcție mai mult sau mai puțin importantă.” Această prognoză s-a adeverit, ceea ce spune mult despre priceperea atașatilor militari ruși de a cunoaște oamenii din armata română. Pe de altă parte, revenirea lui Averescu era determinată și de lipsa unor ofițeri talentați, de calibrul lui.

Sala Liedertafel. Doamna general Averescu, împărțind haine copiilor săraci

politică, un asemenea fapt este arhisuficient pentru a trezi ura distrugătoare a ministrului-prezident față de persoana ministrului de Război. Este interesant în acest sens comentariul colonelului Zankevici: „Noi n-avem de ce să deplângem greutățile întâmpinate de generalul Averescu în munca de perfecționare a armatei române și posibila îndepărtare a lui din postul de ministru de Război, dar pentru România plecarea lui din post ar fi o mare pierdere.”

Nici de data asta reprezentantul Statului Major General rus nu a greșit. Numai două luni mai târziu, la începutul primăverii anului 1909, Averescu a fost destituit din funcția de ministru de Război.

În campania de persecutare a lui Averescu declanșată de opoziție, șeful guvernului s-a poziționat efectiv de partea dușmanilor lui. Învinuirile concrete care i s-au adus ministrului de Război au fost acceptarea favoritismelor în armată, proasta organizare a aprovizionării cu alimente și furaje, a achiziției și revânzării de muniție, în sfârșit, încercările de a introduce în mediul ofiteresc sistemul turnătoriei. Prim-ministrul i-a propus lui Averescu să treacă în rezervă, acesta a refuzat și atunci Brătianu, la 4/17 martie 1909, a dizol-

Placa memorială care amintește că Alexandru Averescu s-a născut în comuna Babele (Oziorno)

vat întregul Cabinet, iar regele, în aceeași zi, l-a însărcinat cu formarea unui nou guvern. Evident, Averescu n-a mai intrat în acest guvern.

Zankevici raporta: „Cauza retragerii forțate a generalului Averescu o reprezintă intrigile de partid ale premierului, d. Brătianu, iar ca pretext el a folosit descoperirea în Ministerul de Război a unor abuzuri, dintotdeauna existente și în care generalul Averescu nu era amestecat personal. Au ajutat la îndepărtarea lui Averescu și

caracterul lui pătitor, comportarea inegală față de subordonați și aroganța”.

Reprezentantul Statului Major General rus aprecia în mod deosebit rezultatele activității lui Averescu în funcția de ministru: „În cei doi ani cât a stat la conducerea Ministerului de Război, generalul Averescu a reorganizat radical pe baze moderne infanteria română, introducând serviciul sub drapel de doi ani și eliminând infanteria cu componență variabilă slab instruită; în locul statelor-cadru pentru batalioanele de miliții

existente pe hârtie, au fost constituite ștate-cadru ale unor unități mici de rezervă cu funcții care urma să intre în armata operativă la război; tot el a inițiat o nouă organizare a artileriei de câmp, iar repartizarea trupelor de geniu a fost pusă în concordanță cu necesarul în timp de război; mobilizarea armatei a fost regândită aproape total și pusă pe baze mai raționale; a fost instituită pregătirea ofițerilor de rezervă, care constituiau 50% din corpul ofițerilor armatei române mobilizate. Acestea

sunt cele mai importante măsuri adoptate de generalul Averescu în scurtă durată a ministeriatului său”.

(Va urma)

În românește de Florentina DOLGHIN

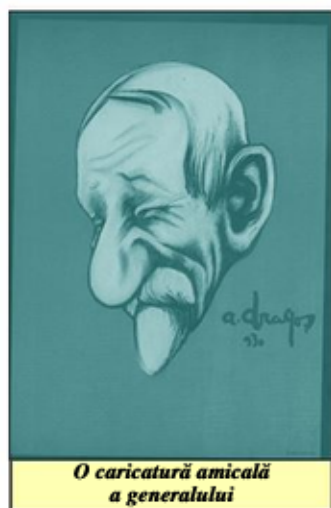

Averescu după victoriile din vara lui 1917, încadrat de generalii Văitoianu și Mărgineanu

Sturdza, iar a doua zi, 13/26 martie, tânărul și de perspectivă general de brigadă Averescu a fost numit ministru de Război. Atașatul militar rus Zankevici raporta: „acest general de prestigiu, aflat în afara partidelor politice, a fost chemat la conducerea Ministerului de Război din pricina greutăților prin care trecea țara în acele momente, când salvarea ei se afla totalmente în mâinile armatei“.

Din start s-a subînțeles că armata va juca un rol important în înăbușirea răscociei țărănești, de aceea sarcina care îi revenea lui Averescu nu era deloc simplă. Dar el s-a achitat de ea cu cinste, dând dispoziții hotărâte și precise și inducând subordonaților lui o mare încredere în persoana sa. L-a convins chiar pe rege că este necesară declararea mobilizării armatei.

Pentru înăbușirea răzmeriței, unitățile militare au folosit tot armamentul, ceea ce a asigurat o operație de relativ scurtă durată. Zankevici raporta: „Generalul Averescu, ca ofițer aflat la vârful cerințelor actuale ale armatei, poate răspunde mai bine nevoilor actuale ale armatei decât generalul Manu [Gheorghe Manu, 1833-1911, ministru de Război al României, 1869-1870, 1888-1889, 1904-1906; și-a făcut pregătirea militară în Prusia, a slujit în armata prusacă; în ultimii săi ani de viață, informațiile militare ruse îl descriau pe Manu ca pe un bătrân bicisnic, departe total de evoluția problemelor armatei, dar păstrându-și o mare influență politică în România – V.B.K.]. Singura

O caricatură amicală a generalului

problemă este dacă va reuși generalul Averescu, un om fără legături în lumea politică, să-și asigure în Parlament o poziție atât de solidă, încât cererile să fie urmate de credite noi pentru armată, fără de care nu este posibilă realizarea extinselor măsuri trasate de fostul ministru de Război, mai bine zis de capul armatei, regele.“

Evenimentele ulterioare aveau să arate că pozițiile lui Averescu față de putere au fost

destul de precare, dar nu din cauza caracterului apolitic, ci, dimpotrivă, din cauză că el a început să manevreze între diferitele partide. La 7 ianuarie 1909 același Zankevici scria în raportul pe care îl înainta Statului Major General de la Petersburg: „Poziția ministrului de Război generalul Averescu, care a făcut atât de mult pentru armata română în cei doi ani de când ocupă acest post, s-a clătinat puternic odată cu numirea noului ministru-prezident. Cauza sunt relațiile personale proaste dintre generalul Averescu și d. Brătianu, pentru care nu constituie un secret faptul că generalul Averescu, neacordând prea mult timp de existență actualului Cabinet, om abil și vizionar, în speranța păstrării pentru el a portofoliului și într-un nou guvern, caută să se apropie de d. Take Ionescu, liderul Partidului Conservator, care, mai devreme sau mai târziu, îi va înlocui pe liberali la putere; în condițiile pasiunii pe care o pun românii în lupta

De la stânga la dreapta: generalul Averescu (civil) regele Ferdinand și regina Maria

Otto de Habsburg, stânga

tarul de Stat Lansing, care arată că Departamentul de Stat „va fi bucuros să primească pe însărcinatul cu afaceri din România”. În aceeași lună, pleca în America o misiune formată din preoții Vasile Lucaciu, Ioan Moța și locotenentul Vasile Stoica (*Magazin istoric*, nr. 12/1992; 12/1995), toți refugiați politici transilvăneni. Misiunea lor, cu toate că era neoficială, se bucura de asentimentul premierului Brătianu.

În sfârșit, Legatie a României la Washington

Memoriile lui Vasile Stoica din perioada sa americană conțin relatări importante pentru starea de spirit inițială americană față de România. Vasile Stoica se referă, în primul rând, la lipsa de interes și, uneori, neînțelegerea de care dădea dovadă presa americană. „Ziarele americane – scria V. Stoica – erau nu numai indiferente, dar de-a dreptul dușmănoase față de noi. Ziarele consorțiului Hearst ne prezentase în culorile cele mai nefavorabile: *New York Tribune* ne critica aspru, *New York Times* nu ne lua în seamă,

Washington Post, *Philadelphia Ledger* tăceau [...] Despre dreptatea războiului nostru, nici un singur cuvânt. Presa americană nu vedea decât că am intrat în război și că, după patru luni de luptă, armata noastră a

fost înfrântă”. Un punct de vedere apropiat este împărtășit și de C. Kirițescu; în opinia lui, România, interesele și revendicările ei erau nu doar ignorate, ci chiar rău văzute și, uneori, batjocorite. „În timpul neutralității noastre ziarele publicaseră articole rău-voitoare la adresa țării și caricaturi injurioase, în care România era reprezentată ca traficând neutralitatea sa și căutând să înșele când pe unii, când pe alții. Înfrângerea noastră din 1916 a fost o nouă cauză de batjocură”. După părerea aceluiași Kirițescu, reorientarea opiniei publice americane începe să se producă încă înainte de acțiunea de propagandă desfășurată de emigranții transilvăneni din jurul lui Vasile Stoica și aceasta deoarece o serie de misiuni americane care vizitaseră România în timpul războiului au fost extrem de impresionate de eroismul soldaților români la Mărășești și de rezistența extraordinară a populației civile.

Totuși, anumite idei preconceptuate despre rolul civilizator și stabilizator al Austro-Ungariei erau încă puternic înrădăcinate în America, reflectându-se ca atare în poziția adoptată

multă vreme chiar de președintele Wilson. De altfel, acest mit al destinului civilizator al Habsburgilor avea să însoțească planificatorii Departamentului de Stat, cu consecințele de rigoare, până spre sfârșitul secolului XX, când alte case regale și alte capete încoronate aveau să încerce ocuparea locului lăsat liber de dispariția lui Otto de Habsburg.

Activitatea misiunii transilvănene, având scopul distrugerii „legendelor înflorite despre Austro-Ungaria și al punerii în adevărata sa lumină a războiului nostru, cu idealurile și jertfele lui”, a constituit un pas important într-o mai corectă informare și, în consecință, în modificarea atitudinii americane față de România. Importanța misiunii transilvănene pentru relațiile bilaterale este dată și de faptul că, până la deschiderea primei Legații românești din S.U.A., în ianuarie 1918, aceasta a fost singura structură organizată care a reprezentat interesele României peste Ocean. Este semnifica-

Colonelul
Edward Mandell House

Preotul Ioan Moța...

Am urmărit în prima parte a acestui articol modul în care trimisul președintelui Statelor Unite la București, Charles J. Vopicka, a desfășurat aici, în perioada premergătoare și imediat după intrarea României în Primul Război

Mondial, o activitate ce intra în contradicție cu poziția Departamentului de Stat față de Imperiul Habsburgic. Să vedem în

continuare în ce măsură s-au putut armoniza aspirațiile noastre cu interesele americane în zonă.

... și preotul Vasile Lucaciu cu familia

... locotenentul Vasile Stoica, al treilea din dreapta, la Congresul românilor, cehilor, slovacilor, polonezilor, sârbilor, croaților și rutenilor, New York, 15 septembrie 1918...

ASPIRAȚIILE NAȚIONALE ROMÂNEȘTI ȘI INTERESELE S.U.A. ÎN CONTEXTUL MARELUI RĂZBOI

Conf. univ. dr. ȘTEFAN CIOCHINARU

Conferința de Pace de la Paris avea să marcheze victoria ideii naționale asupra vechilor principii dinastice, învingătorii sperând să elimine de pe scena istoriei conflictul naționalităților prin eliberarea popoarelor subjugate din Europa Centrală și de Răsărit. Dar perioada premergătoare desfășurării lucrărilor conferinței, precum și negocierile în sine ale tratatelor de pace aveau să pună din nou la încercare relațiile româno-americane.

La 7 mai 1917, ministrul S.U.A. în Rusia informa Departamentul de Stat despre interesul manifestat de Ion I.C. Brătianu, premier și ministru al Afacerilor Străine, în legătură cu atitudinea Guvernului american față de o even-

tuală înființare a unei Legații române la Washington, conduse de un însărcinat cu afaceri, ca și față de dorința românilor proveniți din Imperiul Austro-Ungar de a se încadra în armata americană ori de a forma un regiment sau o

brigadă românească pentru a lupta împotriva Puterilor Centrale. Acest prim demers oficial românesc în care se punea problema reprezentării României la Washington va primi răspuns, prin telegrama din 28 mai 1917, de la sece-

triece și ungare. Reprezentanții României au pus la dispoziția comisiei o serie completă de date, hărți și tabele statistice, iar Vasile Stoica retipărește în America și oferă comisiei marea hartă etnografică a profesorului ungur Paul Balogh, întocmită pe baza statisticilor din 1910.

Decisivă este, se pare, înțelegerea particulară pe care Vasile Stoica o are cu colonelul House, la locuința de vară a acestuia din Magnolia (Massachusetts), la 2 septembrie 1918. „Îi explicai vreme de un ceas dreptatea noastră relatează V. Stoica și dânsul își declară hotărât că, în ce privește soluția problemei românești, ea nu poate fi decât una singură: unirea tuturor românilor într-o singură țară“. Întreaga activitate a românilor în S.U.A. a contribuit, fără îndoială, alături de contextul politic internațional, la declarația oficială a Departamentului de Stat din 6 noiembrie 1918, în care secretarul de Stat Robert Lansing afirmă că „guvernul Statelor Unite se interesează de aspirațiile poporului român, atât ale aceluia din exterior, cât și ale aceluia din

limitele Regatului. A fost martorul luptelor, suferințelor și sacrificiilor românilor pentru cauza eliberării de sub jugul dușmanilor și al opresorilor, în spiritul unității naționale și conform aspirației românilor de pretutindeni. Guvernul Statelor Unite simpatizează profund (aceste idei) și nu va neglija de a-și exercita influența la momentul oportun, astfel ca justele drepturi politice și teritoriale ale poporului român să fie obținute și asigurate împotriva oricărei agresiuni străine“.

Politica „faptului împlinit“

Guvernul S.U.A. trimite acest mesaj, sub semnătura secretarului de Stat Lansing, și Consiliului Național al Unității Române de la Paris, constituit la sfârșitul lunii septembrie 1918 sub președinția lui Take Ionescu, ceea ce implică recunoașterea acestei organizații și a scopurilor ei. În răspunsul trimis de Consiliul Național președintelui Wilson se arată: „Mesajul adresat de dumneavoastră națiunii române de pretutindeni ne umple inima de

bucurie [...] Națiunea română de pretutindeni, unită într-un stat complet democratic, bazat pe dreptate pentru toți, cere onoarea de a fi pentru totdeauna în relații de cea mai sinceră

prietenie cu marea democrație a Lumii Noi“.

Mai mult, imediat după reîntrirea României în război, la 10 noiembrie 1918, guvernul S.U.A. intră imediat în contact cu noul Guvern român prezidat de generalul Constantin Coandă. La 11 noiembrie, ministrul american la București transmitea textul unei note diplomatice semnate de secretarul de Stat prin care guvernul român era informat, în numele președintelui S.U.A., cu privire la condițiile de armistițiu și ale unui tratat de pace schimbate între Guvernul de la Washington și cel al Germaniei și, cel mai important, reafirma poziția americană de a nu recunoaște valabilitatea Păcii de la Buftea și a altor documente similare. În aceeași zi, Germania semnează armistițiul de la Rethondes, iar S.U.A., alături de puterile europene, se pregăteau să arbitreze pacea.

Popoarele Europei Centrale și de Est nu vor aștepta însă verdictele Conferinței de la Paris pentru a-și constitui sau întregi statele naționale. În particular, pentru români politica „faptului împlinit“ va mai da încă o dată roadele așteptate. La 27 martie/9 aprilie 1918, Sfatul Țării de la Chișinău, iar la 15/28 noiembrie Consiliul Național Român din Bucovina decid unirea cu România. Câteva zile mai târziu, la 1 decembrie, istorica adunare de la Alba Iulia proclama unirea Transilvaniei cu țara mamă. Astfel se face că, atunci când, în ianuarie 1919, se deschidea Conferința de Pace de la Paris, unitatea națională a României era deja un fapt istoric, ireversibil realizat. ■

Constantin Angelescu, în centrul imaginii

Charles J. Vopicka

tiv faptul că, observând importanța pe care o are presa în viața publică și politică americană, Vasile Stoica începe să furnizeze acesteia informații, reușind chiar să îi câștige de partea sa pe conducătorii de la *New York Times* și *Washington Post*.

Începutul anului 1918 aduce cu sine și debutul funcționării efective a Legației române la Washington, la 15 ianuarie, odată cu acreditarea ministrului român dr. Constantin Angelescu, fost ministru al Lucrărilor Publice, deputat și profesor al Universității din București, după o istorie complicată, în acord de altfel cu ansamblul relațiilor bilaterale, la vremea respectivă, România fiind singurul stat sud-est european care încă nu avea o reprezentanță diplomatică la Washington. Legației diplomatice românești i se va adăuga și Vasile Stoica, în conformitate cu ordinul telegrafic din 22 ianuarie al premierului Ion I.C. Brătianu, prin care acesta era numit atașat de legatie și însărcinat cu activitatea de informare a opiniei

publice americane privind problemele românești.

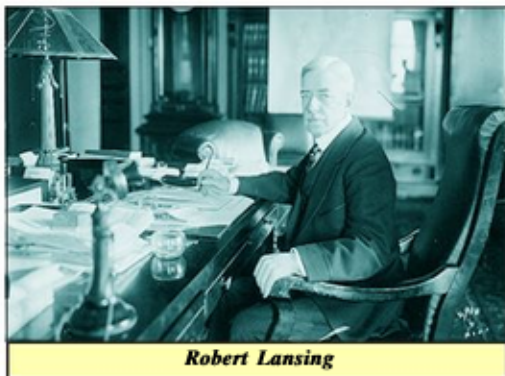
Drepturile poporului român

În cuvântarea ținută cu prilejul prezentării scrisorilor de acreditare, dr. C. Angelescu s-a străduit să atragă atenția asupra năzuințelor popoarelor asuprite care vedeau în intrarea S.U.A. în război un ajutor important pentru stabilirea „unei noi ordini a lucrurilor, constituită pe libertatea națiunilor și pe echitate internațională”. În răspunsul său, Wilson a apreciat contribuția adusă de România la cauza comună, dar s-a abținut să se refere *expressis verbis* la problema naționalităților asuprite din Austro-Ungaria. „Țara dumneavoastră a suportat cu răbdare și stăpânire o lungă serie de tiranii din partea unui opresor neîndurător, iar Statele Unite, luptând să-și protejeze propria libertate și integritate ca națiune, sunt fericite să-și fi eliberat brațul pentru protecția țării dumneavoastră și a aliaților. În trecut, relațiile dintre cele două țări ale noastre, deși animate întotdeauna de încrederea reciprocă, nu au fost ample, însă România și Statele Unite sunt apropiate acum prin suferința comună și acțiunea guvernului de a trimite un reprezentant diplomatic în țara noastră este interpretată ca o dovadă în plus de bunăvoință și reprezintă o

recunoaștere a importanței unității și bunei înțelegeri”.

Imediat după sosirea la post, dr. Angelescu va avea misiunea dificilă de a convinge autoritățile de la Washington să abandoneze politica pro-austro-ungară în favoarea aspirațiilor naționale ale românilor și ale celorlalte popoare din Europa Centrală și de Răsărit. Mijlocul cel mai important, dar totodată și cel mai dificil pentru atingerea acestui obiectiv îl constituia contactul direct cu cercurile politice influente americane. Omul-cheie al momentului era, fără îndoială, colonelul Edward Mandell House, prieten și sfătuitor al președintelui Wilson, conducătorul din umbră al comisiei de experți „Peace Inquiry Bureau”, ce va juca un rol important în timpul Conferinței de Pace de la Paris.

Acțiunea de apropiere de colonelul House și de „Peace Inquiry Bureau” a fost cu atât mai justificată cu cât, în realitate, această comisie, care fundamenta deciziile politice ale președintelui și Guvernului american, nu dispunea decât de puține și sumare date informative privitoare la românii din Transilvania și acestea, în covârșitoarea lor majoritate, din surse aus-

Robert Lansing

două părți amintite și, ulterior, cu Polonia. Pentru elita transilvăneană, intervenția lui Mihai Viteazul și, mai apoi, cea austriacă au reprezentat adevărate cutremure, care au destabilizat Principatul, au produs mari distrugerii și au lăsat efecte de lungă durată.

Mai ales pentru nobilii din jurul fostului cardinal, decapitat de secui, care i-au trimis capul drept cadou domnitorului valah, timpurile s-au dovedit a fi nemiloase. Forțați să se refugieze în orașele săsești, unde populația nu deborda de o apreciere extraordinară față de „imigranți”, Szamosközy și ceilalți fugari obișnuiți cu luxul s-au confruntat cu o viață cu multe privațiuni. Vestea morții lui Mihai Viteazul a venit, astfel, ca o aleasă desfătare, dar, totodată, și o profundă ușurare pentru exilații ce credeau că sursa nenorocirilor lor a dispărut. Atât de mare le fusese spaima provocată de voievodul muntean, încât, doar în noile condiții, cronicarul transilvănean și-a permis să îl... înjure în scris!

Cine a fost Szamosközy?

Szamosközy Istvan/Ștefan s-a născut în jurul anului 1565, probabil la Cluj. Orfan de mic, a fost crescut în familia nobilului Sombory Ladislau, împreună cu fiul acestuia, beneficiind de aceeași educație aleasă.

A studiat la Universitățile din Heidelberg (1587-1590) și Padova (1591-1594). În anul

1593 îl găsim la Biblioteca din Florența, unde și-a publicat și prima lucrare, *Analecta Lapidum Vetustorum et Nonnullarum in Dacia Antiquitatum*, despre inscripțiile

Hercule și Cacus, sculptură de Baccio Bandinelli

latine din fosta provincie Dacia. După 1594, a revenit la Cluj, iar între 1599 și 1604, s-a refugiat la Sibiu, Alba Iulia, apoi, din nou, la Cluj. Perioada de nesiguranță și privațiuni i-a influențat scrierile și sentimentele față de Mihai Viteazul, în special, dar și față de români, în general.

Noul principe transilvănean, Ștefan Bocskay (1557-1606, a domnit în perioada 1605-1606), l-a numit custode al Capitlului din Alba Iulia, apoi arhivar și cronicar oficial al Curții, lăsându-i, prin testament, 2.000 de monete de aur, pentru publicarea *Cronicii*. Următorul principe, Sigismund Rakoczi (1607-1608), i-a oferit o casă în Alba Iulia, în 1608, dar și o proprietate la Gâlda de Sus.

Din câte se cunoaște astăzi, Szamosközy a murit la Alba Iulia, în 1612.

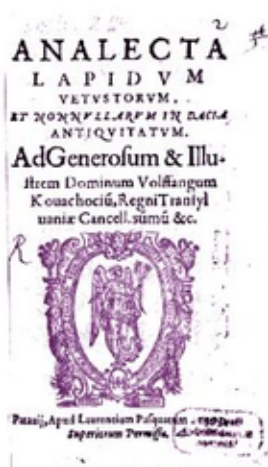
Pe lângă lucrarea menționată mai sus, păstrată integral, au rămas din celelalte scrieri cu caracter istoric doar fragmente în latină și maghiară. Un text complet dispărut se pare că ar fi fost *De Originibus Hungaricis*, o istorie despre originea maghiarilor, citată de alți istorici transilvăneni, Laurentius Toppeltinus (1641-1670) și David Zwittinger (1675-1743).

Tot lui îi mai aparțin și un dicționar maghiar-latin, dar și câteva poezioare și epigrame politice, multe cu un limbaj nu numai ironic, ci de-a dreptul trivial.

Activitatea sa ca istoric, în special metodele folosite, îl plasează ca primul istoric maghiar modern. Sursele sale au fost extrem de variate: cronici, documente din arhive și biblioteci publice sau private, dar și interviuarea unor martori oculari (diplomați, militari, autorități).

Stilul este unul modern, vioi și cursiv, departe de cel medieval. Elementele supranaturale sunt și ele reduse la minimum. Cronicarul a încercat, permanent, să obțină informații valide, din care să extragă adevărul, pe care să îl prezinte mai departe.

Cacus, în mitologia latină, a fost fiul zeului Vulcan. Era un monstru ce scuipa foc și mânca oameni. A fost ucis pe colina Aventin de Hercule, după ce propria soră, *Caca*, l-a trădat și i-a dezvăluit eroului unde se află ascuns monstrul.

Pagina de titlu a lucrării lui Szamosközy, scena uciderii lui Mihai Viteazul în viziunea pictorului din secolul al XIX-lea, Constantin Lecca, și Gheorghe Șincai

SZAMOSKÖZY, MIHAI VITEAZUL ȘI ȘINCAI

ANDREI POGĂCIAȘ

Unul dintre principiile scrisului istoric este abordarea evenimentelor sine ira et studio „fără ură și părtinire”, principiu laudabil, dar mai mult teoretic. Istoricii, oameni și ei, nu se pot detașa emoțional, în multe dintre cazuri, de evenimentele pe care le prezintă. Nu este de mirare, nici o raritate, ca specialiștii să demonizeze o personalitate istorică sau chiar să atace lucrarea sau persoana unui alt confrate, fie și în viață.

De la critică fină și ironie, până la injurii și amenințări, spectrul dezbaterii istorice ni se perindă prin fața ochilor, în lucrări scrise sau, spre deliciul iubitorilor de senzațional, la televizor. Fenomenul nu este deloc unul nou, existând în varii forme, de la nașterea istoriei scrise.

O altfel de gălceavă, dusă aproape la extrem, a avut loc între doi istorici transilvăneni, la distanță de... 200 de ani! Unul dintre ei, Istvan Szamosközy (1565-1612), mai puțin cunoscut românilor, a fost autorul unui groaznic „epitaf” pentru Mihai Viteazul, niciodată tradus în română, până acum. Falsul epitaf este menționat cu real dezgust de o serie de istorici români, fiindcă este, într-adevăr, grosier, dar, totodată, și relativ greu de găsit, și doar în varianta sa latină. El nu a fost tradus nici în cartea lui Ioachim Crăciun, *Cronica-lul Szamosközy și însemnările lui privitoare la români*, Cluj, 1928. Al doilea istoric, Gheorghe Șincai (1754-1816), a găsit epitaful

în arhive și i-a dat autorului o replică pe măsura scrierii.

Fără intenția de a stârni controverse naționaliste sau a atenta la putoare, textul de față dorește să prezinte o simplă pagină de duel istoriografic, plin de multă patimă.

Evenimentele

În 1599, armata lui Mihai Viteazul intra în Transilvania și învingea armata cardinalului Andrei Bathory. Cu toate că a încercat să pacifice teritoriul astfel dobândit și să ajungă la o înțelegere atât cu nobilimea transilvăneană, cât și cu austriecii, domnul muntean s-a văzut imediat angrenat în război cu cele

Furia lui Șincai

La circa 200 de ani după ce a fost scris, epitaful a fost descoperit în arhivele din Alba Iulia de umanistul transilvănean Gheorghe Șincai. El a citit manuscrisul, care nu purta nicio semnătură, și, oripilat, a simțit nevoia să-i transmită un mesaj autorului, pe care l-a numit *Anonymus*. În *Cronica românilor*, publicată în 1811, furia lui Șincai s-a revărsat într-un răspuns:

Ast ego respondens indigno nomine dico:
Quisquis is es, taceas et meliora sape;
Nam fuit hic heros, qualem non protulit aetas,
Nec feret; huic flores florida spargat humus.
Tu qui ferre virum non vis, Anonyme! linge
Merdam ejus, tibi quae semper in ore fuit.
Sic etenim disces, quae sint dignissima scriptu,
Et quid dicendum, quaeque tacenda tibi, ...“

În traducere...

„Însă eu, răspunzându-i unuia care nu e demn de un nume, îi spun:

Momentul în care secuii îi prezintă
lui Mihai Viteazul capul lui Andrei Bathory

Oricine ești, să taci
și află lucruri mai
bune:

Căci acesta a fost
un erou cum altul nu a
scos la iveală veacul,

Și nici nu poartă;
acestuia, pământul în-
florit ar trebui să-i aş-
tearnă flori.

Tu, care nu îl su-
porți pe bărbat, anoni-
mule! Linge-i

Tu c*c*tul, care

ți-a fost mereu în gură.

Căci așa vei învăța ce este demn de scris,

Ce trebuie să spui și ce trebuie să treci sub
tăcere,

Pentru că istoricilor nu se cuvine a scrie
alta,

Fără numai întâmplările, precum au fost...”

Orice comentariu devine de prisos. Unii
probabil se vor înfuria, alții se vor amuza de
gâlceava celor doi istorici, profund atașați,
ambii, de valorile națiilor din care fă-
ceau parte, nații conlocuitoare în Transil-
vania. Falia generată de etnie, aspirații,
loialități i-a împins însă spre exprimări
radicale. ■

ÎNDUEL

(Criptografie: 2, 6, 6, 5)

C^T C^T A A

Gh. BRAȘOVEANU

Soluția **ARITMOGRIFULUI**, din
nr. 7/2015

TOYNBEE – TACITUS – URECHIA –
HERODOT – ARDELEANA – MAGAZIN –
ROSETTI – MILITAR – XENOPOL –
LAURIAN – GRIGORE – ALEXANDRU.

Soluția jocului **INSPIRAT DE CLIO**

AUTOR ISTORIC

(AU – T – ORI – S – T – ORI – C)

Ziaristul și prozatorul ardelean Tiron Albani (1887-1976), în biografia dedicată lui Vasile Lucaciu (*Leul de la Șişești*, Editura Cercul Ziaristilor Oradea, 1936), a notat că Ion Rațiu ar fi recitat epitaful într-o ședință a Parlamentului ungar, prin 1905 sau 1906. Preluând citatul, Albani a înlocuit însă expresia „Cacus, atrox Dacus” cu „atque Malus Dacus”, introducând, astfel, o nouă formulă descriptivă pentru Mihai Viteazul. Denumirea de *Malus Dacus*, atribuită cu fervoare lui Mihai Viteazul de către mulți amatori într-ale istoriei, datează deci nu din secolul al XVII-lea, cum s-a afirmat de multe ori, ci doar de la 1935!

Gheorghe Șincăi, în *Cronica* sa, a scris *Canis* (căine), în loc de *Cacus*.

Tiron Albani

Din păcate, nu se cunoaște nicio variantă completă a *Cronicii* sale, existând posibilitatea ca Szamosközy chiar să nu fi apucat să o termine vreodată. După moarte, manuscrisele, în latină și maghiară, au fost împrăștiate prin diverse colecții particulare, multe fiind, probabil, pierdute pentru totdeauna.

Textul litigios

Din ce a rămas până astăzi însă, se poate spune că Szamosközy a fost un istoric în bună parte obiectiv. De fapt, cronicarul apare, inițial, în materialul scris în maghiară, ca susținător al lui Mihai Viteazul, pe care îl și numește „Hannibal al românilor”, pentru luptele duse împotriva otomanilor. Chiar îl laudă, notând că „voivodului Mihai nu-i plăceau slugărnicia, beția și invidia ungarilor”. De asemenea, în textul său apar și numeroase informații despre trupele lui Mihai, tacticile folosite etc. De altfel, trebuie chiar să fi fost prezent la intrarea lui Mihai Viteazul în Alba Iulia, dacă ținem cont de faptul că descrierea sa oferă foarte multe detalii!

În materialul scris în latină, în schimb, Mihai apare drept „cel mai spurcat dintre tirani”, iar supușii săi români sunt puturoși, murdari, tâlhari și prădalnici, astfel că dorința cronicarului ar fi fost „să fie stârpit din rădăcină întreg neamul valahilor”.

Este, astfel, evident că Szamosközy și-a schimbat opinia, odată cu trecerea timpului, trecând de la admirația față de luptătorul antio-toman, la o adevărată ură față de invadatorul

străin. Probabil, în varianta finală, *Cronica* ar fi optat pentru materialul latin...

În schimb, lui Szamosközy se pare că îi face o reală plăcere să prezinte bătălii, execuții, masacre, evenimente violente! De exemplu, în cazul asasinării lui Mihai Viteazul, cronicarul oferă cinci variante, inclusiv cea românească, descriind totul în modul cel mai dinamic și mai detaliat cu putință. După ce l-au ucis și i-au tăiat capul, cu propria sabie, mercenarii valoni „i-au târât trupul afară din cort și a zăcut trei zile, gol, la marginea drumului. Capul, cu barbă cu tot, l-au pus pe hoitul unui cal, care murise acolo tot atunci, și, astfel, a stat capul acolo mult timp. Tăiat-au nemții bucăți mari de piele din trupul voievodului, despuindu-i spatele, coastele, umerii și [...] le-au oprit ca amintire. În cele din urmă, așa scârbos cum era, l-au înmormântat niște sârbi într-o groapă mică, ca să nu-l mănânce câinii”.

În paragraful imediat următor, scrie: „Și ca să-i facem și noi cei care trăiam în mizerie la Sibiu oareșicare cinste, i-am scris acest epitaf:

Hic iacet ille ferus, latro merus et Nero verus,
Cacus, atrox Dacus, scelerum lacus, ille
Valachus!

Hac qui transibis, bis terque cacabis et ibis”.

În traducere...

Aici zace acel sălbatic, teribil tâlhar și adevărat Nero:

Cacus, dac atroce, rezervor de nenorociri,
acel valah.

Tu, cel care treci pe aici, c*c*-te de două-trei ori și pleacă.

Cafenea la Londra, în veacul al XVII-lea...

Curtea lui Constantin Cante-mir, cât și la cea a lui Constan-tin Brâncoveanu, băutul cafe-lei – după cină sau la sfârșit de ospăț – era ceva obișnuit deja. Mai mult, aflăm că în cam aceeași vreme un anu-me Hamic – un turc, prin ur-mare – stăpânea o cafenea în București, deși cine o frec-venta, nu avem idee. Murind Hamic, cafeneaua a fost cumpărată, în decembrie 1691, de Ivaz care, la rândul lui, a vândut-o, în august 1693, egumenului Mănăstirii Cotroceni, pe al cărei loc era „zidită” aceasta.

În anii următori tratația cu cafea, lângă zaharicale, dulceață, șerbet, rachiou sau „vutcă” (*Magazin istoric*, nr. 10/1998), a devenit ceva de nelipsit la Curte. Servitul cafelei cădea în grija lui vel cafe-giu (marelui cafegiu) și a ajutoarelor sale, existența unei dregătorii aparte dovedind câtă importanță i se acorda respectivului moment. Dom-nii o beau împreună cu marii boieri și cu înalte fețe biseri-cești, oferindu-le-o, deopo-trivă, oaspeților străini veniți să-și prezinte omagiile ori solilor. În „toate diminețile”, Constantin-vodă Mavrocordat poftea până și dintre boierii mazili, care slujiseră odată, ca să le facă așa cinste.

S-a mai întâmplat însă și ca vreun domn să strecoare în cafea otrăvă, încercând, în felul acesta, să scape de cei bănușiți a-i fi potrivnici. Așa l-ar fi înlăturat Mihai Raco-viță vodă – știa „din auzite” tot Neculce cronicarul – pe marele vornic Lupu Bogdan, cumnat, ca și el, cu Antioh Cantemir, asupra căruia se pare că vornicul avea multă influență.

De la domn obiceiul a trecut la simandicoase fețe de boieri și înalți ierarhi, gustoasa bău-tură – însoțită uneori cu „o lulea de tutun” – fiindu-le și lor motiv de desfătare la sfârșitul meselor, și nu numai. Pentru unii, „la o cafea” mai ușor se vor fi înfiripat dis-cuțiile. Că boierii se vizitau

reciproc ca să o bea, să fumeze și „să pălăvrăgească” – cum de altfel își ocupau ziua și ne-vestele lor – aflăm de la con-tele Alexandre D’Hauterive, secretarul lui Alexandru Ma-vrocordat Firaris, cât timp acesta a domnit în Moldova (ianuarie 1785-decembrie 1786).

Pentru alții, cafeaua spo-rea bucuria momentelor de intimitate în familie. Banul Constantin Caragea, în ale sale *Efemeride*, a lăsat însemnări despre timpul petrecut, în primăvara anului 1780, pe moșia de la Pașcani a marelui vistier Iordache Balș. Plăcute amintiri i-au rămas din acele zile când obișnuia să-și bea cafeaua împreună cu „prea scumpa” sa soție Ralița Ghica la „cișmelele” care izvorau de la poalele dealului de lângă casă sau sub trandafirii gră-dinii; „ori în vreo altă parte, unde nu se satură privirea noastră de frumusețile firii”, după cum mărturisea el însuși.

La prepararea doritei licori – sursele atestă că era chiar mult prea mult dorită; de exemplu, în casa cronicarului Ioniță Canta „frigarea de prăjit cahvê” funcționa neconținut – în gospodăriile boierești, dar și în cele ale mănăstirilor, erau de folosință prăjitoare, răș-nițe, strecurători și ibrice. De

... și alta, la Istanbul

CAFEAUA ȘI CEAIUL, LA NOI

OLIVIA SENCIUC

Cafeaua a fost consumată în scopuri mistice, inițial, modul ei de preparare fiind atribuit unui personaj cucernic din Yemen. Cultivarea arborelui din care se obțin aromatele boabe – arbore originar din regiunea sudică a Etiopiei – s-a dezvoltat, în Arabia de sud-vest, în secolele XIII-XIV, de aici ea răspândindu-se, apoi, în Egipt, Imperiul Otoman și India. În a doua jumătate a veacului al XVI-lea cafeaua a pătruns și în Europa, prin intermediul negustorilor venețieni, care o cumpărau de la otomani.

În 1610 navigatorii olandezi aduceau la Amsterdam prima încărcătură de ceai. Cei dintâi degustători au fost însă portughezii, care l-au și comercializat, în colonia lor Macao, încă de la începutul secolului al XVI-lea.

Consumul de cafea și de ceai – dar și de ciocolată –, băuturi exotice cu efect fortifiant – care nici nu îmbată – preparate și servite în vase specializate, a fost dintr-un început apanajul celor din elita socială, singurii capabili, de altfel, să suporte prețul ridicat al respectivelor produse. Odată cu veacul al XVIII-lea însă, băutul cafelei și al ceaiului s-a generalizat, devenind un obicei în toate mediile sociale occidentale.

Marele logofăt Ioan Tăutu (*Magazin istoric*, nr. 6/1972, 9/1993) să fi fost primul, dintre moldoveni și munteni, care a aflat care este gustul cafelei? Probabil, puțini sunt cei care

nu-i știu pățania povestită cu atâta haz de Ion Neculce. Trimis de Bogdan-vodă Orbul cu solie la otomani, pe la 1504, logofătul a fost primit în audiență la marele-vizir, poftit să șadă înaintea acestuia „pe măcat” și servit – după știința cronicarului – cu cafea. Potrivit obiceiurilor de acasă, marele boier „au început a închina” în sănătatea sultanului și a gazdei sale și „au sorbit felegeanul” (ceșcuță fără toartă) cu licoarea fierbinte „ca altă băutură”, adică așa cum se pricepea el să bea vinul.

Gestul său ne dovedește cât de „cunoscută” îi era lui cafeaua, dacă într-adevăr cafea i

s-a dat. Am avea motiv să nu ne încredem în afirmația lui Neculce? Prima cafenea – ceea ce presupune o liberalizare a consumului – s-a deschis la Istanbul în 1555. Toate modelele pornesc însă de la elită, așa încât se prea poate ca sultanul Selim I – tatăl lui Suleyman Magnificul – și apropiații săi să se fi bucurat de noua băutură încă de la începutul secolului.

Dezlega limbile

De la cele pățite de logofătul Tăutu sursele noastre rămân tăcute o lungă perioadă, pentru ca, dintr-o dată, să ne dezvăluie că în 1691, atât la

din a doua jumătate a veacului al XVIII-lea, aduc dovada că obiceiul se răspândise dincolo de Curtea domnească și de casele celor de neam bun, în ciuda faptului că nu ne este clar cine vor fi fost cei care îl dobândiseră și frecventau genul acesta de local. Potrivit unor catastife de visterie în care sunt înscrise negustorii ieșeni plători de taxe, la 1755 pe Ulița Mare viețuia Bălaș „cahfegiu“, pentru ca în 1774 să fie de găsit în târg 13 locuitori cu o asemenea învelnicire.

Cele 14 cafenele din București

Dacă e să-l credem pe juristul și filosoful englez Jeremy Bentham, care, în drum spre Crimeea, a trecut prin București în mijloc de decembrie 1785, cafenele ar fi existat și aici „din belșug“. Străinii au lăsat descrieri din care înțelegem că un asemenea așezământ era „o copie fidelă“ a celor din Imperiul Otoman, adică „o odaie“ mai „deloc frumoasă“, împărțită în mai multe compartimente, „fiecare putând cuprinde patru până la cinci persoane“. Acolo erau primiți „mușteriii“ și tot

acolo, într-un colț, cafegiul își avea locul unde fierbea cafeaua și își păstra vasele de care avea trebuință. Băutura întăritoare le era servită clienților pe „măsuțe mici, cu patru picioare“, ei, toți, șezând pe divane, „cu picioarele ghemuite“.

S-ar părea că purtările acestei clientele lăsau mult de dorit. La 2 iulie 1790, egumenul de la „Sfântul Sava“ din Iași se „jăluia“ Divanului Moldovei și cerea să fie închisă cafeneaua de lângă zidul mănăstirii, al cărei proprietar era „un Toader brașoveanu“, tocmai pentru că acolo intrau „fel de fel de oameni“, bănuiri a fi dintre cei care umblau după „niscăi furtașaguri“, în chiar zilele acelea fiind prins în lăcașul sfânt un asemenea „tâlhar“. Câteva pitace emise în Țara Românească aproximativ în aceeași perioadă sunt și mai lămuritoare în privința a ceea ce se întâmpla într-un așa local. Oamenii și-ar fi petrecut vremea acolo „fără de niciun folos“. Prin jocurile de cărți, mai ales, „nu numai se sting mulți și se prăpădesc, ci și pricini de gâlceavă scornesc“. Alții, mai cutezători, nu se fereau „să facă vorbă de

Domnie“. Tocmai de aceea trebuie să fi considerat vodă Alexandru Ipsilanti că „înmulțirea cafenelilor nu este politica acesteia și obștei de niciun folos, ci încă de stricăciune“ și că erau destule 14 cafenele în București anulul 1797.

Din aceleași pitace aflăm că într-o cafenea activitatea nu se putea desfășura oricum. Singurul care era liber să deschidă o prăvălie cu asemenea specific era vel cafegiu – deși nici el nu putea deține mai mult de trei cafenele în București –, oricine altcineva fiind nevoit să primească „învoire“ de la domn și să plătească, apoi, o „dare deosebită“. A fost impus și un anumit orar de funcționare, cafenelele fiind „slobode a fi deschise“ numai „până la 4 ceasuri“ din noapte, adică până la orele 22.00. De asemenea, proprietarilor li s-a adus la cunoștință că în primul rând ei vor fi „strașnic“ pedepsiți – existând chiar posibilitatea să li se închidă localul – dacă îngăduiau a se „face vorbe de ce nu se cade“ acolo, fără ca de caznă să scape mușteriii care se „adunau“ ca să joace cărți ori pentru „alte netrebnicii“.

Cu toate că la începutul secolului al XIX-lea „poporul de rând“ ar fi preferat mai degrabă cârciumile – cel puțin așa reiese din *Monografia Munteniei* întocmită de medicul bucureștean Constantin Caracaș, am crede că foarte mult nu a durat până când muntenii și moldovenii simpli să îndrăgească și ei gustul deosebit al cafelei de care nici noi, cei de astăzi, nu ne putem lipsi, nicidecum, continuând astfel un obicei care, iată, s-a împământenit acum mai bine de trei veacuri. ■

Cafenea din Bucureștiul interbelic, „Café de Paris“, strada Mihai Vodă, nr. 5

O cafenea turcească din Rusciuk, litografie din secolul al XIX-lea

asemenea, dintre obiectele enumerate în foile de zestre de secol XVIII nelipsite sunt tava pe care se aduceau „felegenele“, puse în „zarfurile“ lor – suporturi de felegene de care băutorii puteau apuca fără să se frigă –, șase sau 12 la număr, din argint, toate întrebuințate la servit.

Pentru cei de neam bun

Avem știre și despre faptul că la vremea aceea existau pe piață mai multe sortimente din râvnitul produs. Cafea de „acé bună“ pare să fi fost așa-numita „cafe Eminu“ sau „Emin cafe“, adică aceea provenită din Yemen, pe care documentele o arată mereu a fi mai scumpă decât o alta, socotită din „acé proastă“, probabil un fel de amestec, iar unii negustori ar fi comercializat și cafea „din America“. Într-adevăr, din primul sfert al veacului deja pomenit arborele de cafea a fost introdus în coloniile din America Centrală și de Sud din cauza sporirii consumului în Europa. Se prea poate ca marfa, care era procurată uneori din târgurile de la Lipsa și Viena, să fi provenit

tocmai din acele regiuni, dar comercianții se aprovizionau frecvent din Imperiul Otoman ori din Ardeal.

„Aplecarea [...] pentru tutun și cafea“ a moldovenilor și muntenilor nu a trecut neobservată călătorilor ajunși în Principatele Române pe parcursul secolului al XVIII-lea, aceștia remarcând, de altfel, „uniformitatea de moravuri și de obiceiuri“ dintre localnici și locuitorii din Imperiul Otoman. Fără urmă de îndoială, modul în care obișnuiau ei să prepare îndrăgita băutură dovedește că moda

aceasta pătrunsese la noi, venind dinspre Țarigrad. De la străini știm că alor noștri le plăcea cafeaua „foarte concentrată“, pe care o beau „mai mult amară“, ceea ce nu era tocmai pe gustul occidentalilor, cărora li se dădea zahăr, dacă doreau. Pentru obținerea ei, boabele, mai întâi prăjite, erau zdrobite într-o piuliță, iar pulberea rezultată era fiartă „întotdeauna peste drojdia unei cafele care a fost folosită“ anterior.

Documentele sunt cu mult mai zgârcite în privința informațiilor referitoare la consumul de ceai, iar explicația credem că este una simplă: ceaiul nu a fost preferat de ai noștri precum cafeaua și nici nu a contribuit în aceeași măsură la statornicirea legăturilor sociale. În ciuda acestui fapt, putem constata, totuși, că mai erau și boieri care cumpărau „ciaiu fain“ de la negustorii ardeleni, îl păstrau în lădițe anume și îl preparau în ceainice – unele de aramă roșie, altele de argint – sau ibrice, servindu-l oaspeților, apoi, într-un felegean pus pe farfurie.

Știrile despre cafegii și cafenele, tot mai numeroase

Comerț cu ceai în Marea Chinei

Împreună cu soția, în 1868

Cu scopul de a evidenția importanța *Archivei istorice*, Hasdeu o compara cu *Tezaurul de monumente* al lui Papiu-Ilarian – colecție de documente, scrieri istorice străine despre români, în care sunt traduse și editate, în premieră națională, câteva cronici datorate lui Balthasar Walthar, Stavrinou, Matei al Mirelor, Dionisie Eclesiarhul, o istorie turcească a lui Ienăchiță Văcărescu, remarcând valoarea istorică a tuturor documentelor publicate în prima lucrare, unele dintre acestea fiind „misterioase revelațiuni” ale românilor despre români. Opera lui Papiu-Ilarian se distingea de *Archivă* doar printr-o „frumusețe esemplară” din punct de vedere tipografic. În ce privește conținutul, *Archivă* cuprindea nu doar documente, ci și rezumatul lor pentru a facilita „căutarea și înțelegerea” acestora. Importantă era și pentru că ele acopereau toate epocile istorice, cu referire la varii domenii, precum: „politică, socială, juridică, administrativă, ecclesiastică, militară, comercială, eraldică, etnografică, literară, artistică”.

Criticul și istoricul literar Ioan Oprișan scria că „*Archivă istorică a României* este prima operă științifică a lui Hasdeu”. Savantul era poliglot. După mărturia proprie, cunoștea în jur de zece limbi vechi și moderne, și acest fapt îl făcea să afirme: „aveam cheiele cele mai necesare pentru a înțelege și a allege tot ce poate arunca vreuă lumină asupra trecutului român”.

Documente despre români

Documentele proveneau din diferite arhive străine

Cezar Bolliac

(rusești, poloneze), din Arhivele Statului, dar și din colecții „eterogene și unele foarte rare”.

În „Introducerea” publicată cu prilejul apariției primului număr al revistei, aceeași introducere ca în revista *Bucium*, Hasdeu clasifică documentele în cinci categorii, după cum urmează: „documente inedite ne-române”; „documente inedite române”; „documente publicate ne-române”; „documente publicate române” și „fragmente documentali”.

Documentele străine inedite sunt publicate și în traducerea făcută de Hasdeu. Docu-

mentele românești inedite, de până la 1700 exclusiv, sunt tipărite cu litere chirilice, „fără abreviațiuni și supra-litere”, iar cele dintre 1700-1800 sunt scrise cu caractere latinești, „ca unele ce nu mai prezintă interesul anticității”. Documentele străine publicate erau prezentate doar prin traduceri făcute de editor. Documentele românești publicate sunt, de asemenea, doar amintite prin „edițiunea lor”, fără a le mai retipări, cărțile române fiind „pre-bine cunoscute”. Excepție făceau documentele ce se găseau în cărți vechi și rare și acelea ale căror reproduceri prezentau erori sau inexactități. Fragmentele documentare erau ceea ce însuși cuvântul „fragment” exprimă: părți dintr-un document străin, unde se făcea referire la trecutul românesc.

B.P. Hasdeu sintetiza conținutul fiecărui document într-un text scurt, precedat de note cu privire la locul unde a fost elaborat, data apariției sale și materialul folosit (hârtie, pergament etc.). Documentele cuprind informații despre instituții, obiceiuri, evenimente, „prețioase materiale pentru uă enciclopedia națională”.

Archivă istorică a României este menită, scria Hasdeu, „a

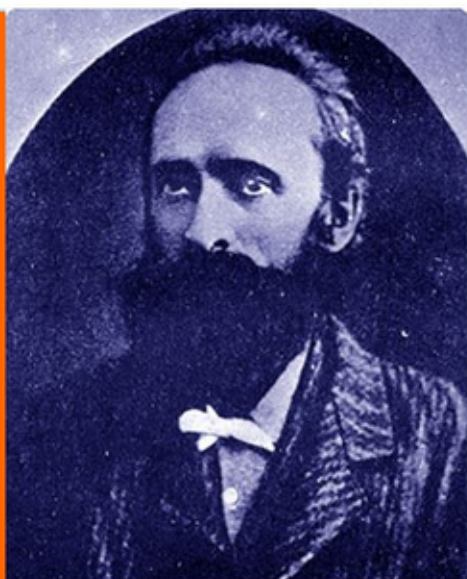

Alexandru Papiu-Ilarian

La 8 august 1864 apărea la București primul număr al *Archivei istorice a României*, „sub auspiciile Ministeriului Justiției, Cultelor și Instrucțiunii Publice“, avându-l ca redactor pe Bogdan Petriceicu Hasdeu, „ex-profesor superior de istorie și statistică, ex-bibliotecar, ex-membru al Comisiunii documentale“.

Istoricul preluase, prin semnarea contractului, sarcina de a prezenta în filele revistei documente revelatorii ale trecutului nostru. Anterior, Hasdeu demonstrase în periodicele sale ieșene, *Foaia de Știri Română*, *Foia*

Bogdan Petriceicu Hasdeu
și foaia de titlu a colecției sale

de Istorie și Literatură, *Din Moldova* (Lumina), pasiunea pentru explorarea „fântânelor“ și cunoașterea istoriei neamului românesc în profunzimile sale.

ARHIVA ISTORICĂ A ROMÂNIEI

JENICA TABACU

Prin semnătura ministrului Nicolae Kretzulescu, lui Hasdeu i s-a oferit șansa de a scoate la lumină documente vechi și foarte vechi, scrise în slavonă sau în alte limbi, inedite sau publicate, în traducere proprie. Revista era subvenționată de stat. Redactorului i s-a fixat un salariu de 2.000 de lei. Imprimeria Statului tipărea revista și o difuza prin abonamente lăcașurilor de binefacere și de cult, școlilor și altor instituții.

Cheile necesare

În numărul din 4 august 1864 al *Buciumului*, periodicul condus de Cezar Bolliac,

Hasdeu semna „Introducerea“ la *Arhiva istorică*. Numerele revistei, publicate cu întrerupere între anii 1864-1869, au fost adunate în patru tomuri ale *Archivei*. Pagina de titlu a primului tom (1865) ne dezvăluie faptul că *Arhiva* reprezintă o „colecțiune critică de documente asupra trecutului român, începând de la timpurile cele mai depărtate și până la anul 1800“, tipărită de Imprimeria Statului. În „Dare de seamă din partea redactorului pentru primul semestru al publicației“, Hasdeu expunea cauzele care au condus la adunarea într-un volum a numerelor revistei,

apărute pe parcursul unui semestru. Ele erau: necesitatea aprecierii „solicitudinii guvernului“ de a finanța o astfel de operă; utilitatea punerii la dispoziția învățaților români sau românofili și a elevilor care urmau cursul de *Archeologie figurată* la Școala de Arte Frumoase a unor informații prețioase pentru îmbogățirea cunoștințelor; asigurarea condițiilor pentru publicarea numerelor din viitoarele semestre într-un „mod omogen, cu mai multe îmbunătățiri, inspirate treptat, una după alta, prin practica semestrelor inspirate“.

Peste nouă luni, la propunerea deputatului N. Ionescu, profesor la Universitatea din Iași, cu aportul lui C.D. Aricescu, autorul amendamentului de a se include în bugetul statului suma de 24.000 lei pentru continuarea publicării periodicului, *Archiva istorică* avea să reapară în viața culturală românească. Cu prilejul votării bugetului în Adunarea Legislativă, Mihail Kogălniceanu evidenția „religiozitatea” cu care redactorul a respectat articolele contractului și amintea auditorului de tatăl scriitorului, Alexandru Hasdeu, membru fondator al Societății Academice Române.

În februarie 1869, misiunea lui B.P. Hasdeu înceta, fiind anunțat de conducerea ministerului că a fost reziliat contractul „încheiat fără termen”, motivul fiind însărcinarea Direcțiunii Arhivelor Statului cu editarea *Archivei*. Redactorul a refuzat inițial să corecteze ultimele coli, dar ulterior le-a pus la dispoziția lui C.D. Aricescu, directorul Arhivelor Statului, și a dat bunul de tipar pentru tomul al IV-lea. Viața periodicului s-a stins atunci, definitiv și trist. I. Oprișan observa pe bună dreptate că „printr-un concurs cu totul

nefavorabil de împrejurări, strădaniile scriitorului de a realiza monumentalul corpus național de documente istorice, cu care dorea să înzestreze istoriografia română, erau estompate și anihilate chiar de adversari, după ce ani de zile ei încercaseră să direcționeze elanurile istoricului exact în acest sens”. El remarcă și scopul „generozității” acestora față de savant, și anume anihilarea

Castelul din Câmpina, azi muzeu, și Iulia, fiica lui Hasdeu

„spiritului iscoditor prin implicarea în activități de uzură, care să nu-i mai lase timpul necesar replicii politico-satirice sau plâmurilor literare”.

Archiva istorică a României a fost o oglindă capabilă să reflecte lumina spiritului hasdeean și elanul greu de atins, al enciclopedistului, pe

care niciunul dintre adversari nu a putut să-l oprească. În ciuda tuturor piedicilor, a unor adversități din interese înțelese politice, Bogdan Petriceicu Hasdeu și-a înfruntat destinul, conști-

ent de menirea-i în viața cetății, cu o atitudine curajoasă și demnă, izvorâtă din educație și o impresionantă bogăție de cunoștințe. O bogăție care l-a făcut pe Mircea Eliade să susțină că Hasdeu „a fost cel mai mare învățat român al secolului XIX”, fără ca cineva să-l contrazică din 1937 încolo. ■

Radio
România
București fm

[98,3 FM]

Nicolae Kretzulescu

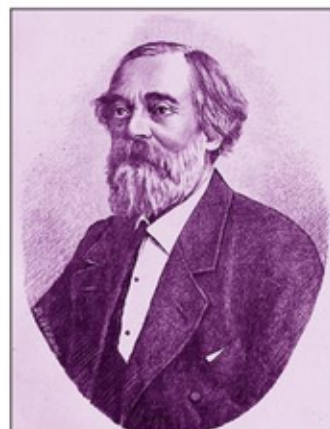
reproduce cu timpul, treptat, unul câte unul, toate documentele inedite sau publicate, pămîntene și străine, priivitoare la istoria română, de la epoca cea mai vechiă și pînă la anul 1800 exclusiv.

Textele selectate și editate de scriitor, unele foarte vechi, prezintă o varietate impresionantă de date. Spre exemplu, cel mai vechi document datează din anul 201, februarie, și a fost elaborat în Tyras. El se referă la „Instituțiile comerciale și politice ale Cetății-Albe în secolii II și III”. Un alt document fără localizare, dar din anul 1096, dezvăluie legătura Episcopiei Catolice Secuiești a Milcovului în România cu cruciadele. Despre „prima epocă din istoria” Bârladului și apariția celor două așezări, Galați și Tecuci, cu referire la sistemul vamal și schimburile comerciale cu Imperiul Bizantin, Rusia, Ungaria și Boemia, aflăm dintr-un act din 20 mai 1134.

Documentele revelează aspecte istorice interesante, precum: începutul colonizării române în Galiția (1378), înrudirea lui Petru-vodă Mușat cu dinastia polonă (Luck,

1388, 27 ianuarie), legăturile religioase între Țara Românească și Serbia (1391, decembrie), comerțul muntean cu Polonia în vremea lui Mircea cel Mare, obligațiile satești către fisc, dările anuale de grâu și vin pentru mănăstiri (Giurgiu, 1399, 11 mai), poziția lui Iosif, primul mitropolit al Moldovei, față de Ale-

xandru cel Bun (1407, 7 ianuarie), regulamentul co-

C.A. Rosetti

mercial al lui Alexandru cel Bun, cu menționarea orașelor Moldovei, a drumurilor, a sistemului monetar și enumerarea mărfurilor (Suceava, 1407, 8 octombrie), familiile boierești cele mai vechi din Moldova (Suceava, 1419, 8 aprilie), caracteristicile vechilor instituții juridice la români (1420), strategii pentru răspândirea catolicismului (Basel, 1434, 14 iulie), dările la români (Pobrata, 1448, 5 aprilie), prețul moșiilor (Suceava, 1481, 1 februarie), instituția juraților în Țara Românească (1490, 7 ianua-

rie), originea poreclelor ereditare la români (Suceava, 1491, 26 februarie), politica lui Ștefan cel Mare cu vecinii, „idea unei mari alianțe contra Turcilor” și altele. Actele amintite fac parte dintr-o „analiză cronologică a 60 de documente puse la anul 1499”, ce constituie corpul primului tom al *Archivei*. Din acestea, patruzeci sunt inedite.

Istoria și lipsa fondurilor

Fără îndoială, *Archiva istorică a României* a copleșit cititorii prin „ideile înnoitoare ale istoricului și scriitorului”, după cum remarcă I. Opreșan. În ciuda importanței acestui demers științific, în iulie 1866, ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice, C.A. Rosetti, adversarul politic al lui Hasdeu, sista publicarea revistei, motivând cu lipsa fondurilor. Tocmai apăruse cel de-al doilea tom al *Archivei*. Revoltat, Hasdeu menționa pe ultima pagină tipărită, pentru știința posterității, următoarele: *Aici publicațiunea s-a suprimat din ordinul d-lui ministru al Instrucțiunii Publice, C.A. Rosetti.*

C.D. Aricescu

Dunărea la Orșova...

dintre ele se mai joacă și astăzi. Lingvist competent, a asigurat revizia științifică din punct de vedere lingvistic a prestigiosului *Dicționar* al lui Rieger, o enciclopedie în 11 volume, cuprinzând aproximativ 80.000 cuvinte-titlu.

În pofida talentului artistic incontestabil pe care îl dovedea fiul său, tatăl nu i-a permis lui Emanuel Salomon să devină pictor profesionist și, în 1840, l-a înscris în anul al doilea la Academia Militară Tereziană de la Viena, astfel că a devenit cartograf și pictor militar.

Greșelile cartografilor maghiari

În august 1849 ajunge cu regimentul său pentru prima oară pe teritoriul de astăzi al țării noastre, în 5 august la Severin, iar în 9 august la Timișoara. Are primul contact cu limba română, manifestând pentru ea un interes care nu l-a mai părăsit apoi toată viața. Cartograf specializat, este tot mai des trimis în misiuni de ridicare de hărți pe teritoriul vastului Imperiu Austro-Ungar. În 1853 are din nou ocazia să ajungă printre români, când este trimis la Moldova Veche, în Voivodina, în Serbia și apoi în zona Timișoara, ca să întocmească harta Banatului românesc.

În 1856 este numit în cadrul unui detașament de topografi

și cartografi să întocmească hărți în Principatul Valahiei, ocazie cu care elaborează un jurnal intitulat *Pe Dunăre până în România. Amintiri din timpul șederii ca militar în principatul valah în anul 1856*, apărut la Praga, în două ediții, prima în 1896, iar a doua în 1916. Volumul are 183 de pagini și este însoțit de 42 de schițe desenate de autor. În afară de datele referitoare la măsurătorile făcute, volumul mai cuprinde și informații de ordin economic, social și cultural privind țara noastră și locuitorii.

Mírohorský se îmbarcă la Budapesta pe vaporul care avea să-l transporte, împreună cu alte câteva grupuri de cartografi, în Principatele Române; aceștia au coborât apoi la Calafat, Turnu Măgurele, la Giurgiu, cu destinația București, la Brăila, cu destinația Buzău, și la Focșani (detașamentul din care făcea parte și Mírohorský).

În ceea ce privește premiile întocmirii acestei noi hărți, Mírohorský informează că i-au servit ca model *Hărțile Josefne*, care, la rândul lor, reprezentau o completare a hărții inițiale ridicate de ruși în timpul șederii lor în Țara Românească. Mírohorský indică faptul că sus-numitele hărți prezentau o ciudățenie, și anume erau transcrise după alfabetul chirilic rus în limba cehă. „Și iată încă una dintre acele nenumărate inconsec-

vențe pur austriece, lipsite de logică: pe de o parte, o hartă a țărilor române, adică neslave, cu care cehii nu au avut niciodată absolut nimic de-a face, cu ortografie cehă, adică slavă, asta probabil pentru că așa era cel mai comod să transcriem denumirile din alfabetul chirilic rusesc.” Printre sarcinile topografilor austriece era acum și transcrierea denumirilor de localități cu caractere latine, deoarece în ambele Principate se făcuse trecerea de la alfabetul chirilic la cel latin.

Hărțile Josefne erau, după Mírohorský, slab întocmite, nu semnalau toate bogățiile ținutului (câmpii, vii, păduri), lipsuri explicabile fie prin imprecizia instrumentelor geodezice din acea vreme, fie, mai curând, prin lipsa de conștiinciozitate a ofițerilor austriece însărcinați cu efectuarea lucrărilor. Autorul se arată indignat de proasta calitate a hărților și, mai ales, de împrejurarea inexplicabilă că unii cartografi maghiari greșiseră utilizarea culorilor convenționale pentru redarea detaliilor, iar superiorii lor, în loc să-i dojenească și să-i pună să refacă lucrările, au acceptat această modalitate de consemnare pe hartă pentru Ungaria, ba, mai mult, au extins-o după aceea și la Valahia, iar cehul vede aici o manifestare a tendințelor expansionist-șoviniste maghiare: „Fligely, nu înțeleg de ce, a extins această prostie și asupra Principatului Valahiei. Probabil că a fost îndemnat în acest sens de șovinistii maghiari, dacă aflaseră despre acest lucru în cercurile extra-militare, și cu siguranță că nici după șapte ani de la înăbușirea revoltei lor nu dormeau și nu leneveau, ci ridicau fără îndoială pretențiile coroanei ungare la alte teritorii dunărene.” Afirmatia poate părea ciudată din partea

Cărturari și călători cehi prin Țările Române

EMANUEL SALOMON MÍROHORSKÝ SCRITOR, LINGVIST, PICTOR ȘI CARTOGRAF

ANCA IRINA IONESCU

S-a născut la Praga, la 18 ianuarie 1829, într-una dintre cele mai vechi familii din Cehia, atestată documentar cu numele de Frydbergu sau de Monte Pacis încă din 1542, iar prima mențiune referitoare la ea, din cărțile funciare ale Regatului Ceh, datează din 1645. Statutul de nobil a fost recunoscut și reînnoit familiei printr-o diplomă în 1863. În familie, Mírohorský a cunoscut încă din primii ani de viață dragostea, respectul și mândria pentru originea sa cehă, ceea ce l-a determinat să-și transpună numele în limba maternă. Deoarece în perioada medievală numele familiei era notat în documentele latine ale vremii de Monte Pacis, tânărul l-a transpus în cehă în forma calchiată Mírohorský (mír = pace; hora = munte).

Ca pictor și grafician a pictat peste 450 de tablouri în ulei, în care a cultivat pictura de gen, peisajul, scene de luptă, unele pânze fiindu-i comandate chiar de împăratul Franz Joseph. A publicat câteva mii de desene și caricaturi în revistele umoristice ale vre-

mii, de cele mai multe ori anonim, căci aveau orientare antigvernamentală.

A avut o bogată activitate literară, a scris reportaje și studii, dar și lucrări de specialitate, cea mai importantă fiind *Arta militară de campanie și războiul* (1868), o istorie a

artei militare din cele mai vechi timpuri până în 1868. Vorbea zece limbi: cehă, germană, engleză, franceză, italiană, rusă, maghiară, polonă, română, sârbocroată. A tradus piese de teatru din franceză, germană, engleză etc. și a scris și piese originale, iar unele

Debarcaderul din Sulina și strada Carol

pășeau solemn câțiva preoți în odăjdii multicolore – nu negre –, cam așa cum sunt la noi pluvialele la catolici, cântând zgomotos și cu potcapurile îndesate pe capetele pletoase și bărboase. Venea apoi paraclicerul cu o sticlă uriașă plină de rachiu, din care popii se cinsteau pe rând ca să prindă puteri și să-și umezească plămânii uscați de răcnetele și tânguiri pe care le scoteau. Și venea apoi sicriul deschis, în care se vedea în întregime un cadavru de bărbat îmbrăcat în costum civil și cu pălăria pe cap; capacul sicriului cu o acoperitoare brodată era purtat în urma trupului neînsuflit și urmat de un șir lung de femei în haine de doliu care plângeau, se tânguiau, își smulgeau părul și își sfâșiau hainele, unele dintre ele de durere adevărată, altele plătite pentru asta, își frângeau mâinile și își exteriorizau durerea și în alte răbufniri barbare de durere. Mi s-a părut totul extrem de inuman; cel mai cumplit era sicriul acela deschis cu răposatul dezgustător!”

Ploșnițe și murdărie, dar țărani ospitalieri și mărinimoși

Prin natura muncii sale, Mi-
rohorosky și-a petrecut aproape

tot timpul cât a stat în țara noastră, aproximativ șapte luni, în mediul rural, cu excepția câtorva zile la Focșani, unde a locuit „într-o casă numai cu parter – existau, în general, numai puține case cu etaj. Era casa unui negustor”. În fiecare dintre etape a locuit în cea mai bună casă din locația respectivă și grăitor este că una dintre ele era „o colibă sărăcăcioasă, alcătuită dintr-o singură încăpă, unde – atât timp cât voi sta aici – vom locui șapte suflete: eu, ordonanța mea, soții în vârstă, fiul lor, un bărbat tânăr și voinic, care lucra la paza graniței cu Moldova, și tânăra lui soție, o femeie frumoasă, înaltă, având și un copil mic.” În multe locuințe, nobilul ceh trebuie să lupte din greu cu ploșnițele: „gădilături, mâncărimi, usturime, că nu mai pridideam să mă scarpin prin toate locurile chinute ale sărmanului meu trup. Am aprins lumina și ce-mi văd ochii! Peretele de lângă mine, vărut proaspăt, de altfel, devenise cafeniu din cauza insectelor care mișunau acolo și care, înspăimântate de țipetele mele, fugeau acum care încotro. Mulțimea deasă de insecte fojgia grăbită și pe pernă, și pe cearșaf, ca să se răzbune pe lumină și pe mine.”

Dar condițiile precare sunt compensate de firea deschisă și sinceră, bună și mărini-

moasă a țăranului român, de ospitalitatea lui. „Era cea mai proastă locuință din toate câte avusesem, dar pot să spun că rar mi-a fost dat să am parte de gazde mai inimoase, ca în această familie simplă și îndatoritoare, de a cărei ospitalitate trebuia să profit acum. Bătrânul îi mulțumea lui Dumnezeu, ca un patriarh izraelian din Vechiul Testament, pentru că îi trimisese un asemenea domn ca oaspete; atât el, cât și cele două femei din gospodărie nu știau ce să mai facă să-mi intre în voie imediat ce li se părea că m-am mișcat puțin sau că am nevoie de ceva, de pâine sau de apă, de mămăligă sau de altceva, iar lui Tscherpel îi interzisese categoric să se obosească, căci alergau ei singuri după tot ce îmi trebuia mic.”

Neplăcut impresionat este de murdăria care domnește peste tot și pare să nu deranjeze pe nimeni. „Cum eram morți de foame și scuturați zdravăn de călătorie, măncarea, servită pe o faț de masă slinoasă și cu șervete la fel de grețos de murdare, ne-a plăcut așa cum le plăceau zeilor Olimpului antic ambrozia și nectarul. Dacă un soldat de-al nostru ar fi îndrăznit să intre undeva la țară în Austria într-un bârlog ca acesta, ar fi fost trecut imediat în civilie, pentru că ar fi necinstit demnitatea de ofițer, dar aici acesta era singurul bucătar!” La fel, frizeriile din oraș „se remarcă în mod deosebit [...] prin bălțile uriașe de noroi amestecat cu săpun din fața intrării, căci acolo toate ligheanele, ligheanașele și orice alt vas indifereent de conținut se vărsa în stradă fără să se țină seama de trecători, astfel că aceștia se considerau fericiți sau norocoși când scăpau neatinși.”

(Va urma)

unui ofițer al armatei austriece, dar nu trebuie să uităm că cehii, populație persecutată în Imperiul Austro-Ungar, s-au simțit adesea foarte aproape de români, cu care împărțeau oarecum aceeași soartă în cadrul monarhiei habsburgice. De aceea, autorul afirmă cu ciudă: „De fiecare dată când [...] reprezentam diversele suprafețe agricole cu culorile corespunzătoare mă înfuriam că trebuie să înmoi pensula și pentru luncile și pășunile valahe tot în culorile prostiei maghiare.”

Ciudate obiceiuri de înmormântare

Orașele vizitate de Mirohorský au fost Brăila, unde ajunge în după-amiaza zilei de 2 aprilie 1856, și Focșani. Remarcă activitatea intensă din port. „Portul din Brăila era – și este și acum – plin de vase maritime, căci Dunărea este aproape de vărsare și de cel mai navigabil braț al său din Delta, Sulina, permițând accesul unor nave cu pescaj foarte adânc, care transportau recolta bogată de cereale aurii din toată Valahia și Moldova (astăzi, în 1896, de mult unite în cadrul regatului român) și de aici mai departe la Galați, în aval, și apoi în jumătate din Europa. De aceea, aici forfolesc în permanență prin port stoluri întregi de marinari străini din toate colțurile continentului nostru, îmbrăcați în cele mai felurite costume, uneori destul de grotești.”

... și la Turnu Severin

Orașul ca atare îi place. „Am vizitat puțin orașul construit chiar pe malul Dunării după un plan foarte simetric, în semicercuri regulate trasate în jurul pieței din fața portului. Din port pornesc străzi în formă de raze foarte lungi și perfect drepte, dar pavate în mod rușinos cu bolovani, care formează toate unghiurile posibile, legate între ele prin străzi semicirculare concentrice, la fel, confortabil de late. Depozitele și prăvăliile din piață și de pe ulițele principale cele mai apropiate sunt pline de mărfuri dintre cele mai alese, cele mai multe franțuzești și englezești.”

Al doilea oraș vizitat de Mirohorský, Focșani, este mai puțin îmbietor. „Focșanii sunt – sau, cel puțin, erau pe atunci – un oraș foarte întins și cu contur neregulat, cu străduțe înguste și întortocheate, cu numeroase magazine elegante pe ici, pe colo, dar numai de lemn, după moda pur turcească. Prin oraș trece un pârâu [...], care îl împarte în

două părți inegale [...] partea valahă, mai mică, mai pipernică, mai întortocheată, mai murdară și mai săracă, iar, pe atunci, ca urmare a războiului încheiat nu de mult, arsă și dărâmată, într-un cuvânt, pusă, și partea moldovenească, mai primitivă, mai înstărită, cu case mai arătoase, numite boierești, nobiliare.”

O impresie deosebită îi produce mulțimea de biserici, unele foarte pitorești, construite în vechi stil bizantin, din păcate, prost întreținute sau renovate rudimentar. „Era izbitoare mulțimea bisericilor, pe alocuri foarte pitorești, mai ales cele neglijate și pe jumătate dărâmate, într-un stil bizantin străvechi; bisericile renovate nu făceau însă o impresie plăcută, deoarece erau pocite de obiceiul acesta general de a vărui totul prosteste în alb; dădeau cu var alb peste tot, de nu se mai distingueau niciun fel de detalii arhitectonice.”

Printre obiceiurile românilor care l-au impresionat neplăcut a fost înmormântarea cu sicriul deschis și expunerea răposatului în prealabil în curtea casei pentru a fi cinstit de toți trecătorii. „În frunte mergea un băiat cu crucea destinată mormântului, mai departe un flăcău cu o cruce înaltă și subțire, după el urma un grup de tineri cu prăjini lungi, ale căror vârfuri de alamă străluceau în soare, apoi

Giurgiu, într-o gravură de secol XIX

liniile germane. Și von Richthofen a trebuit să vină în zbor planat, căci avionul său, un Albatros vopsit în culoarea roșie, primise câteva gloanțe și motorul se oprise. Din cauza noroiului, contactul cu solul a fost brutal și avionul asului german a capotat, fiind proiectat într-o rețea de sârmă ghimpată. Soldații germani care îl păzeau pe aviatorul britanic în mod cu totul neașteptat n-au schițat vreun gest pentru a-l scoate din avion pe Richthofen. Ajutorul a venit de la prizonierul englez, care n-a ezitat, s-a repezit imediat și l-a scos pe baronul von Richthofen dintre flăcările care cuprinseseră epava. Aviatorul englez i-a acordat și primele îngrijiri medicale, asul german fiind rănit la o mână. „Baronul roșu” (i se spunea așa pentru că provenea dintr-o familie nobilă și avea avionul vopsit în culoarea roșie) s-a adresat salvatorului într-o engleză impecabilă: „Domnule locotenent, v-ați dovedit a fi un camarad adevărat, cu simțul onoarei, și v-ați riscat viața ca să mă salvați pe mine. Meritați respectul meu și libertatea...!”. A ordonat ca doi soldați germani, cu un steag alb, să-l ducă pe aviatorul britanic în liniile aliate.

În ziua de 2 aprilie 1917, asul von Richthofen a avariat grav într-o luptă aeriană un avion francez. Survolând zona în care aterizase forțat aviatorul inamic, l-a văzut teafăr în fața epavei. I-a făcut cu mâna. Dar aviatorul francez a deschis focul de la sol cu mitraliera Lewis de pe avion. „Aparatul meu a fost lovit de gloanțe și inițial am vrut să-l pedepsesc cu rafale pe zburătorul inamic nepolitic. M-am abținut și nu l-am doborât. L-am înțeles! Cred că este tare neplăcut să fii doborât” nota într-o scrisoare către familie asul german.

15 noiembrie 1917. Căpitanul aviator Francesco Baracca, Escadrila 91 Vânătoare „a așilor”, a plecat într-un zbor pe frontul de la Isonzo, împreună cu comandantul său, locotenent-colonelul aviator Parvis. Un echipaj german l-a atacat pe asul italian, care avea 34 de victorii aeriene. Cei doi tineri aviatori

Locotenentul aviator
Dumitru Bădulescu

germani n-au avut nicio șansă. Impresionat de sfârșitul zburătorilor inamici, căpitanul Baracca îi scria mamei sale: „O zi tragică și înspăimântătoare. Doamne! Cum mor tinerii pe cerul cuprins de flăcări, când ar trebui să se bucure din plin de viață! Eram în patrulare cu dl. comandant Parvis, când în apropiere de Istrana (Treviso) ne-a atacat un Aviatik german. Am ripostat, trăgând 120 cartușe, și avionul inamic s-a prăbușit la sol, în liniile noastre. Am aterizat lângă epavă și în carlinga deformată am

văzut trupurile, fără viață, ale celor doi tineri ofițeri germani. Unul avea pe deget un inel de aur, semn că era căsătorit. Printre acte, am găsit și fotografia unei femei tinere foarte frumoase, soția celui ucis. Ce păcat să mori atât de tânăr și să lași văduvă o soție atât de frumoasă”. Echipajul german care și-a pierdut viața în acea zi de noiembrie 1917 era format din locotenentul pilot Alfred Müller și locotenentul observator Erick Pnkr, din unitatea de aviație FlAbt14. Asul Baracca a trimis un aviator italian în zona aerodromului german, care a lansat un mesaj lestat, prin care era anunțată moartea celor doi tineri zburători. Se alăturau actele și inelul locotenentului Alfred Müller.

La începutul lunii mai 1918, pe Frontul de Vest se desfășurau zilnic lupte aeriene dure între piloții aliați și cei germani. Căpitanul aviator britanic Frank Beaumont, din RAF, după ce doborâse două avioane inamice, a fost lovit, la rândul său, de rafalele locotenentului german Ernst Udet, din Grupul de Vânătoare „Richthofen”, fiind nevoit să aterizeze forțat în liniile inamice. Locotenentul aviator Udet aprecia vitejia în luptă a unui adversar, așa că a făcut tot posibilul ca să nu-l predea poliției militare pe căpitanul aviator Beaumont. Riscându-și cariera și chiar viața, l-a deghizat pe ofițerul englez în mecanic de avion și l-a instalat într-un atelier al Grupului de Vânătoare. I-a spus șefului mecanicilor că-i ruda sa și l-a rugat să aibă grijă de el. Spre norocul lui, aviatorul britanic cunoștea bine

Primul Război Mondial

Aviația, armă nouă, și-a câștigat un bun renume în anii Primului Război Mondial datorită aviatorilor din ambele tabere, care au demonstrat curaj în luptă, dar și onoare și respect față de adversari. Aviatorii adoptaseră un cod al onoarei, respectat

„Baronul roșu“ (stânga sus), căpitanul aviator Francesco Baracca și maiorul aviator Constantin Fotescu (dreapta sus)

în mare parte de luptătorii aeri, căci toți înfruntau moartea într-un duel al nervilor. „Gladiatorii aerului“ se duelau în văzduh, iar mulți își găseau sfârșitul în epavele avioanelor incendiate.

POVEȘTI ADEVĂRATE CU AVIATORI

Prof. dr. VALERIU AVRAM

● Englezul escortat de soldați germani... în propriile linii ● E neplăcut să fii doborât! ● Inelul returnat ● Britanicul salvat de germanul căruia i-a dat apoi de lucru ● „La Marseillaise“ cântată „în onoare“ ofițerilor germani ● În zbor razant pe deasupra casei socrului fără voie

In primele zile ale lunii martie 1917, pe frontul de pe Somme (Franța) cerul era acoperit de nori și burnița le făcea viața grea aviatorilor aliați și germani. Combatanții așteptau în hangare o mică înseninare, ca să-și ia zborul. „Nu abandonăm cerul din cauza timpului!“ – a fost ordinul căpitanului Manfred

von Richthofen, comandantul Escadrilei 11 Vânătoare, as cu 31 de victorii la acea dată. În după-amiaza zilei de 8 martie, el a decolat spre front. În timpul misiunii, a atacat un avion de vânătoare englez care intrase în liniile germane. În urma schimbului de focuri, avionul britanic a fost grav avariat. Pilotul a aterizat forțat în

A fost odată ca niciodată

Muma Câmpului, Mama Dracului, Mama Glia, Muma Pădurii sunt personaje din mitologia românească, făpturi magice și misterioase, super-eroii noștri, pe care îi invocăm cerându-le ajutorul și protecția sau de care ne temem. Muma Câmpului, zeitate investită cu trăsături pozitive, are un loc de frunte în Pantheonul românesc; datorită ei cresc recoltele și rodește pământul, aducând bogăția în hambare. În imaginarul colectiv are copii frumoși, cuminiți și blânzi. De aceea, mamele ai căror copii nu se opreau din plâns îi descântau invocând-o: „Mama Câmpului/ Tu ai copil/ Și eu am copil/ Al meu plânge mereu/ Iar al tău nu plânge/ Din această seară/ Al tău să plângă/ Și al meu să tacă“.

DE RÂNDUL MUMELOR...

Dr. GEORGETA ROȘU

Altfel stau lucrurile când vine vorba despre Mama Dracului. Invocată de obicei în certuri cu adversarii cu conotația de înjurătură puternică, Mama Dracului, adesea asociată cu Diavolul, este păstrată în memoria colectivă ca având chip înfrorător; este considerată a fi răspunzătoare de apariția și răspândirea demonilor pe Pământ, dar și a unor vicii care-i macină pe oameni (tutunul și fumatul). Este urâtă din cale afară și întunecată ca Iadul. Mentalul rural îi

atribuie două coarne pe cap, ca două rășchitoare, colți ca de mistreț, între care-și ține luleaua, nasul coroiat, ghearele ascuțite ca secera și coada lungă ca a vacii. Oamenii trebuie să se ferească de ea pentru că le poate face mult rău. Trebuie să evite chiar simpla rostire a numelui acesteia.

La fel de cunoscută, alături de Muma Câmpului și Mama Dracului, este Mama Glia (Gaia). Considerată de greci mama tuturor zeilor și personificare a Pământului, Mama Gaia este asociată în mentalul

colectiv al românilor cu pasărea morții. De aici expresiile populare „lua-te-ar Gaia“, „te ia Gaia“ sau „o să dai de Gaia“ (dai de moarte). În popor aceasta e cunoscută ca o pasăre de o rară ferocitate, asemănătoare cu vulturii sau ulii, robustă, cu gheare puternice, cu care sfâșie prada, și cu văzul foarte ascuțit. Neîntrecută printre răpitoare, Gaia este și deosebit de frumoasă. În popor se crede că atunci când își striga numele – ga, ga – anunța de fapt venirea ploii, care aducea roade multe și

limba germană. Lunile s-au scurs repede și la 11 noiembrie 1918 Germania a încheiat armistițiul cu Aliații.

În noile condiții, căpitanul aviator Frank Beaumont a fost numit expert în Comisia Aliată, cu sediul la München, care avea misiunea să lichideze forțele aeriene germane și să realizeze un studiu amănunțit despre caracteristicile tactico-tehnice ale avioanelor de luptă germane. Locotenentul Ernst Udet, demobilizat și fără bani, a apelat la ajutorul fostului său „prizonier”. Căpitanul Frank Beaumont, impresionat de situația aviatorului german, l-a angajat pe post de funcționar într-un birou și timp de o jumătate de an i-a asigurat traiul. Ernst Udet n-a uitat niciodată ajutorul primit de la fostul adversar, cu care a păstrat relații de prietenie mulți ani.

Si acum, o poveste cu aviatori români. În primăvara anului 1918, după încheierea Păcii de la Buftea-București, maiorul aviator Constantin Fotescu, directorul Aeronauticii din Marele Cartier General român, se afla în compania unor camarazi de zbor la o masă în restaurantul „Tuffy”, din Iași. Și-a făcut apariția și un grup de ofițeri germani, printre care se găseau și aviatori. Comandantul Fotescu a cerut șefului orchestrei să cânte *La Marseillaise*. La intonarea primelor note, mesenii aflați în sală au izbucnit în aplauze, cântând în cor imnul național al Franței. Ofițerii germani au părăsit furioși restaurantul, raportând superiorilor „ofensa” adusă de ofițerii români. Pentru acest „incident”, maiorul aviator Constantin Fotescu a fost admonestat și mutat pe o altă funcție, inferioară. Dar incidentul de la „Tuffy” a înfierbântat tot Iașul și toată aviația română, care-l stima pe acest zburător celebru. Toată lumea a cerut să se revină asupra hotărârii nedrepte. Până la urmă, maiorul Constantin

Fotescu a fost „avansat” comandant de grup aerian, funcție inferioară poziției pe care o avusese înainte.

Numit la comanda Grupului 2 Aeronautic Bacău, a avut de rezolvat o problemă delicată. Locotenentul aviator Dumitru Bădulescu, comandant de escadrilă, zburător extraordinar, as al aviației române cu cinci victorii aeriene, se hotărâse să se căsătorească cu domnișoara Georgeta Moțoc, fiica prefectului de Iași, membru marcant al Partidului Național Liberal. Părinții fetei n-au acceptat să aibă un ginere aviator, a cărui viață era în pericol în fiecare moment, deși tânărul zburător provenea dintr-o familie onorabilă de militari de carieră și cu o avere însemnată în zona Argeșului. Locotenentul aviator Dumitru Bădulescu era un erou al aviației române, fusese rănit grav de două ori în lupte aeriene. El era hotărât să se căsătorească cu fata pe care o iubea. Cei doi tineri au decis să facă nunta, fără consimțământul familiei fetei. Conform legilor în vigoare, un ofițer român nu se putea căsători fără ca viitoarea mireasă să aibă o dotă echivalentă cu câteva mii de lei. Or, toată averea aviatorului D. Bădulescu moșia, livezile, casele se afla în județul Argeș și nu mai era timp să vândă ceva, ca să obțină banii de dotă. Inițiativa a aparținut maiorului aviator Constantin Fotescu, care a hotărât, de comun acord cu toți aviatorii din Grupul 2 Aeronautic, să doneze soldele pe o lună și să-i facă astfel dotă viitoarei mirese. După nuntă, locotenentul aviator Dumitru Bădulescu, cu permisiunea nașului, căpitanul aviator Alexandru Sturdza, a suit mireasa într-un avion biloc tip Farman 40 și a plimbat-o în zbor pe

deasupra Iașului, survolând și casa socrului fără voie.

Zborul n-a rămas fără urmări și pentru a doua oară maiorul Constantin Fotescu a fost admonestat de șefi, iar locotenentului D. Bădulescu i s-a luat comanda escadrilei. ■

Avion Farman 40 din dotarea aviației militare române

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **PRESA PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL** (coord. Cătălin Negoită, Ilie Zanfir)
Editura Tritonic, Editura Axis Libri, București, 2015, 596 pp.

● **Constantin Rezachevici – DOMNI ȘI BOIERI. CRAIOVEȘTI-BASARABI, CANTACUZINI ȘI DRĂCULEȘTI ÎN LEGĂTURĂ CU ZONA COMANEI**
Editura Total Publishing, București, 2012, 120 pp.

● **ISTORIA ROMÂNILOR. O SINTEZĂ CRONOLOGICĂ** (coord.: Valentina Bilcea)
Editura Meronia, București, 2015, 348 pp.

● **PRINCIPESA ELENA CUZA. CORESPONDENȚĂ ȘI ACTE, 1840-1909** (ediție îngrijită, note și indici de Virginia Isac și Aurica Ichim)
Editura Sigma, București, 2014, 494 pp.

● **Cristina Diac – ZORII COMUNISMULUI ÎN ROMÂNIA. ȘTEFAN FORIȘ, UN DESTIN NETERMINAT**
Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2014, 367 pp.

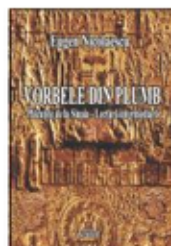
● **Ana-Maria Callimachi – LUMEA ERA TOATĂ A MEA. AMINTIRILE UNEI PRINTESE**
Editura Corint Books, București, 2015, 348 pp.

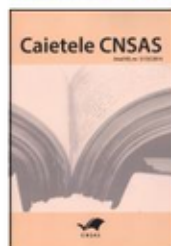
● **Nicolae Ravici-Tătăranu – REVISTA MUZEELOR ȘI MONUMENTELOR SERIA MONUMENTE ISTORICE ȘI DE ARTĂ (1974-1989) BIBLIOGRAFIE**
Editura Andrei Books, Râmnicu-Vâlcea, 2014, 527 pp.

● **Teofil Rendiuk – C. BRÂNCOVEANU ȘI I. MAZEPA: PAGINI INEDITE DE ISTORIE. ÎN MEMORIA REMARCABILULUI DOMNITOR AL MUNTENIEI, CONSTANTIN BRÂNCOVEANU ȘI A ILUSTRULUI HATMAN AL UCRAINEI, IVAN MAZEPA**
Editura Pro Universitaria, București, 2014, 317 pp.

● **Eugen Nicolaescu – VORBELE DIN PLUMB. PLĂCUTELE DE LA SINIA-LECTURĂ INTERMEDIARĂ**
Editura Semne, București, 2014, 240 pp.

● **CAIETELE CNSAS** (Revistă semestrială, editată de Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității), Anul VII, nr. 1(13)/2014
Editura CNSAS, București, 2014, 386 pp.

● **Peter Harmsen – STALINGRADUL DE PE YANGTZE. BĂTĂLIA PENTRU SHANGHAI – 1937**
Editura Corint Books, București, 2015, 459 pp.

● **ANALELE UNIVERSITĂȚII „OVIDIUS” DIN CONSTANȚA. SERIA ȘTIINȚE POLITICE**
Ovidius University Press, Constanța, vol. 1/2012, 185 pp.

bogăție în hambare. Numele ei a generat și un joc foarte răspândit printre prunci în prima jumătate a secolului al XX-lea, „De-a Puia Gaia” sau „De-a Gaia”, o înfruntare în care unul dintre copii, care este „cloșcă”, își apără „puii” așezați în spate, în linie dreaptă, împotriva Gaiei, care se străduiește să-i răpească. „Cloșca” luptă pentru „puii” ei smulgându-i astfel din ghearele morții (ale Gaiei).

Din această prezentare nu poate lipsi Muma Pădurii sau Muma Mamelor, considerată atotputernică și stăpână peste tot ce se naște, crește și trăiește în păduri. Se credea că își avea sălașul în scorbura copacilor foarte bătrâni. De acolo vedea tot ce se întâmpla în pădure și se jelea când copacii (pruncii ei) erau culcați la pământ de tăietori. Trăia singură în inima pădurilor neumblate de om, fiindu-i atribuită o înfățișare urâtă. Era slută, cu părul până

... Muma Mamelor se jelea când copacii erau culcați la pământ

la călcăie, încâlcit, bătrână și antropofagă și patrona duhurile rele, care își făceau simțită prezența în păduri, noaptea. Inițial, era investită doar cu calități, fiind considerată o zână bună, care-i pedepsea doar pe tâlharii care prădau pădurea. Se zicea că-și cunoștea toți copacii (copiii ei); că-i hrănea cât erau mici și-i certa dacă creșteau strâmbi și-i blestema să fie trăsniți de fulger atunci când o supărau. Îi ocrotea însă pe pruncii care se rătăceau în pădure. În Bistrița-Năsăud oamenii credeau că umbla noaptea pe la case și le cerea piepteni și unt pentru

a-și aranja părul. În prezența ei muritorii nu aveau voie să rostească mai mult de trei cuvinte. Dacă-l pronunțau pe al patrulea li se lua glasul.

Muma Pădurii pedepsea și pe acele femei care nu țineau sărbătorile sau torceau mărta, dar și pe bărbații care fluierau în pădure și-i tre-

zeau copiii (copacii) sau pe tăietorii de lemne care încălcau regulile pădurii sau îi culegeau fructele în ziua de Pobrejenie (6 august, Schimbarea la față). În imaginarul colectiv Muma Pădurii călărea un cal cu nouă inimi, apărea ca o nălucă, provocând vârtejuri, trântea ușile și ferestrele caselor și încerca să-și schimbe copiii urâți și plângăcioși cu copiii sătenilor.

Gândindu-ne la drama prin care trec azi pădurile noastre, poate că ar trebui să o invocăm cu toții și să-i cerem protecția împotriva celor care taie lemnul încălcând regulile pădurii... ■

Pădurea, cu tainele și ochiurile ei de apă, în viața de zi cu zi

Lemnul, ocrotit de Gaia, poate deveni și locaș pentru cei dornici de tihna naturii

Iubiri celebre

Maestrul, nevinovata Doria Manfredi și donna Elvira, soția pătimășă

GIACOMO PUCCINI, FAMILISTUL

FLORENTINA DOLGHIN

În seara de 1 mai 2015, când la Milano s-a deschis a 55-a ediție a Expoziției Universale, la care participă 145 de țări, cu pavilioane naționale pe o suprafață de 200 de hectare, la Teatro alla Scala a avut loc premiera unei noi producții a operei Turandot, la mai bine de 90 de ani de la crearea ei de către Giacomo Puccini (1858-1924). Premiera ei absolută a fost la 25 aprilie 1925, sub bagheta dirijorală a lui Arturo Toscanini. Prilej de ne reaminti biografia și destinul unui artist italian de geniu.

O biserică la fiecare 400 de locuitori. Așa era Lucca, orașul toscan de origine etruscă din nord-vestul Italiei, unde s-a născut, la 22 decembrie, Giacomo. Un ținut de dealuri împădurite, cu podgorii și multă voie bună. Din clopotnițele bisericilor se vedeau turele Modenei, Pisei și Florenței, iar la sud Marea Ligurică. Dansul, muzica au fost dintotdeauna îndrăgite de locuitorii așezării. „Toți au vioara în mână și pe Ariosto pe buze”, scria Michel de Montaigne spre sfârșitul veacului al XVI-lea. Peste tot

se aud acorduri de violină, violoncel și orgă, jocuri și cântece. Petrecherile se țineau lanț, săptămâni la rând, iar negustorii de vin, untdelemn și mătase au prosperat secole întregi. Muzica fiind în tradiția locului, cu muzică a fost întâmpinat și Napoleon, când a venit să-și vadă sora, pe Elisa Bacciochi, mare ducesă de Toscana, căsătorită cu un bogătaș al locului. Organistul catedralei din Lucca se numea atunci Domenico Puccini, fiu și nepot de organist. Avea să fie bunicul lui Giacomo.

Șterpelele țevile de la orgă

Deși provenea dintr-o dinastie de muzicieni, Giacomo – căruia peste timp i se va spune „cel Mare”, tocmai pentru a-l deosebi de înaintașii săi, mulți dintre ei omonimi – nu promitea în copilărie deloc a fi dotat pentru muzică. Părea de-a dreptul afon. „Eu nu sunt muzicant, obișnuia să spună, sunt mai degrabă actor, un adevărat măscărici”. Era al optulea copil al lui Michele Puccini și al Albinei Ceru. Primele șapte erau fete. Tatăl,

GUSTAR

1

1834. 750.000 de sclavi sunt eliberați în această zi, considerată Ziua Emancipării, în Marea Britanie. Actul de emancipare a fost votat în august anul precedent, la câteva săptămâni de la moartea, la 29 iulie, a celui care și-a închinat întreaga viață abolirii sclaviei în țara sa, William Wilberforce. El primise o mare moștenire de la o rudă, ceea ce i-a dat libertate de acțiune și independență. În 1780 a devenit membru al Parlamentului, a intrat în jocurile scenei politice londoneze, a devenit prieten bun cu prim-ministrul William Pitt cel Tânăr, ceea ce i-a permis să fie tot mai vocal în ce privea abolirea comerțului cu negri. În urmă cu nici 20 de ani Jean-Jacques Rousseau atrăsese atenția că „Omul este născut liber, dar pretutindeni este în lanțuri“. Wilberforce a reușit să le înlăture.

4

1578. Regele Sebastian I al Portugaliei – care conduce o cruciată târzie împotriva Islamului în nord-vestul Africii, împotriva avertismentelor venite atât din partea lui Filip al II-lea al Spaniei, cât și din partea papei Grigorie al XIII-lea – se angajează, cu armata sa, într-o bătălie cu o armată musulmană la Al Kasr Al Kabir și este anihilat. Sebastian este ucis în luptă. Are 24 de ani și este eroul poporului portughez. Bătălia este un dezastru național, dar portughezii refuză să creadă că regele lor a murit. Încep să dezvolte un cult, cunoscut sub numele de „sebastianism“. Adepții lui susțin că suveranul lor este plecat în pelerinaj, așteaptă undeva, pe o insulă fermecată, momentul să revină. Apar și impostori care pretind a fi monarhul mort. Sunt cu toții executați. Doi ani mai târziu, când o armată spaniolă îi învinge pe portughezi în apropiere de Lisabona, Filip al II-lea al Spaniei se proclamă Filip I al Portugaliei, așa încât tronul lui Sebastian este ocupat.

13

1704. La Blenheim, un sat din Bavaria, pe malul nordic al Dunării, ducele de Marlborough, aflat la conducerea unei armate britanice, dar ajutat și de prințul Eugen al Savoiei, învinge, într-un marș surpriză, o coaliție franco-bavarezo-prusacă. Terenul este mlăștinos, accidentat, dificil pentru infanterie, nu și pentru cavalerie, condusă personal de duce, care împinge inamicul spre apele Dunării. Sute de soldați se înecă. 11.000 sunt luați prizonieri, inclusiv un general francez, Camille de Tallard. Victoria engleză, extrem de clară, pune capăt abrupt unei perioade de zece ani de triumf militar pentru Franța. Parlamentul britanic pune să fie ridicată o reședință princiară ducelui de Marlborough, în semn de recunoștință națională. Reședința este construită la Woodstock, lângă Oxford, și se numește palatul Blenheim.

19

79. Locuitorii așezării Napoli, aflată la poalele vulcanului Vezuviu, aud un hure înăbușit și văd ploi de cenușă, intermitente, pe care, din nenorocire, nu le iau în seamă, pentru că au mai văzut așa ceva. Patru zile mai târziu o explozie enormă, ce eliberează nori de gaze încinse și fum coborând pe pantele muntelui, ucide instantaneu oamenii. Corpurile lor sunt îngropate în cenușă și piatră ponce, care continuă să cadă ca o ploaie. Pliniu cel Bătrân este martor al acestei grozăvii. Urmărește dezastrul de pe o corabie situată în largul golfului Napoli. Va privi prea mult din curiozitate, curând fiind omorât și el de gazele otrăvitoare emenate de vulcan. Arheologii vor începe să dezgroape vechiul oraș în anul 1748.

20

1879. Regele zulus Chetshwayo, al unui trib din grupul nguni al populației bantu, din sudul Africii, este capturat de britanici, silit să îmbrace haine europene, care nu i se potriveau, și trimis în exil la Cape Town. Pământul zulus este împărțit în 13 regate separate, iar teritoriul zulușilor, aflați acolo dinainte de secolul al XVII-lea, în cele din urmă absorbit de provincia Natal. Olandezii au acostat pe coasta Natal în 1756 și i-au descris pe localnici ca fiind foarte mândri, meticuloși în pregătirea mâncării, foarte curați, ca igienă personală, și extrem de protectori cu femeile. Iar când britanicii au cucerit Natalul de la olandezi, ei au spus despre suveranul local, Chetshwayo, că este capabil, rece, egoist, mândru, crud și nesincer.

natal. Avea 22 de ani și urca în tren însoțit până la scară de mamă și surori, care îi pregătiseră în micul bagaj de-ale gurii, ulei, vin, brânzeturi, cârnăciori, cât să-i ajungă o vreme. Sosit la Milano, a închiriat o cameră modestă, dar cu pian, pe o străduță lăaturalnică. Apoi a fost primit la Conservator („Reușit primul la examen, lecțiile încep la 16 decembrie“, îi scria fiul Albinei Puccini), și-a făcut relații în lumea muzicală, s-a împrietenit mai ales cu Mascagni, viitorul autor al *Cavaleriei rusticane*, cu care și-a împărțit paste. Colegii îl simpatizau. Era sincer, amuzant și simplu. „Muncă multă, mâncare puțină; asta mi-e deviza“, declara într-o seară la cafeneaua „Excelsior“ de pe via Sparadi, unde era ascultat ca o „adevărată enciclopedie ambulantă“, pentru că acest descendent al organiștilor din Lucca avea darul și harul povestirii. Nu și un scris acceptabil. Va avea toată viața de suferit de pe urma lui. Scia nervos, dezordonat, încălțat, cu linii febrile și puncte sălbatic împrăștiate pe portativ, încât compozițiile lui, de la prima până la ultima, opera *Turandot*, sunt niște mazăgălituri înfricoșătoare.

Le ținea companie, lui și lui Mascagni, o tânără, Lola, pentru care Giacomo, tânărul

chipeș, înzestrat cu un fizic de teatru, nu avea ochi. Gândul lui rămăsese la o concita-dină, soția unui negustor bogat și mama unei fete. Signora se numea Elvira Gemignani. Nu răspunsese deloc interesului arătat ei de Giacomo. Era obstinat fidelă soțului, mereu absent, prin natura meseriei. Dezinteresul ei fusese și el un motiv ca să plece la Milano.

... apoi fuge cu el

Giacomo a încercat să o uite pe această fermecătoare femeie. A cunoscut tinere, dar le-a abandonat repede. Pentru a o cuceri pe una dintre ele, chiar și-a vândut paltonul, singurul, ca să o invite la un restaurant luxos și să-i ofere o masă princiară. Apoi a avut alte și alte aventuri, neglijându-și cursurile la Conservator și decepționându-și profesorii. Situația lui a ajuns la urechile suveranei protectoare, care, după 12 luni, i-a retras bursa.

Disperat, Giacomo s-a plâns mamei adorate, unchiului salvator și acesta, deși cam strâmtorât, i-a trimis nepotului banii necesari, pe care regina îi retrăsese. Tânărul, în sfârșit, revenise pe pământ din suita lui de escapade amoroase de băiat frumos și

Automobilul a fost o mare pasiune a compozitorului...

talentat. Își prețuia acum munca și valoarea personală. Curând a venit și primul succes, cu o creație care l-a adus în vizorul editorului lui Verdi, Jules Ricordi. Acela i-a comandat o dramă lirică, a semnat un contract și astfel câteva mii de lire bine venite au intrat în buzunarul compozitorului. Așa a scris Puccini opera *Edgar*, montată la Scala în 1889, dar fără mare succes.

Era exact momentul când este anunțat că Donna Albina se afla pe patul de moarte. Aleargă la Lucca, o prinde încă în viață, dar îi va muri sub ochi. În cortegiul funerar o va zări atunci pe frumoasa Elvira, singură, ca de obicei, soțul alergând tot dintr-un oraș în altul pentru a-și întreține familia. Trecuseră nouă ani de când nu se mai văzuseră. Giacomo nu mai era un băiețandru, avea deja 31 de ani, o mustață la modă, niște ochi albaștri seducători și faima unui bărbat celebru în localitatea lui natală, foarte mândră de fiul ei. Signora Gemignani nu i-a mai rezistat ca altădată. Narcis, soțul, întors dintr-o călătorie de afaceri, nu a fost deloc gelos, ba, dimpotrivă, l-a rugat pe Giacomo, dispus să rămână o

... iar compoziția, cea mai mare

Cuplul Puccini, încă liniștit, în desele călătorii

încântat că avea un băiat, declarase la ivirea lui pe lume: „Va fi un mare muzician!” Și va fi, pentru că numele lui este rostit cu trimitere la *Boema*, la *Madame Butterfly*, la *Tosca*, la *Turandot*.

Dar la început, tânărul nu a răspuns deloc speranței părinților. Biografia săi au notat că primul lui maestru de muzică, un frate al mamei, îi repezea puternice lovituri în fluierul piciorului de câte ori distona și că lucrul acesta se întâmpla destul de des. „El nu are pentru muzică nici cea mai infimă înclinație, e un trântor, sortit să aducă doar amărăciune familiei sale”. Și, după o asemenea caracterizare, violentul maestru a renunțat la educația artistică a „afonului” nepot.

Ce preocupări avea totuși tânărul Giacomo? Deocamdată desprindea țevi de orgă de la biserici și le vindea, pentru a-și astâmpăra pofta nebună de tutun. Pasiune nenorocită care îl va coborî în mormânt în 1924. Și infrafracțiune care l-ar fi condus la închisoare, dacă n-ar fi intervenit fratele cel mare al mamei, doctorul Ceru, care recupera țevile și le returna bisericilor.

Apoi Giacomo a luat lecții cu maestrul Carlo Angelocci, a învățat să cânte la orgă, la pian, care îi plăcea cel mai mult, dar mai ales s-a remarcat

prin vocea lui minunată de sopran, în corul catedralei St. Martin, unde cânta lângă fete și se putea da mare. Desigur că la năzbâțiile copilăriei nu renunțase, pentru că era un jucăuș, ce se înhăita cu obraznicăturile de vârsta lui și îi făcea probleme mamei, necăjindu-i pe burghezii orașului cu farsele lor. Ceea ce nu l-a împiedicat la 16 ani să obțină premiul I la orgă acordat de Institutul muzical din oraș. S-a angajat la o cafenea, „Buon Gusto”, la pian, unde acompania și vocal o cântăreață de local. Apoi l-au solicitat satele vecine să le cânte la orgă la ceremoniile religioase, contra unui prânz asigurat. S-a umflat de paste și de vin și a început încet-încet să renunțe la imnurile religioase și să cânte cântece profane.

Signora Elvira îl ignoră...

Într-o bună zi a anului 1876 Giacomo a vrut să vadă Pisa, cu turnul ei înclinat, despre care se vorbea mult în Lucca. Și a pornit pe jos, 22 de km, pentru că de poștalion oricum nu avea bani. Acolo a văzut o reprezentație a operei *Aida*, lucrare comandată lui Verdi pentru inaugurarea Canalului de Suez, în 1869, ceea ce a deșteptat în viitorul compozitor interesul statornic pentru teatrul muzical. *Aida* se juca deja cu un succes enorm la Cairo, la

Milano, la Paris. Nu putea pierde spectacolul de la Teatrul orășenesc din Pisa. Așa că a hotărât să nu mănânce nimic, ca să-și poată lua bilet de intrare. Din acea seară datează vocația de autor liric a lui Giacomo Puccini. Impresionat de muzica lui Verdi, de frumusețea artiștilor și a costumelor, de bogăția decorurilor, a plecat jurându-și să devină compozitor de opere.

Revenit acasă, mort de foame și de oboseală, și-a implorat mama să găsească o soluție să-l înscrie la Conservatorul din Milano. Iar doamna Puccini a apelat din nou la fratele ei cel mare, doctorul Ceru, care îl mai salvase în copilărie. El i-a acoperit cheltuielile de călătorie și cele necesare unui an de studii.

Cum totuși suma nu era de ajuns, mama lui Giacomo s-a adresat soției regelui Umberto I, regina Margherita. Impresionată de amănuntul, relatat în scrisoarea ei de mama solicitantă, că începând din 1712 cinci generații Puccini au fost organiști la catedrala din Lucca, suverana i-a acordat tânărului o bursă, astfel încât Giacomo să poată absolvi Conservatorul milanez.

În octombrie 1880, viitorul compozitor părăsea orașul

Cu fiul, Antonio (în dreapta mesei)

știau cât de cuminte și la locul ei, cu cinstea nepătată, fusese Doria. Și nici lui Giacomo nu îi era mai bine. Un sătean i-a arătat pumnul când a trecut cu barca pe lângă barca lui cu motor. Familia a părăsit satul, deși și-a păstrat acolo casa, și s-a mutat la Viareggio, în cartierul șic al stațiunii balneare și la 200 m de plajă, care se vedea din camere.

Giacomo și Elvira priveau adesea de la etajul al doilea mansardat al locuinței lor crestele munților, dincolo de care se afla orașul lor natal, atât de drag amândurora. Acest peisaj, adesea contemplat, trebuie să-l fi inspirat pe muzician în creațiile sale. Acolo în 1923 Giacomo Puccini a început să lucreze la *Turandot*, piesă pe care nu a reușit să o termine, al cărei final a fost scris de Franco Albano, prietenul lui.

Nicotina, căreia Puccini, cum am văzut, îi era rob din adolescență, s-a răzbunat. La 50 de ani, patru pachete pe zi erau media pentru el. Dar iritat de plictiselile conjugale și extraconjugale și simțind că tot mai mult tutun îi aduce inspirația lirică, nici nu mai

putea număra câte pachete fuma pe zi. În fiecare dimineață femeia care se ocupa de menaj găsea minimum 80 de chiștocuri în scrumiera de pe măsuta de lângă pianul lui.

De altfel, unii biografi afirmă că la Puccini ar fi fost vorba de o tumoră despre care el știa că este ereditară, pentru că mulți dintre înaintașii săi se stinseseră din cauza ei, și pe care el o ignorase, din pudoare și din respect pentru familia lui. Muzicianul declarase și apropo de personajele lui: „Îmi plac ființele care au o inimă ca a noastră, care sunt făcute din speranță și iluzii, care au străfulgerări de veselie și ore de melancolie, care plâng fără să urle și suferă cu amărăciune interioară”.

A intervenit însă insistent Elvira. Copiii, soția, slugile casei l-au pregătit de plecare. Elvira s-a îmbolnăvit de pneumonie chiar în ajun, așa că numai copiii și-au însoțit tatăl la Bruxelles, după ce în seara precedentă avusese o hemoragie. La 17 noiembrie 1924 bolnavul s-a prezentat la clinica bruxelleză. A urmat operația, la 20 noiembrie.

Giacomo Puccini
a fost un bărbat chipeș

Doctorul Ledoux a introdus ace de rادیu sub epiglottă. După intervenție, muzicianul a obținut permisiunea de a citi jurnalele. Și copiii, care nu au plecat de la patul lui, i-au cumpărat ziare. Patru zile mai târziu bolnavul s-a ridicat din pat și s-a așezat într-un fotoliu, unde adesea șoptea: „Biata mea Elvira!”. Așa a murit. În fotoliu, unde infirmiera a constatat că inima nu îi mai bătea. Avea 66 de ani.

Copiii s-au întors acasă cu trupul tatălui lor, iar Elvira, care își revenise oarecum după boală, a hotărât că soțul ei trebuie înmormântat în pământul natal, adică la Torre del Lago, unde creștea cea mai mare parte din viață. Este casa care a devenit între timp muzeu și care, în piațeta din fața ei, are statuia din bronz a muzicianului, cu pălărie și mâinile în buzunare, un boem, așa cum a fost. Sicriul lui va fi depus într-o capelă pe proprietatea familiei. Așa a vrut Elvira, cea care a mai trăit șase ani după el și a fost înmormântată lângă el. ■

Soprana Hariclea Darclee i-a purtat un mare respect maestrului

„Giacomo Puccini este grandios prin simplitatea rafinată a muzicii sale; totodată, el este atât de modest în relațiile lui cu oamenii și, întotdeauna, de o seninătate care te face să vezi viața prin prisma cerului mereu albastru al sudului italian”.

(Hariclea Hartulary Darclee, soprana care a interpretat, în premieră mondială, rolul Floriei din *Tosca*, apoi rolurile principale din *Boema* și *Manon Lescaut* și a întreținut o relație de prietenie artistică și de familie cu Giacomo Puccini. Tonio, băiatul lui Puccini, a fost prieten cu băiatul ei)

Cu prietenul Arturo Toscanini

vreme în oraș, să-i dea lecții de pian tinerei lui consoarte, care suferea de singurătate. Așa că de două-trei ori pe săptămână tinerii puteau fi aproape unul de altul fără a trezi bănuiele. Până în ziua când Elvira a rămas însărcinată. Atunci și-a luat fițița, pe Fosca, și a plecat de acasă împreună cu iubitul ei, Giacomo.

Au mers într-un sătuc pe malul lacului Massaciucoli, numit Torre del Lago, care din 1924 va purta denumirea Torre del Lago-Puccini, pentru că acolo se va stabili familia, curând îmbogățită cu un nou membru, micuțul Antonio. Pentru Fosca și Antonio, Giacomo Puccini va fi un tată exemplar. Va scrie opere de mare răsunet, va pescui, va vâna, va fi printre primii automobiliști și motocicliști ai locului. În general, fire sportivă, muzicianul era pasionat de tot ce însemna noua tehnologie.

Dar pentru locuitorii orașului natal familia lui purta păcatul. Oamenii arătau cu degetul spre rudele celui care spărsese un cămin. Una dintre surorile lui Giacomo va pleca la mănăstire, între zidurile căreia va și muri.

Narcis Gemignani nu putea cere divorțul. Nu era legal în Italia. Nici familia nou formată nu-și putea limpezi din punct de vedere legal situația. Așa că vreme de 15 ani Elvira și Giacomo, concubinii de la Massaciucoli, au trăit în marginea societății locale. Până când soțul Elvirei a plecat la Domnul. Liberă, văduva Elvira s-a putut căsători cu Giacomo. Tonio, cu patru ani mai mic decât Fosca, nu trebuia să mai roșească atunci când ieșea în lume.

Răpus de nicotină

Pentru Puccini venise succesul absolut. Scrisa operă după operă, i se jucau peste tot, el călătorea din capitală în capitală, în Europa și America. Când se întorcea pe malul lacului, era așteptat de o femeie deja îmbătrânită, geloasă, ușor acrită. Soțul ei, prin natura profesiei, frecventa cântărețe, balerine, iar ea îi făcea tot mai des scene zgomotoase, de care știau deja mulți vecini. Plecau adesea cu mașina să-și vadă rudele la Lucca. Nici o oră nu dura drumul, cu bolizii pe patru roți pe care îi aveau. Într-o zi din 1908 au dus de acolo o tânără pe post de secretară a compozitorului și de guvernanta, o anume Doria Manfredi. Inteligentă, drăguță și rezervată, ea a căpătat o mare importanță în casa Puccini. Să se fi în-

dragostit de „monstrul sacru“, cum era socotit Puccini? Altfel toți invitații obișnuiți ai familiei Puccini, Enrico Caruso, Toscanini, Leoncavallo, Gabriele d'Annunzio, toți au observat comportamentul țănoș, de rege absolut, al compozitorului, în mijlocul Curții sale.

Admirația foarte vizibilă a Doriei pentru Giacomo nu avea cum să treacă neobservată de Elvira. Donna Puccini a acuzat-o direct pe fată de legături amoroase cu soțul ei. Doria Manfredi și-a făcut în grabă valiza și a alergat la părinți la Lucca, unde în hohote de plâns a povestit tot ce i s-a întâmplat, iar curând a murit în împrejurări misterioase. S-a otrăvit. Suficiente motive ca Elvira Puccini să fie deferită justiției de părinții Doriei, pentru că fiica lor fusese pe nedrept calomniată de o soție geloasă. Elvira va petrece cinci luni în temniță. Giacomo, rămas cu cei doi copii, era debusolat, dar nu și-a părăsit soția. Trimitea însă sume substanțiale părinților Doriei. „Aventura“ maestrului cu Doria a constituit trama unui film, regizat de Paolo Benvenuti și Paola Baroni, în anul 2008.

Când Elvira s-a întors acasă, așezarea n-a mai suportat-o. Sătenii nu o mai salutau pe stradă. Localnicii

În lojă, la teatru, de la stânga: Giuseppe Verdi, Puccini, Pietro Mascagni, Ruggero Leoncavallo

Colorist de renume internațional, pictorul se afirmă în perioada interbelică ca o figură solitară, dar luminoasă a picturii românești, care abordează în egală măsură pictura de șevalet, pictura monumentală, precum și grafica. Nu poate fi încadrat în niciun stil sau mișcare artistică a

vremii, deoarece, conștient de valoarea sa, a refuzat înregistrarea în vreun curent, deși a cochetat atât cu mișcarea impresionistă, cât și cu cea modernistă. Contactul cu mișcarea impresionistă nu a fost direct, ci s-a realizat, probabil, datorită expozițiilor itinerante ale postimpresioniștilor Cézanne și Gauguin, de la începutul secolului al XX-lea, dar și prin călătoriile sale de studiu în spațiul mediteranean. Rămâne însă un tradiționalist, prin încercarea sa continuă de conturare a unui stil specific românesc, prin tematica lucrărilor, dar și prin revenirea, aproape obsesivă, la decorativismul specific picturii monumentale. Lucrările sale sunt răspândite atât în muzee și colecții particulare de pe teritoriul României, cât și în colecții din străinătate.

Mediterrana, marea dragoste

Încă din fragedă copilărie, locuind cu părinții într-o locuință sărăcăcioasă din Târgu Ocna, este fascinat de diversitatea motivelor și a subiectelor pe care i le oferea

Natură statică cu fazani

natura, dar și de transformarea acestora sub efectul luminii – uneori filtrată de perdeaua deasă de nori, alteori atât de puternică, încât abia mai poți distinge ceva – și al culorilor telurice specifice pământurilor natale. Dialogul neînterupt și constant cu natura, favorizat de firea sa melancolică și aplecată spre contemplare, devine un leitmotiv al creației sale, dar și o formă permanentă de existență prin creație. Astfel se naște o lume, numai de el știută, care nu-l va trăda niciodată și îi va oferi prilejul să constate și să noteze impresiile provocate de continuă transformare a naturii.

Plecarea din casa părintească este resimțită ca o dezrădăcinare, dar marchează și începutul formării sale profesionale la Academia de Arte Frumoase din București, unde îl are ca profesor pe pictorul academist Dimitrie Serafim, dar și în atelierul acestuia. De la acesta, Ștefan Constantinescu deprinde primele noțiuni tehnice în domeniul picturii monumentale, preia preferința acestuia pentru compozițiile istorice, dar și o anumită rigoare „academică”, care se traduce în

opera sa prin „conștiința lucrului bine făcut”. Detaliul spontan face loc operei de artă terminate în atelier.

Însuflețit de ideile revoluționare ale contemporanilor, Ștefan Constantinescu este mobilizat și trimis pe front la începutul Primului Război Mondial. Rănit în

luptă și declarat inapt, artistul se confruntă cu o lungă perioadă de incertitudini, de îndoieli și căutări profesionale. Cunoștințele deprinse în Academia de Arte Frumoase vor fi îmbogățite prin călătoriile pe care le va face timp de patru ani, cu ajutorul comandoului Aurelian Negulescu, unul dintre întemeietorii Ligii Navale Române, în țările din preajma Mării Mediterane: Turcia, Liban, Egipt și Italia. Călătoriile îl vor determina pe artist să ia contact, din punct de vedere senzorial, cu culoarea și lumina puternică specifică Mediteranei și să-și îmbogățească repertoriul tematic cu subiecte dragi impresionismului (marinele). Nu trebuie uitat însă că în această perioadă pictura românească cunoaște o mulțime de influențe – a impresionismului târziu, a postimpresionismului, a cubismului, a dadaismului, a expresionismului –, care-l vor ajuta să se maturizeze profesional și să-și clădească propriul stil artistic, plasându-l între marii măestri ai picturii românești precum: Petrașcu, Tonitza, Dărăscu, Iser, Lucian Grigorescu și Ciucurencu.

Autoportret

Chipuri uitate

Pe nedrept uitată de posteritate, opera lui Ștefan Constantinescu (1898-1983) merită un loc în istoria artei interbelice românești și se cere prețuită la adevărata ei valoare. Pendulând între operele desăvârșite în atelier și schițele pline de prospețime surprinse în natură, Ștefan Constantinescu a fost artistul complex pe care l-au apreciat, încă din timpul vieții, istorici de artă de notorietate.

ȘTEFAN CONSTANTINESCU UN TRUBADUR AL PICTURII ROMÂNEȘTI

ALINA PETRESCU

Prețuirea contemporanilor nu se limita la operele lui pline de savoare și delicatețe, ci se referea și la persoana plăcută, modestă, dar extrem de elegantă care se remarcă în societatea interbelică bucureșteană, după cum scria, în 1947, Alexandru Paleologu: „Așa cum mă frapase atunci opera [un peisaj din 1938, din expoziția colectivă a „Grupului Nostru”, sala Ileana], m-a frapat acum persoana autorului ei. Un om frumos, cu o alură foarte bărbătească, părul castaniu ușor ondulat presărat cu fire argintii, o bărbie energică și trăsăturile feței accentuate, purtând o haină de homespun cărmiziu închis și un pullover bej de lână moale. Fuma pipă, răspândind un miros pătrunzător de tutun englezesc. Avea un surâs afabil,

neconvențional, dând sentimentul că înțelege orice numai din privire; nu-mi amintesc culoarea ochilor lui, dar îmi amintesc foarte bine privirea lor calmă și comprehensivă, de om care nu se grăbește să vorbească. Un taciturn, așa mi s-a părut, dar un taciturn care nu-ți interzice accesul la comunicare, dimpotrivă”.

Până și felul în care îl văd elevii săi (Ion Stendl) este demn de un mare maestru al picturii românești: „Modest, impunea prin căldură și prin comunicația prietenească, fără a avea nimic ostentativ în comportament sau vestimentație. Poate doar sacoul ruginiu purtat de-a lungul anilor îl deosebea de ceilalți profesori, mai toți în ținută impecabilă”.

Un tradiționalist, neînregimentat

Ștefan Constantinescu a fost un pictor senzorial, veșnic nemulțumit de operele sale, care îi mărturisea lui Paul Sterian, la 70 de ani: „mă pregătesc să încep să mă apuc de pictură”. Adevărata capodoperă nu fusese încă realizată. Subtila coexistență dintre strălucirea luminii și muzicalitatea culorilor păstrează totuși ceva din austeritatea picturii în frescă. Credința sa că arta este o modalitate de a transpune pe pânză emoțiile îl apropie, prin crezul său artistic, de pictorii impresionisti, dar îl și delimitează prin voința sa artistică, precum și prin incapacitatea de a uita lecțiile academiste ale profesorului său Dimitrie Serafim.

triu-Nicolaide – a fost preocupat de decorativismul sufrașetelor, a încercat să redea în frescă efecte de modelaj și a introdus elemente moderniste în tehnica și iconografia bizantină.

Remarcabile din punct de vedere tehnic și artistic sunt ansamblurile frescelor din bisericile din Hunedoara, de sub dealul Repede (Iasi), „Teiul Doamnei” (București), din comuna Bogata (Brașov), din Caracal, din Țara Oașului, precum și mozaicurile de la Mănăstirea Cernica. Principala inovație tehnică a pictorului, pe care a prezentat-o și studenților lui, a fost utilizarea oxidului de magneziu ca liant al gletului din frescă, procedeu care conferă o mai mare duritate acesteia.

Agreat de regim

Cu ocazia schimburilor culturale româno-bulgare din 1946, Ștefan Constantinescu, împreună cu un grup de artiști consacrați, format din Cornel Medrea, Nicolae Dărăscu, Jean Al. Steriadi, Nutzi Acontz, este trimis pentru a reprezenta România. Deși nu a manifestat vreo intenție clară de a adera la ideologia comunistă, artistul este un agreat al conducerii de atunci, reprezintă țara peste granițe și primește proiecte monumentale de anvergură. În tematica sa încep să pătrundă tot mai multe subiecte preferate de socialism. Primele manifestări care-l apropie pe artist de cercurile artistice oficiale sunt expozițiile de înaltă ținută, organi-

Peisajul, predilect subiect de inspirație

zate la Sofia și la București, cu lucrările realizate în Bulgaria.

Un prim proiect monumental de anvergură încredințat de conducerea comunistă a fost mozaicul *Recolta* (1947-1949), menit să decoreze Halele Obor din București. Colaborarea cu pictorul Paul Miracovici și sculptorul Boris Caragea se reflectă în lucrările de pictură și grafică monumentală, realizate în această perioadă, prin îmbogățirea registrului său tematic. Recunoașterea oficială a talentului său a culminat cu ocuparea funcției de profesor de pictură la catedra de artă monumentală de la Institutul de arte plastice „Nicolae Grigorescu”. Va deține această funcție timp de două decenii, până la pensionare, va forma numeroși artiști și va fi cunoscut, odată cu dobândirea calității de profesor, mai mult ca monumentalist decât ca pictor de șevalet. Ca proiectant, a decorat Casa Scânteii, casele de cultură de la Reșița și Mangalia, precum și Casa Drepturilor Omului de la Geneva.

Bucurându-se de recunoaștere, Ștefan Constantinescu primește, împreună cu Gheorghe Labin, comanda să execute mai multe compoziții cu

tematică istorică pentru Palatul Republicii. Lucrările au fost prezentate publicului, la sfârșitul anului 1974, în expoziția „Armata română în arta plastică”.

Opera, ea testament

Natura a fost, pentru pictorul Ștefan Constantinescu, mediul în care acesta s-a simțit cel mai bine și, de aceea, a fost principala sursă de inspirație. Fiind un pictor de atmosferă, artistul a fost fascinat de echilibrul perfect al elementelor din natură, dar și de rafinamentul acordurilor de lumină și culoare. Ceea ce-l diferențiază de alți peisagiști ai generației sale, N.N. Tonitza, Lucian Grigorescu și Henri Catargi, este poezia luminii calde – mediteraneene – care impresionează privitorul prin căldura ei.

Mai mult decât oricare pictor al generației sale, Ștefan Constantinescu a fost un rafinat, dar discret poet al luminii și al simplității. Familiaritatea cu care pictorul își imortalizează impresiile cele mai taie conferă lucrărilor sale valoarea unor confesiuni. Opera sa devine testament artistic. Criticul de artă Octavian Barboza scria în 1970 că artistul „nu a călătorit pur și simplu, ci a rătăcit și trăit peisajul respectivelor locuri... ca un om al locului” și că este „un sentimental, care nu se desparte ușor de amintirile lui”.

Ștefan Constantinescu a lăsat posteritatea să-i aprecieze calitățile artistice. ■

Desenator la Fabrica de timbre

Deși nu a căutat notorietatea, Ștefan Constantinescu s-a bucurat, încă de la prima participare la Salonul Oficial din 1924, de recompensarea talentului său prin premiul „Simu”, de primirea elogioasă a contemporanilor, dar și a presei vremii. Eugen Ionescu scria, în 1927: „semnalăm cu bucurie pe [...] Ștefan Constantinescu, expresiv și specific «românesc» prin atmosferă și expresie.” Ulterior, talentul său va fi recunoscut prin premiile „Palade” (1928) și premiul al II-lea pentru afișul turistic *România* (1933).

Tot Eugen Ionescu îl remarcă, în 1932, pe unul dintre „trubadurii” picturii românești, care expuneau în foaierele teatrului „Marioara Ventura” tablouri de artă modernă. George Oprescu menționa, în 1934, că pictorul este atât un fin observator, cât și un foarte bun colorist: „Ștefan Constantinescu e un pictor delicat și fin când întrebuințează uleiul, cu notații care învederează un bun spirit de observație, o mână sigură și îndemânată. Luminoasă, blândă, aurie, lucrarea sa cea mai mică este

Acoperișuri roșii la Balcic

serioasă și atrăgătoare, e o bucată rară”. Pe lângă activitatea sa expozițională, pictorul lucrează în această perioadă ca desenator la Fabrica de timbre și ca pictor decorator la expozițiile și pavilioanele organizate de statul român în străinătate, la

Barcelona (1929), la Paris (1937) și la New York (1939) și călătorește în Grecia (1932).

Autorul unei inovații tehnice

La începutul lui 1937, Nicolae Tonitza a remarcat calitățile artistice ale pictorului și a dorit să-l includă în „Grupul celor patru” (una dintre cele mai prestigioase asociații artistice din perioada interbelică, formată din N. Tonitza, Fr. Șirato, Șt. Dimitrescu, O. Han), ocazie cu care îi scria lui Francisc Șirato: „Îl urmăresc de mulți ani și l-am studiat pe toate fețele”,

este „un element foarte liniștit și foarte harnic și mai ales foarte corect”. Utopia creării unui stil național, promovată și teoretizată de „Grupul celor patru”, a fost reinterpretată de pictor printr-o reînnoire și reconsiderare a temeiurilor artei sale, prin revenirea la decorativismul și monumentalitatea frescelor, dar și prin încercarea de revigorare și de reinterpretare a picturii tradiționale bizantine. Ca pictor monumental, Ștefan Constantinescu – asemenea contemporanilor și colegilor săi de breaslă: Gheorghe Popescu, Olga Greceanu, Ion Muscelanu, Nuni Dona, Anastase Demian și Dumitru Dimi-

Natură statică cu icoană și vase

Cuvântul *labrador*, împrumutat de data aceasta din engl. *labrador*, este folosit și pentru a denumi o rasă de câini (originară din Terra Nova), folosiți la vânătoare sau ca însoțitori ai persoanelor cu handicap.

Laconic este un adjectiv glosat „(despre vorbire, stil) care se exprimă în puține cuvinte; scurt, succint, concis, lapidar”. Provine din fr. *laconique* și are la originea îndepărtată numele provinciei vechi grecești *Laconia*, al cărei centru era Sparta, situată în sud-estul Peloponesului. Locuitorii ei erau oameni aspri, care vorbeau puțin. Ei nu se bucurau de drepturile politice ale spartanilor; erau supuși liberi, care plăteau un tribut statului (dar nu erau sclavi, ca hilioții, care nu aveau niciun fel de drepturi cetățenești), cu o situație intermediară între omul liber și sclav, aparținând statului și putând fi împrumutați proprietarilor de pământ. Apare la mijlocul secolului al XIX-lea, într-o traducere făcută de C. Aristia.

Landou înseamnă „trăsură luxoasă cu patru locuri așezate față în față și cu capota formată din două părți mobile” și este un împrumut din fr. *landau*; la originea cuvântului este numele orașului *Landau* din vestul Germaniei, unde această trăsură a fost fabricată prima dată, în secolul al XVIII-lea. În română, prima sa atestare este la C. Negruzzi.

Lazaret este un termen rar, folosit ca denumire a unui „spital izolat, pentru persoane presupuse a fi contaminate de o boală contagioasă”. Are

variante *lăzăret* și este sinonim cu *carantină*. În română are etimologie multiplă: it. *lazzaretto*, germ. *Lazarett*, fr. *lazaret*. În italiană, cuvântul este o alterare a substantivului propriu *Nazareto* (numele spitalului *Santa Maria di Nazaret*) prin contaminare cu *lazzaro* „cerșetor”. Cuvântul *lazaret* este înregistrat prima oară în cronica lui Radu Popescu, mare vornic din Țara Românească și cronicar la Curtea lui Nicolae Mavrocordat (cca 1656-1728).

Leghorn „rasă de găini cu penajul variat colorat, bune producătoare de ouă” este un cuvânt englezesc, și anume denumirea englezească a orașului italian *Livorno*. Americanii au importat, la sfârșitul secolului al XIX-lea, găini din această rasă și cuvântul care le dădea numele. În română apare în *Marea Enciclopedie agricolă* a lui C. Filipescu, în 1938.

Letal înseamnă „care provoacă moartea; mortal”, fiind un împrumut din lat. *letalis*, fr. *léta*. La origine, în mitologia greco-romană, *Lete* era un râu în Infern, râul uitării, din care beau morții pentru a uita întâmplările din timpul vieții. Numele și-l trage de la *Lete*, zeița care personifica uitarea, opusă *Mnemosinei*, zeița memoriei. Localizarea acestui râu este controversată: unii consideră că s-ar fi aflat la capătul Câmpiilor Elizee, teren plasat de Homer la apus, pe țărmurile Oceanului, nefăcând parte din Împărăția lumii de dincolo. La anumiți poeți greci, Câmpiile Elizee erau un ținut subpământean, alții le identificau cu Insulele

Fericiților, în care judecătorul Radamant îi trimitea pe cei merituosi; sunt și autori care le plasau în vecinătatea Tartarului, unde ajungeau cei foarte răi. În română, cuvântul *letal* apare în *Lexiconul* lui Laurian și Massim (1873).

Libian se numește o „persoană care face parte din populația de bază a Libiei sau este originară de acolo”; cuvântul este un împrumut din fr. *libyen*. La originea sa îndepărtată se găsește numele unei nimfe din mitologie, fiica lui Epafos și neputa lui Jo. De la numele nimfei provine *Libia*, numele statului din nordul Africii. Prima atestare a lui *libian* în română a fost într-un manuscris din 1772, aflat la Biblioteca Academiei Române.

Liceu are sensul „ciclul școlar superior în învățământul general” și este împrumutat din fr. *lycée*, care la rândul lui provine din lat. *lyceum*. Cuvântul latin este un împrumut din greacă: *Lykeion* era un cartier al Atenei, care a dat numele gimnaziului fondat de Aristotel în 335 î.H., unde acesta a înființat *școala peripatetică*, denumită astfel pentru că magistrul purta convorbiri cu discipolii săi plimbându-se (în greacă, *peripatein* înseamnă „a se plimba”). În franceză, *lycée* a însemnat inițial „loc unde se adunau oamenii de litere pentru a discuta filozofie”, iar din 1812 a căpătat sensul modern. În română, cuvântul *liceu* apare la Dinicu Golescu, în *Însemnare a călătoriei mele* (1829). ■

Pastila de cuvinte

Unele eponime reproduc numele propriu de la care au fost create (kelvin, labrador, Leghorn), altele mai ales adjective (laconic, letal, libian), dar și unele substantive (kimberlit, kurceatoviu, labradorit) sunt cuvinte derivate cu sufixe de la un nume propriu.

TOT EPONIME

Academician MARIUS SALA

Kelvin (abreviat *K*) este numele unei unități de măsură a temperaturii, egală cu $1/273,16$ din temperatura absolută a punctului triplu al apei. La originea cuvântului este numele unui fizician englez, William Thomson, lord Kelvin (1824-1907). Lordul Kelvin a fost membru al Societății Regale din Londra și profesor la Universitatea din Glasgow; a contribuit la stabilirea unei scale teoretice a temperaturilor (temperatura absolută), a studiat marea, a inventat galvanometrul cu magnet mobil, electrometrul, voltmetrul electrostatic. Termenul *kelvin* a fost împrumutat din engleză sau din franceză și a fost atestat în 1978, în ediția a III-a a lucrării *Dicționar de neologisme* de Florin Marcu și Constant Maneca.

Kimberlit, „rocă ultrabazică alcătuită din olivină, piroxeni, granat, adesea cu diamante, formată în coșurile vulcanice” este un cuvânt împrumutat din fr. *kimberlite*, dar la origine are numele orașului *Kimberley* din Africa de Sud, capitala provinciei Northeon

Cape, important centru de exploatare a diamantelor. Prima sa atestare este tot în 1978, în lucrarea citată mai sus.

Kurceatoviu a fost denumit un element chimic transu-

Lordul Kelvin

ranic, descoperit pe cale artificială de G.N. Flerov în 1966, pornind de la numele șefului școlii ruse de cercetări nucleare, Igor Vasilievici Kurceatov (1902/1903-1960), care în 1934 a descoperit fenomenul fisiunii, ocupându-se în special de formarea izomerilor. Sub conducerea sa a fost construit primul ciclotron (1939), primul reactor nuclear din Europa (1946), s-a făcut primul experiment atomic sovietic (1949), a fost con-

struită bomba atomică cu hidrogen (1953) și prima centrală electronucleară din lume (1954). Fiind un termen de strictă specialitate, cuvântul *kurceatoviu* nu a fost înregistrat până acum în dicționarele generale ale limbii române.

Labrador desemnează o piatră semiprețioasă din grupul feldspaților, cu reflexe albastrii și verzui. Cuvântul, preluat în română din franceză, provine de la numele *Labrador* al unei peninsule din America de Nord, care aparține Canadei; numele propriu reprezintă prescurtarea denumirii portugheze *Terra de Labrador* „pământ de lucru”, nume dat acestei peninsule de navigatorul portughez Gaspar Corte-Real, care a vizitat-o în jurul anului 1500. Același nume propriu este și la originea derivatului *labradorit* „rocă magmatică efuzivă formată din microlite de *labrador*, întrebuințată ca piatră de construcție”, împrumutat din fr. *labradorite*. Ambii termeni au prima atestare în *Lexiconul tehnic român* (1957).

cabaret. Cel mai des a fost văzut în compania „pretinselor artiste“ Francisca Zia și Hansi Turl, domiciliat în strada Brutus nr. 7, cu care petrecea nopțile în hoteluri sau la adresa lor. De cinci luni, cele două nu aveau niciun angajament, însă aveau un nivel de trai cu mult peste posibilități. După toate probabilitățile, cei trei se cunoșteau dinainte de a ajunge în România. Alți cunoscuți ai lui Alesani au fost Anghel Zamatin, comerciant de cereale din Brăila, și căpitanul în rezervă Hans Kohl, german, care se ocupa cu importul de vagoane de zahăr în România.

Cercetarea arhivei D.P.S.G. a scos la lumină și alte date despre italian. În 1895 „a proferat grave injurii la adresa țării noastre“, iar în luna mai 1914 lucra ca pilot pe Dunăre pentru firma Lloyd din Viena, cu locul de muncă la Sulina, și se interesa de mișcările flotilei române.

Un alt fapt a venit să confirme activitatea subversivă a acestuia. La începutul lunii iulie 1915 un agent de Siguranță reușește să-l recruteze pe locotenentul austro-ungar Johan Orel, care se ocupa „cu spionajul militar contra Rusiei“. În România ofițerul avea ca legătură de contact pe atașatul militar austro-ungar, maiorul Randa, „de la care primește indicațiile cum să lucreze“. Printre altele, a informat că trebuie să vină în România și Antonio Alesani, care a mai fost în România de câteva ori, utilizând uneori un pașaport fals. De asemenea, va veni și Francisca Zia, de origine dalmată, care vorbește germana, italiana și româna. Aceasta „se află în serviciul

Directorul Direcțiunii Poliției și Siguranței Generale (D.P.S.G.), Ion Panaitescu

austriac de spionaj, vine deoseori prin România și frecventează orașul Galați. Este adusă ca să lucreze în locul artei Fernandă, care se afla în România de prin lunile aprilie și mai, dar pentru moment este plecată, fiind prea cunoscută“.

Un alt element s-a adăugat la dosarul lui Alesani. Johan Orel primește de la D.P.S.G. misiunea de a dovedi că Ulrich Sternberg din Galați este spion austro-ungar. Acesta era un gălățean autentic. Locuia cu familia, adică părinți, doi frați și o soră. Avea o situație materială bună, tatăl său fiind proprietarul unui magazin de mobilă pe strada Domnească. Ulrich avea o viață dezordonată și arunca cu banii în stânga și în dreapta, ceea ce l-a nemulțumit pe tatăl său. Conform informațiilor de la Brigada Specială de Siguranță Galați, tânărul „a dus o viață luxoasă, având contact cu femei ușoare“, fapt care a condus la ruperea relațiilor cu familia. Lipsit de bani, căuta

să-i câștige ușor. Avea un cumnat cu legături la Marele Stat Major din București, așa că putea obține destul de ușor informații militare.

Primul pas este să vină în Capitală și să se cazeze la Hotel „Regina“. A fost contactat de Orel, care îi cere informații militare. Sternberg e suspicios, însă atunci când interlocutorul „a început să-i povestească despre Alesani“, a căpătat încredere și a vorbit. A promis că va preda situația trupelor române din diferite localități și pentru fiecare oraș a pretins 5.000 lei. Informațiile vor fi dictate lui Orel pentru a nu exista nicio dovadă scrisă a delictului. Coordonaorul lui Orel din D.P.S.G. a anticipat această procedură și i-a cerut acestuia „să primească chitanță pentru suma primită, lucru ce nu-l va refuza și astfel se va avea dovada vinovăției sale. În același timp, se poate marca cu un semn oarecare bancnotele ce acesta le va primi“. În prima fază, Sternberg a promis că va oferi „mișcarea trupelor române“ în două-trei orașe și dacă lucrurile „vor fi serioase“, Orel va primi informații militare din 25 de localități urbane.

Până la finalul lunii iulie 1915, s-au obținut dovezi că Alesani lucra cu organizația de spionaj austro-ungară din strada Cometei (azi Căderea Bastiliei) nr. 49, fiind în legătură cu atașatul militar al imperiului, maiorul Randa. Sub acoperirea unui negustor de cereale, negociază cu o firmă din Sofia (Bulgaria) cumpărarea de aramă și făină, iar cu o firmă din Galați achiziția unor mari cantități de lână. La un moment dat, a

BUCUREȘTI, 1915. POVESTE DE SPIONAJ FĂRĂ HAPPY-END

*Cei doi protagoniști ai poveștii: Antonio Alesani și Francisca Zierke, zisă Zia;
între ei, anunț din presă despre sinuciderea Ziei*

● Raport din Roma despre spionul plecat spre România ● Petreceri până în zori, cu șampanie și „artiste” ● Locotenentul austro-ungar recrutat de Siguranță ● Un tânăr de bani gata și un cumnat în Marele Stat Major ● Informații... dictate, nu scrise ● Intervenții la ministrul de Interne ● Franciscăi nu-i vine să creadă ● O sinucidere reușită

ALIN SPĂNU

La 14 februarie 1915 Ministerul Afacerilor Străine, Direcția Afacerilor Politice și Contenciosului, a informat Ministerul de Interne, Direcțiunea Poliției și Siguranței Generale, că Legația română din Roma a trimis o informare extrem de interesantă pentru siguranța națională. Un italian, Antonio Alesani, din Ragusa, „ar fi plecat spre România pentru a face spionaj. Numitul s-ar afla la Constanța în calitate de pilot al Lloyd-ului austriac”. Imediat după ce a primit informarea, directorul Direcțiunii Poliției și Siguranței Generale (D.P.S.G.), Ion Panaitescu, a ordonat Brigăzii Speciale de Siguranță Constanța să verifice dacă Antonio Alesani se află în localitate. Cercetările n-au durat mult și individul a fost identificat, fiind pus imediat sub monitorizarea agenților de Siguranță locali.

După trei luni, Alesani a părăsit Constanța și a venit la București, însoțit de germanii Friedrich Schmidt și Alfred Bernard, toți cazându-se la „Grand Hotel”. Au fost luați în primire de Brigada de Informațiuni. Agentul de Si-

guranță nr. 16 a început verificările și a aflat că motivul oficial al venirii lui Alesani în România era acela de a cumpăra aramă. Filat permanent, italianul s-a întâlnit cu Beno Carpelis, un austro-ungar cazat la Hotel „Majestic” și

„pretins comerciant”, aflat în evidența D.P.S.G. pentru implicarea în alte acțiuni informative anterioare. De asemenea, Alesani era un frecvent vizitator al localurilor, unde petrecea până în zori cu șampanie și artiste de

Americani care jucau baseball în Parcul „Gorki”, în 1934
și antrenamentul jucătorilor echipei Spartak Moscova de azi

BASEBALLUL ÎN RUSIA LUI STALIN

POMPILIU NICOLAE CONSTANTIN

Istoria sportului are numeroase episoade puțin cunoscute, strâns legate de un context politic spectaculos. Printre acestea se numără și prezența jocului de baseball în Uniunea Sovietică. Cu atât mai mult cu cât primii pași au fost făcuți în timpul regimului lui Iosif Vissarionovici Stalin.

Baseballul este recunoscut ca fiind printre cele mai populare sporturi ale americanilor, iar situația era identică și în perioada interbelică. Chiar dacă puterea de la Moscova înfiera civilizația decadentă americană, baseballul a avut momentul său de glorie în U.R.S.S. În 1925, revista sovietică *Smena* (Schimbarea) propaga ideea că baseballul este sportul care moștenește un joc popular rusesc, lupta, care se practica încă din perioada când Statele Unite nu apăruseră pe hartă.

Cum a ajuns totuși baseballul să fie recunoscut, apreciat și acceptat în Rusia lui Stalin?

Povestea își are originea în timpul marii crize economice mondiale din 1929-1933. La începutul perioadei, industriașul american Henry Ford a încheiat un acord cu Rusia lui Stalin, furnizându-i tehnologia pentru a construi câteva zeci de mii de mașini. În acest mod, sovieticii beneficiau de avantajele tehnologiei americane, iar Henry Ford era liniștit că va fi mai puțin afectat de criză, primind în schimb câteva zeci de milioane de dolari. În acel moment, Statele Unite nu recunoscuseră formal Uniunea Sovietică, dar lucrurile s-au schimbat în 1933.

În contextul semnării contractului dintre compania lui Henry Ford și Uniunea Sovietică, mii de muncitori americani ajung în statul comunist în postura de specialiști. Criza economică din Statele Unite a determinat peste 100.000 de americani să aplice pentru un loc de muncă în fabricile din Rusia lui Stalin. Alții

au ajuns ilegal la celălalt capăt al lumii. Cert este că în anii '30, în principalele orașe ale Rusiei erau mii de americani.

Posibilitățile de petrecere a timpului liber erau limitate pentru muncitorii nord-americani, deoarece nu cunoșteau limba rusă, iar baseballul a devenit un refugiu ideal. În plus, acest sport era un mijloc de socializare cu ceilalți americani din Rusia stalinistă. Parcul „Gorki” devenise un loc obișnuit de întâlnire pentru echipele de baseball ale americanilor la începutul anilor '30. „Pe toată durata verii, o dată la două seri, tinerii americani băteau drumul până în parc pentru a juca baseball. Și, pe măsură ce umbrele lor se lungeau în lumina amurgului, numărul spectatorilor ruși devenea tot mai mare, cu toții încercând să fie cât mai aproape de miezul acțiunii”, scrie Tim Tzouliadis în cartea *Abandonații*, care se ocupă de soarta americanilor ajunși în Uniunea

observat că este urmărit de D.P.S.G. și a început demersuri – „prin persoane influente” – pe lângă ministrul de Interne, cerând să fie lăsat să-și desfășoare afacerile. Pentru orice eventualitate, a desemnat ca înlocuitor la conducerea afacerilor sale pe Hans Kohl și a discutat de mai multe ori cu Rudolf Slezac, reprezentant al Ministerului de Război austro-ungar la București, la Restaurantul „Frascati” și în strada Brutus nr. 5.

D.P.S.G. a întocmit raportul cu propunerea de expulzare, pe care ministrul de Interne, Vasile G. Morțun, l-a aprobat. La rândul său, a înaintat propunerea către Guvern, care a fost de acord cu expulzarea lui Antonio Alesani.

Aceeași măsură, expulzarea, a fost decisă și pentru Francisca Zierke, zisă Zia, considerată a fi complicea lui Alesani. La primirea înștiințării, Francisca s-a declarat stupefiată. A cerut și primit o audiență la ministrul de Interne, care o ascultă, dar nu promite nimic. Ea revine cu un memoriu și încearcă o a doua întrevedere cu Morțun. În memoriu se referă la erori și nedreptăți în ce privește persoana ei. Se declară supusă germană, în timp ce în actul de expulzare este trecută austro-ungară. „Este, desigur, o greșală sau o răutate omenească din partea anonimelor ca eu să fiu socotită ca o spioană”, scrie Francisca, în dorința de a i se anula expulzarea. Este bolnavă de nervi și din acest motiv stă retrasă, evită viața zgomotoasă și tocmai acest lucru, credea ea, a dat de bănuț. Din 1914 este întreținut de Felix Lambris, un elvețian, „care garantează nevinovăția

mea”. Perspectiva exilului o înfioară, deoarece în Germania nu mai are părinți, iar cei doi frați sunt pe front și nu știe nimic de ei. Vede totul în negru și declară: „Sunt nenorocită, nu pot dormi, nici mânca și de va trebui să plec nu-mi rămâne singura scăpare decât moartea”. Îl roagă pe ministrul de Interne să solicite o nouă anchetă pentru a se stabili adevărul în privința persoanei ei.

Ministrul nu dă curs solicitării și ancheta nu se reia. D.P.S.G. are multe alte probleme pentru a reverifica dacă supusul unui stat străin, potențial inamic, are dreptate sau nu. Apropierea de Alesani exclude revenirea asupra deciziei de expulzare.

Drama atinge cote maxime. Un agent de Siguranță informează că Francisca Zia a încercat să se sinucidă „trăgându-și un glonț în piept”, la domiciliul ei din strada Virgiliu nr. 30, și a fost dusă la Spitalul Colțea. Agentul men-

V.G. Morțun, la mijloc, alături de Alexandru Ionescu (stânga) și Ioan Nădejde, în 1893, pe când erau liderii social-democrației

ționează, printre altele, că la Brașov, înainte de a veni în România, Francisca era cunoscută „ca fostă colaboratoare a căpitanului Alesani, care cheltuie mari sume de bani fără să aducă vreun folos”. Mai mult, Alesani a declarat în public, de față cu șase-șapte ofițeri, că artista este „mâna dreaptă a lui în București”. Așa a devenit cunoscută la Brașov, așa s-a răspândit zvonul în regiune, așa a fost captat inclusiv de agenții români de informații, drept colaboratoare intimă a italianului. Totuși, agentul de Siguranță din București menționează că în ultimul timp aceasta „nu făcea decât prostituție”.

Presa nu a ratat momentul să prezinte, mai pe scurt sau mai pe larg, sinuciderea acesteia: *Sinuciderea din strada Virgiliu, De ce s-a împușcat o artistă. Era bănuț de spionaj, O artistă și-a tras un glonț în piept*, au fost doar câteva titluri apărute în ziare. În principal, informațiile către presă au fost furnizate de avocatul I. Constantinescu, care considera că Francisca a fost „pe nedrept bănuț de spionaj și expulzată”. De asemenea, a declarat că de nevinovăția acesteia „sunt absolut sigur și toți prietenii dânci, ca și organele polițienești din circumscripția unde se află”. Avocatul își exprima speranța că, dacă artista va supraviețui, eroarea autorităților va putea fi remediată.

Femeia de 35 de ani a decedat la Spitalul Colțea, în pofida îngrijirilor medicale. A fost înmormântată la București. Astfel i se împlinea, nu tocmai cum și-ar fi dorit, rugămintea adresată ministrului de Interne. ■

Sediul MI5 (stânga), stema Regatului Marii Britanii și sediul MI6

● Nasser, obsesia britanicilor ● O barbă care trebuia să explodeze
 ● Șeful serviciului nu are controlul deplin al subordonaților ● Cam tot
 atâta putere de a manevra cât Liechtenstein ● Divergențe cu americanii
 ● Irakul invadează Kuweitul... în vorbe ● Tancuri care se deplasează
 către... nicăieri ● Agenți britanici eliberați contra prezenței pe piețele de
 capital londoneze

SLUJITORII MAIESTĂȚII SALE, CARE NU... EXISTĂ

CRISTIAN TRONCOTĂ, DORIN MATEI

Istoria Serviciului de informații externe al Marii Britanii (MI6) de la sfârșitul deceniului cinci și din prima jumătate a deceniului șase din secolul trecut ne demonstrează la câtă putere pot ajunge reprezentanții unei astfel de instituții, dacă nu există un control eficient al sistemului politic și al societății civile. Control care nu trebuie să privească secretul în care trebuie să își desfășoare activitatea un astfel de serviciu, fără de care nu ar mai fi eficient, ci trebuie să îl împiedice să desfășoare activități care să intre în conflict cu obiectivele politicii interne și externe ale statului, să ajungă cumva să le dieteze el, în locul autorităților politice îndreptățite să o facă.

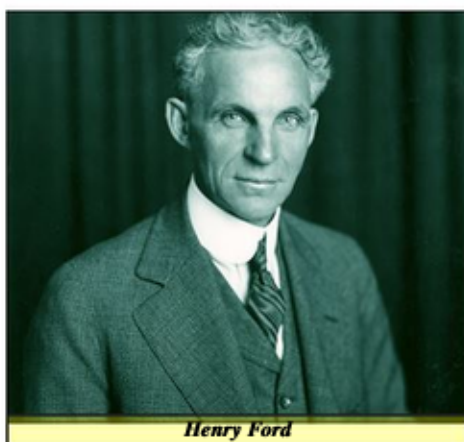
S-a afirmat că după eșecul operațiunii Suez și demisia lui Anthony Eden, politica Marii Britanii în Orientul Mijlociu s-a schimbat, iar noul șef al MI6, Dick White, a reușit să aducă serviciul sub ascultarea sa și a Foreign Office. Realitatea este că înlăturarea lui Nasser a rămas obsesia britanicilor și MI6 a continuat să conceapă planuri în acest sens. La Beirut, ofițerul de legătură al Pentagonului cu CIA, Wilbur Eveland, a luat parte la

o întâlnire la care Frank Stallwood, fost șef al stației MI6 din localitate, a venit beat criță, a început să peroreze despre egiptenii care plănuiau să predea Orientul Mijlociu comunistilor și a adormit în scaun. Eveland a plecat dezgustat, lăsându-i pe cei din MI6 să alcătuiască planuri de asasinare a lui Nasser. S-a pus la cale planul „Unfasten” (Dezlegarea). Nasser avea o barbă deasă, pe care o rădea foarte des. Urma să i se ofere un

Sovietică. Un capitol important este dedicat baseballului și celor care îl practicau. „Nu după mult timp, Clubul American al Muncitorilor Străini a început să antreneze o echipă de tineri ruși pe Stadionul «Tomski» din Moscova. *Moscow Daily News* a trimis un reporter sportiv să relateze despre primul lor meci”, menționează Tim Tzouliadis. Americanii nou-veniți se ofereau de obicei ca voluntari să predea regulile de baseball.

În primăvara anului 1933, echipe din Moscova, Petersburg sau Petrozavodsk jucau meciuri de baseball în mod regulat. O formație anglo-americană a oferit un meci demonstrativ la Moscova, în fața a 25.000 de spectatori, în pauza meciului de fotbal Rusia-Turcia. Un an mai târziu, cursurile de baseball fuseseră incluse în programul Institutului de Educație Fizică de la Moscova. Consiliul Suprem Sovietic de Cultură Fizică aprecia în aceeași perioadă că interesul pentru baseball a crescut în orașe precum Petrozavodsk, Kondopoga, Leningrad, Gorki sau Erevan.

Jurnalul Josh Chetwynd scrie în cartea *Baseballul în Europa* că o competiție interorășenească a fost demarată în Rusia Sovietică la 6 iunie 1934. Primul joc a adus față în față Clubul American al Muncitorilor Străini din Moscova și clubul GAZ (Gorkovskiy Avtomobilny Zavod) și s-a încheiat cu scorul de 16-5. La o lună de la acest meci, echipa muncitorilor moscoviți a plecat într-un turneu de opt zile în regiunea Karelia. Potrivit lui Tim Tzouliadis, primul meci de la Petrozavodsk a fost transmis în direct de postul sovietic de radio, cu comentariu alternativ în limba rusă și engleză. Meciul a fost promovat asiduu de propaganda locală. Americanii din

Henry Ford

Karelia au învins cu 12-7 și 12-2 echipa venită de la Moscova. Revanșa a avut loc pe Stadionul „Stalin”, de lângă Parcul „Gorki”. „Doar vânzătorii de hot-dog și de popcorn mai lipseau pentru ca stadionul să arate ca unul american”, scria *Moscow Daily News* după respectivul joc.

Ambasadorul american în Uniunea Sovietică, Williams Bullitt, a comandat în perioada mandatului său echipamente pentru patru echipe de baseball. Două dintre aceste formații erau alcătuite din angajații ambasadei. Chiar el a jucat la un moment dat pentru una dintre aceste echipe, deși avea 43 de ani. Într-un articol intitulat *Baseballul sovietic: istorie și perspective*, Kim Steven Juhase și Blair A. Ruble explică faptul că stoparea acestui sport poate fi încadrată în antagonismul politic instalat între Rusia lui Stalin și Statele Unite odată cu trecerea timpului.

Răcirea relațiilor dintre Uniunea Sovietică și Statele Unite a condus la un final dramatic pentru acești americani și pentru jocul de baseball practicat în U.R.S.S. Mii de americani au fost arestați de NKVD, poliția politică sovietică, și au fost trimiși în lagăre. Administrația americană nu a reacționat, iar cei mai mulți au murit departe de familii și fără posibilitatea de a se întoarce în Statele Unite. Baseballul a încetat să fie practicat pentru o bună bucată de vreme.

A fost resuscitat tot în perioada comunistă.

În momentul în care Comitetul Olimpic Internațional a decis ca baseballul să revină ca probă olimpică, interesul Uniunii Sovietice a crescut. Prezența baseballului în programul Jocurilor Olimpice de vară a fost însă scurtă, din 1992 și până în 2008. Rusia nu a reușit să se califice niciodată la această probă olimpică. ■

Victor Herman, fost jucător de baseball din anii '30, supraviețuitor al Gulagului

subversiunea comunistă, pentru britanici se adăugau și amenințarea naționalismului arab și pericolul pentru securitatea aprovizionării cu petrol. În vara lui 1960, șefii de stații din zonă s-au întâlnit și au discutat cum să penetreze mișcarea favorabilă lui Nasser din diferitele state arabe. În ciuda opiniei Foreign Office, au stabilit contacte cu SAVAK (serviciul secret iranian) și Mossad. Atunci când James Angleton, canalul secret de comunicare al americanilor cu israelienii, a aflat de acordul încheiat de britanici cu aceștia, a devenit livid. Totuși, Dick White a instalat un ofițer de legătură la Tel Aviv. Șeful MI6 nu a luat parte la conferință, ceea ce arată în ce măsură zona era încă sub controlul „uliiilor“, a aripii dure. Cum aceștia aveau sprijinul lui Macmillan, White nu a avut de ales și a trebuit să le accepte deciziile.

Primul test pentru capacitatea britanicilor de a interveni în zonă a fost în Kuweit. De acolo Marea Britanie importa 40% din petrolul nerafinat, în vreme ce emirul investise 300 milioane lire sterline în băncile britanice. MI6 se ocupa de crearea unui serviciu de contrainformații aici. Mulți lideri arabi preferau să poarte discuții prin intermediul MI6, mai curând decât prin Foreign Office. Singura sursă de informații a emirului kuweitian erau britanicii.

MI6 l-a convins pe emir că independența fără prezența militară britanică însemna o pradă ușoară pentru adepții lui Nasser și infiltrarea comunistă. În realitate, așa cum MI6 știa prea bine, amenințarea irakiană

pentru Kuweit era una foarte îndepărtată. Iar cea sovietică era practic inexistentă. La 30 aprilie 1961, liderul irakian Kasem a acuzat complotul britanic prin care se urmărea atragerea Kuweitului în cadrul Commonwealth-ului. La 19 iunie 1961 Kuweitul s-a declarat stat suveran, iar peste șase zile Kasem a anunțat intenția de a anexa Kuweitul ca provincie a Irakului.

Evaluările MI6 și cele ale informațiilor militare erau diferite. Șeful stației din Kuweit, Henry Coombe-Tennant, bazându-se pe informatori

din poliție și armată, a prezis că irakienii se pregăteau să invadeze Kuweitul. În vreme ce Ministerul Apărării de la Londra susținea ipoteza, stațiile locale o infirmau. Macmillan și „ulii“ doreau o intervenție. Statele Unite erau prea ocupate cu criza Berlinului (ultimatumul dat de sovietici pentru retragerea trupelor occidentale din Berlinul de Vest), ca să le mai pese de Kuweit. Cabinetul era împărțit, unii membri temându-se să nu se repete „Criza Suezului“. La 24 ore după anunțul lui Kasem, poliția kuweitiană a declanșat o operațiune de reprimare a „coloanei a cincea“ irakiene. În aceeași zi, la

... Dick White (singurul ofițer de informații britanic aflat în fruntea și a MI5 și a MI6) nu reușea să contracareze inițiativele subordonaților care doreau ca serviciul să dicteze politicienilor linia de urmat

aparat de ras electric nou, care să conțină o cantitate de explozibil suficientă ca atunci când pornea aparatul să îl omoare. Britanicii au pus la bătaie 166.000 lire sterline pentru organizarea loviturii și aparatul de ras electric. La 23 decembrie 1957 însă, Nasser a dezvăluit existența complotului. S-a dovedit apoi că unul dintre complotiști urma, de fapt, instrucțiunile șefilor săi egipteni.

Dick White a limitat ulterior posibilitatea de a organiza astfel de operațiuni speciale, încercând să elimine asasinatelor politice. De asemenea, a început să recruteze direct din facultăți specialiști în limbi orientale, înlocuind treptat vechii ofițeri și rețelele lor. A schimbat și vechiul sistem cu controlori regionali, înființând patru Di-

rectorate regionale de Producție (DP 1-4), ce acopereau: Europa, Orientul Mijlociu, Orientul Îndepărtat și Americile. A întărit accentul pe contrainformații și contraspionaj. Șeful contrainformațiilor a devenit, pentru prima oară, membru al Consiliului Director al serviciului, participând la ședințele săptămânale. Cum experiența de până atunci arătase că un ofițer nu poate să și recruteze și să-și dirijeze un agent, s-au creat trei Secții de identificare, pentru Europa de Est, Uniunea Sovietică și China, care să puncteze studenți, diplomați, cetățeni din acele zone aflați peste hotare și care puteau fi recrutați.

În ciuda acestui proces de modernizare, în martie 1958 a apărut un semn că Dick White nu avea control complet asupra serviciului. Atunci, după ce Jack Easton a realizat că nu avea șanse să devină șef al MI6 și s-a

pensionat cu anticipație, a fost numit George Young adjunct al lui White. Era unul dintre cei mai controversați ofițeri. Se pare că el a fost ales pentru a potoli nemulțumirile conservatorilor („uliilor”) din serviciu. Unii dintre vechii ofițeri rămași încă pe funcții aveau tendința să îl ignore pe White și reformele lui și, în ciuda unei strânse relații pe care șeful MI6 o avea cu premierul Macmillan, acesta adesea ignora obiecțiile lui White față de „acțiunile perturbatoare”. Existau încă resentimente legate de Suez și premierul nutrea încă gânduri de răzbunare. Dar Young considera că premierul era dispus

să vândă americanilor și bruma de libertate de acțiune pe care britanicii o mai aveau în Orientul Mijlociu. Prietenul lui Young, John Bruce-Lockhart, a fost numit Director Producție Orientul Mijlociu, ceea ce asigura că nu se

vor face mari schimbări în activitatea operațională din zonă.

George Young considera că „puterea și influența Marii Britanii în Europa de Vest și Orientul Mijlociu erau încă suficient de puternice pentru a ne permite să alegem căi de politică independente și constructive, dacă o doream. Față de Statele Unite și Rusia posibilitățile erau minime: astfel, nu putea fi nimic «special» în privința relațiilor noastre cu americanii și nu mai puteam fi un mediator între ei și Blocul Sovietic, mai mult decât putea fi Liechtenstein.”

In octombrie 1959 un grup de lucru privind cooperarea și viitorul relațiilor britanico-americane a constatat existența unor diferențe de opinie în privința Orientului Mijlociu. În timp ce pentru americani fundamentală rămânea preocuparea față de

Deși avea o relație foarte bună cu premierul Harold Macmillan (în imagine)...

Casa copilăriei poetului

Eveniment

ACASĂ LA EMINESCU

Dr. OLESEA GÎRLEA, Dr. SERGIU COGUT
(Institutul de Filologie al Academiei de Științe a Moldovei)

În zilele de 4 și 5 iunie anul curent, la Memorialul Ipotești, în cadrul Bibliotecii Naționale de Poezie „Mihai Eminescu” – Amfiteatrul „Laurențiu Ulici”, s-a desfășurat seminarul cu genericul „Eminescu și noi”. Acțiunea a întrunit admiratori și cercetători ai operei eminesciene din Suceava, Brașov, Ploiești, București, Botosani, Chișinău și Cernăuți.

De la Institutul de Filologie al Academiei de Științe a Moldovei au prezentat comunicări dr. Nina Corcinschi, Maria Pilchin, Mirosława Luchiancova Metleacv și semnatarul acestor rânduri.

Seminarul – axat pe mai multe aspecte ale operei lui Eminescu – a fost dinamic, incitant, generând pe alocuri polemici dure, dar și aprecieri critice, interpretări personalizate ale creației poetului. Amintim comunicarea doamnei Nina Corcinschi, care a cercetat similitudinile și deosebirile dintre publicistica lui Mihai Eminescu și discursul publicistic din 1989-1990 din Republica Moldova. Cercetătoarea susține ideea preluării unor scheme retorice ale publicisticii lui Eminescu, a discursului oficial, încărcătura parabolică și metaforică în publicistica lui Nicolae Dabija, Grigore Vieru, Ion Druță, Dumitru Matcovschi. Dacă publicistica lui Mihai Eminescu este bazată pe profunzime, documentare riguroasă,

cea a lui Nicolae Dabija se axează pe suprafețe, compensează lipsa documentării prin spectaculos și ludic, are aceeași încărcătură ironică și parodică specifică marelui poet înzestrat cu har de publicist.

Un alt aspect al comunicării s-a referit, pe de o parte, la demitizarea lui M. Eminescu, banalizarea operei și receptarea eșuată, politizată, a poetului în școli; pe de altă parte, a adus în discuție prin dezbateri calitatea ireproșabilă a predării creației eminesciene (Maria Pilchin).

In comunicarea bine argumentată despre *Mitul Eminescu în cercetarea literară actuală* a fost realizată de Sergiu Cogut. Cercetătorul a făcut referire la remitizarea lui Eminescu, menționând că perpetuarea mitului Eminescu este departe de a se fi încheiat, iar importanța facsimilării tuturor manuscriselor marelui poet trebuie relevată

Londra au ajuns rapoartele ambasadorului și ale atașatului militar, potrivit cărora irakienii se pregăteau să mute tancuri spre sud pentru atac. Șeful stației MI6 a întărit ideea, deși nu dispunea de informații despre deplasarea unor tancuri spre sud. Nu au fost folosite nici avioanele de recunoaștere britanice staționate în Bahrein pentru confirmarea informațiilor.

In realitate, niciun tanc irakian nu se îndreptase în acea direcție. Și Ambasada S.U.A. din Irak a raportat că nu dispune de dovezi privind mutarea unor tancuri către sud. Londra a cerut agentului său politic John Richmond să obțină din partea emirului o cerere de ajutor militar. Acesta a refuzat, considerând că nu exista o amenințare reală. Reprezentantul MI6 și Foreign Office

l-au admonestat, pe motiv că o acțiune militară ar fi consolidat poziția Marii Britanii în zonă. La 1 iulie, chiar înainte ca emirul să semneze documentul prin care cerea sprijinul britanic, Brigada 24 de Infanterie din rezerva strategică zbura peste Turcia, către Kuwait. În dimineața următoare Consiliul Suprem din Kuwait considera că existau dovezi incontestabile că o invazie irakiană era mai presus de orice îndoială. Un ofițer MI6, care lucra sub acoperirea unui cadru executiv într-o companie de petrol, a lăsat să se „scurgă” numele unităților irakiene care avansau către Kuwait unui corespondent al unui ziar local, un apropiat colaborator al MI6. Așa se face că deși Guvernul britanic știa că nu exista niciun pericol real, trupe britanice au aterizat în Kuwait.

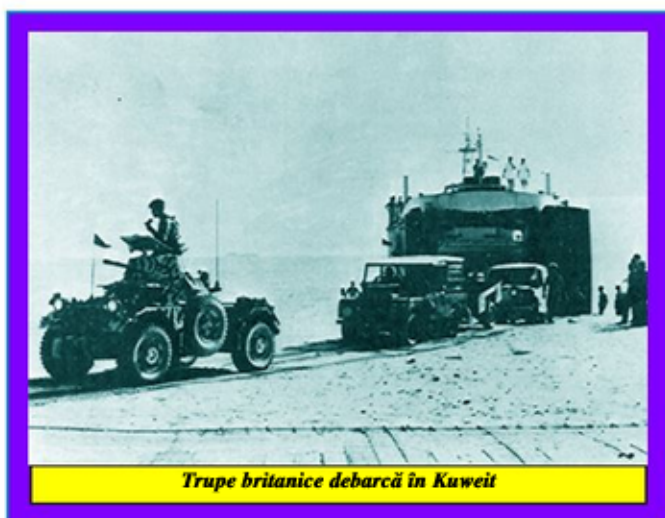
La scurtă vreme John Richmond a fost rechemat și disponibilizat. La 2 iulie publicația britanică *The Observer* publica știrea că Ministerul de Externe irakian dăduse asigurări că declarația de anexare a Kuweitului nu va fi urmată de acțiuni militare. Știri plantate în presa britanică în august afirmau că invazia nu avusese loc, pentru că o serie de comandanți irakieni refuzaseră să i se supună lui Kasem. Trupele britanice au rămas în Kuwait până în octombrie 1961. Singurul rezultat a fost că a reieșit clar că britanicii nu aveau resursele

și echipamentul necesare pentru a susține o astfel de operațiune. Cam aceleași concluzii s-au desprins peste 30 ani, în timpul operațiunii „Furtună în deșert”.

Când americanii au constatat ce fac britanicii în Kuwait, i-au adresat un protest

lui Dick White. Au cerut britanicilor să le arate informațiile primare pe care își bazaseră concluziile privind pericolul irakian și au tras concluzia că nu erau relevante. Critici au venit și din interiorul Cabinetului britanic. Existau voci care susțineau că susținerea unor regimuri reacționare era lipsită de viziune și nu ținea cont de valul de naționalism arab în creștere. Spre sfârșitul anului, s-au restabilit relațiile diplomatice cu Egiptul lui Nasser. S-a redeschis și stația MI6 din Cairo. Ceea ce puțini au știut atunci a fost că agenții britanici arestați anterior au fost eliberați, în schimbul revenirii Egiptului pe piețele de capital londoneze. În final, Dick White a reușit să scape de George Young, mai ales după ce acestuia i-a devenit clar că nu avea șanse să ajungă șeful MI6.

(Va urma)

Trupe britanice debarcă în Kuwait

Casa Ioachim și imagine de pe șantierul arheologic

ATELIERE MEȘTEȘUGĂREȘTI MEDIEVALE

GEORGE DAN HÂNCEANU

(Muzeul de Istorie Roman – Complexul Muzeal Județean Neamț)

Din anul 2012 Biblioteca municipală „George Radu Melidon” din Roman a intrat într-un proiect de restaurare. Întrucât clădirea (numită și Casa Ioachim), monument de patrimoniu din secolul al XIX-lea, suprapune o parte din târgul medieval, au fost necesare supravegheri arheologice succesive, pe parcursul anilor 2012-2013, în momentul lucrărilor din interior și exterior care afectau solul. Intervențiile au fost variate și au atins adâncimi diferite, în funcție de scopul lor: săpături pentru rețeaua de canalizare, gaz, telefonie, în vederea consolidării fundației etc.

Cu prilejul lucrărilor din 2012, în curtea interioară a bibliotecii, când s-a săpat pentru consolidarea fundației, am identificat la 0,60 m-0,80 m adâncime podeaua unei locuințe incendiate. După extinderea lucrărilor, am descoperit că respectiva locație a avut rolul unui atelier meșteșugăresc. Inventarul conținea circa 300 de piese, majoritatea din fier (unelte, arme, încuitori, obiecte casnice, piese de harnașament, vestimentare, de podoabă), fragmente de vase din lut (oale, capace, străchini, castroane, cahle), mai rar din sticlă (bile și decoruri conice), obiecte din os și bronz (ace, plăsele, aplice, inele). Meșterul și ucenicii săi fabricau unelte din fier, bronz și os, dar efectuau și reparații. Ca dovadă, multe piese rupte găsite la un loc, ce așteptau să fie refăcute. Printre ele și o archebuză, a cărei țeavă este ruptă în două, o piesă unicat pentru spațiul Moldovei. Sfârșitul atelierului s-a datorat unui incendiu provocat întâmplător, probabil de la instalația de foc din interiorul camerei, motiv pentru care au rămas în inventar foarte multe obiecte, iar majoritatea erau acoperite cu un strat gros de arsură. Monetele suedeze găsite pe podeaua arsă a atelierului indică drept perioadă de funcționare prima jumătate a secolului al XVII-lea.

În 2013, cu ocazia unor lucrări privind conectarea clădirii la rețeaua de canalizare și pentru consolidarea exterioară a imobilului, am descoperit la 1 m adâncime o podea de locuință. Ulterior, după decaparea unei suprafețe mai mari, am constatat că avem un alt atelier meșteșugăresc. În inventarul său am găsit un tipar din gresie rupt, trei linguri de turnat fier, arme (vârfuri de săgeți, o sabie ruptă), unelte, piese de podoabă și vestimentație (inele, cercei, aplice, cataramă), obiecte din os și corn de cerb (plăsele), ceramică fragmentară (câni, oale, opaițe, castroane, capace). Potrivit descoperirilor, meșterul și ucenicii se ocupau de producerea cataramelor, uneltelor și a pieselor din os și bronz. Monetele găsite (groși de la Alexandru cel Bun) sugerează funcționarea atelierului în prima jumătate a secolului al XV-lea.

Distanța dintre cele două ateliere este de 12 m, situație ce indică utilizarea perimetrului, din zona centrală a târgului, de lângă Piața Mare, Episcopia Romanului și Cetatea Mușatină, pentru meșterii locali care asigurau necesarul intern, dar puteau avea și clientelă din exterior, fiind poziționați la intersecția drumurilor comerciale medievale, care duceau spre Suceava, Bacău și Iași. ■

prin prisma avertismentului filosofului Constantin Noica, care spunea că prin repunerea în circulație a manuscriselor lui Eminescu românii „s-ar putea să piardă o zeiță, dar să câștige un om deplin, un educator“.

Comunicarea d-nei Olesca Gîrlea, *Fantasmale*

erosului în opera lui M. Eminescu, s-a referit la interpretările ce țin de critica mitică a lui Ioan Petru Culianu. Cercetătoarea a ajuns la concluzia că opera lui M. Eminescu abundă în clișee erotice: voyerism, exhibiții feminine, senzualitatea privirii, simbolul erotic al ferestrei, motivul tinerei fete izolate, mitul Zburătorului etc., care au drept scop surprinderea intimității feminine.

Miroslava Luchiancova Metlejev a prezentat o comunicare despre traducerea poemului *Luceafărul* în limbile rusă și ucraineană, menționând variantele fidele și mai puțin reușite de transpunere a mesajului și versificației poemului. În opinia cercetătoarei cea mai reușită traducere în limba rusă este cea realizată de Aleksandr Brodski.

Doamna dr. Lucia Olaru Nenati de la Botoșani (fostă muzeografă la Memorialul Ipotesti), în comunicarea sa, a parafrazat din creația eminesciană expresia „Domnul Destin în dialog cu Doamna Lume“ și a precizat că lui Eminescu i s-a dat să fie un arheu al existenței naționale și sociale; el prefera documentarea serioasă. Poetul este un atemporal, dar în niciun caz un retrograd. Eminescu poate fi

Imagine din timpul reuniunii

considerat în accepția lui Th. Carlyle un „erou al națiunii“, o conștiință sau, după expresia lui Blaise Pascal, o „trestie gânditoare“.

Doamna dr. Lora Bostan, de la Universitatea Națională „Yurii Fedkovici“, a venit cu un grup de studenți de la Cernăuți: Mariana Cap-

tari, Dumitru Facas, Ana Maria Șapcă, Alina Țiurucalo. Ei au citit eseuri, au recitat și interpretat la chitară cântece din creația poetului nepereche.

În concluzie, doamna dr. Daniela Petroșel, din Suceava, a menționat că este important cum îl citim pe Eminescu, pentru că orice lectură presupune o contribuție a noastră, proiectarea unor fantasmе personalizate, în funcție de formarea fiecăruia. Dacă un text eminescian permite atâtea interpretări nu e spre deziluzia noastră, ci spre lauda textului. ■

Știința în cuvinte potrivite
cu Corina Negrea și Dan Manolache
 luni-vineri de la 13:15

Radio România Cultural
 cultural.srr.ro

menționat doar o dată, atunci când se citează din raportul la Conferința Națională a partidului din 1945, când s-a vorbit despre necesitatea dezvoltării industriei metalurgice. Nu s-a ținut un moment de reculegere în amintirea lui. La începutul lunii se anunțase concurs public pentru realizarea statuii lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, pentru Piața Gheorghe Gheorghiu-Dej din București și Piața Păcii din Cluj. Termenul pentru prezentarea machetelor: 1 decembrie 1965. Printre prevederile congresului: desființarea stagiului de candidat și primirea în rândurile partidului direct, prin hotărârea organizațiilor de bază. Membrii de partid care au făcut parte înainte din Partidul Social-Democrat și din cel Socialist li se recunoaște vechimea în partid inclusiv cu acei ani cât au fost membri ai respectivelor partide.

Gheorghe Apostol – adică cel care sperase să îi urmeze lui Dej – a făcut propunerea pentru alegerea lui Nicolae Ceaușescu ca secretar general al C.C. al P.C.R. În Comitetul Executiv al C.C. al P.C.R. au fost aleși: Nicolae Ceaușescu, Chivu Stoica, Ion Gheorghe Maurer, Gheorghe Apostol, Alexandru Bărlădeanu, Emil Bodnăraș, Petre Borilă, Alexandru Drăghici, Constantin Drăgan, Alexandru Moghioroș, Paul Niculescu-Mizil, Leonte Răutu, Gheorghe Rădulescu, Leontin Sălăjan, Ștefan Voitec.

Duminică, 25 iulie, apărea un scurt comunicat, într-o pagină interioară a ziarului *Scânteia*. „Primind însărcinări pe linie de partid și în conformitate cu articolul 13 din Statutul Partidului Comunist Român, care prevede că un membru de partid nu poate deține decât o singură funcție de conducere politică care cere o activitate permanentă, prin decrete ale Consiliului de Stat, tovarășul Alexandru Dră-

O cântăreață de muzică cunoscută în urmă cu 50 ani: Ilinca Cerbacev

ghici a fost eliberat din funcția de vicepreședinte al Consiliului de Miniștri și ministru de Interne, tovarășul Alexandru Moghioroș a fost eliberat din funcția de vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, iar tovarășul Mihai Dalea a fost eliberat din funcția de președinte al Consiliului Superior al Agriculturii. Tot prin decrete ale Consiliului de Stat, tovarășul Ilie Verdeț a fost numit în funcția de vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, iar tovarășul Cornel Onescu în funcția de ministru de Interne. „Astăzi știm că era începutul sfârșitului pentru atotputernicul ministru de Interne al epocii Dej, Alexan-

dru Drăghici.

La 14 august, se anunța un concurs pentru noul imn de stat al Republicii Socialiste România. Termenul de prezentare al lucrărilor: 15 februarie 1966. Sesiunea Marii Adunări Naționale consacrată adoptării noii Constituții a R.S. România se deschidea abia la 20 iulie, la Sala Palatului.

Se prelungesc traseele mai multor mijloace de transport, căci orașul se extinde cu noi cartiere. Începând de luni, 5 iulie, autobuzele liniei 37 vor merge pe Drumul Taberei, prelungirea strada Lujerului, artera de Nord, str. Băiceni, str. Drumul Taberei. Din 10 iulie, troleibuzele liniei 87 vor circula până în cartierul Pajurei-Jiului. Se lucrează la o nouă linie electrică aeriană pentru troleibuze. Când va fi gata, troleibuzele liniei 84 vor circula

până în cartierul Drumul Taberei, prin Bulevardul Eroilor, str. Răzoare, str. Drumul Sării și Drumul Taberei. Începând de duminică, 22 august, troleibuzul 81 circula de la Cotroceni, prin str. Vătafului, până în str. Drumul Taberei. Cartierul va avea astfel o nouă legătură cu Gara de Nord, parcul Herăstrău și aeroportul Băneasa. S-a dublat cu încă un fir de circulație strada Dru-

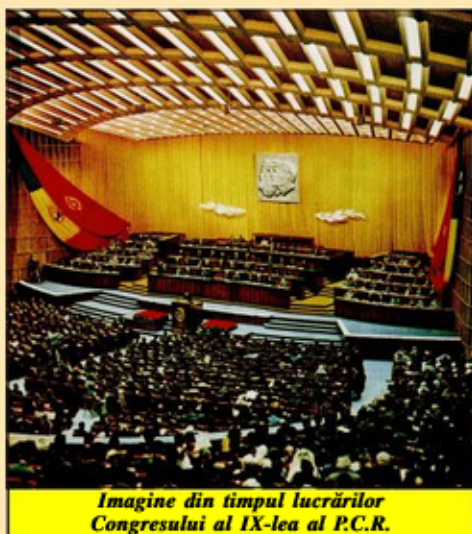
Regizorul Dinu Cocea (dreapta) nu este mulțumit și mai cere o dublă a scenei în care Ion Besoiu este biciuit, în prima serie a Haiducilor

ÎN BUCUREȘTI ACUM 50 ANI

Sunt două luni de schimbări importante. Partidul Muncitoresc Român, creat în 1948 prin unificarea, forțată, a Partidului Comunist cu cel Social-Democrat, își schimbă denumirea în Partidul Comunist Român. Republica Populară Română devine Republica Socialistă România. Ziarul partidului, Scântea, își schimbă, nu foarte mult, este adevărat, paginația. Apar mai multe anchete, în care, de exemplu, tinerii sunt întrebați cum și-ar dori să își petreacă timpul liber. În primul rând, să danseze mai mult. Apoi, un program mult mai interesant la casele de cultură. Poate așa nu vor mai sta ore în șir la cafenea, în fața unei cafele, se gândește autorul anchetei publicate în Flacăra. În casele de cultură ar putea fi amenajate camere atrăgătoare unde să poată bea o cafea și să asculte muzică. Mulți sunt nemulțumiți de ora târzie la care începe programul de dans la restaurante, 23.00, în condițiile în care tramvaiele se retrag la ora 24.00. Plus că oamenii se duc a doua zi la serviciu. Serile dansante organizate de facultăți sunt rezervate doar studenților din acea instituție. Dar la Politehnică sunt mai mulți băieți, iar la Filologie mai multe fete. Repertoriul orchestrelor este vechi și mereu același.

Atmosfera desprinsă din presa vremii este una caracterizată prin responsabilitate în îndeplinirea sarcinilor de plan în cinstea Congresului al IV-lea al P.M.R. În texte semnate de intelectuali și oameni ai muncii sunt laudate realizările de până atunci și se exprimă convingerea că în noile condiții se vor obține noi succese. Aflăm astfel că azi industria bucureșteană produce într-o oră cât producea în 1938 într-o zi și jumătate. Cu atât mai ciudat apare textul semnat de prof.univ.dr. Dumitru Macrea, membru corespondent al Academiei R.P. Române, care scrie despre „tineri profesori despre care nu s-ar putea spune că «sclipesc» într-un dialog care depășește sfera materiei ce o predau și m-am întrebat firește de ce?”. Una dintre cauze o găsește în chiar procesul de instruire. Cursurile nu sunt suficient de interesante uneori. Poate că ar trebui introduse cursuri și seminarii, chiar și cu caracter

facultativ, de istoria artei și literaturii universale pentru cei de la științele exacte și unul de istoria generală a științelor pentru cei de la cursurile umaniste. Există prea puțină preocupare pentru dezvoltarea pasiunii pentru lectură la studenți. Pentru studenții clujeni din generația sa rămăsese viu exemplul lui Emil Racoviță, care citea tot timpul, pe stradă, în pauza de la teatru sau de la concerte, în tren.

Imagine din timpul lucrărilor Congresului al IX-lea al P.C.R.

La 18 iulie, Scântea publica pe prima pagină, cu foto de aceleași dimensiuni și cu același număr de rânduri, anunțul despre sosirea delegației P.C.U.S., condusă de Leonid Brejnev, prim-secretar al C.C. al P.C.U.S., și a celei a P.C. Chineze, condusă de Deng Xiao Ping, secretar general al P.C.C. A doua zi, în Sala Palatului, se deschideau lucrările Congresului al IV-lea al P.M.R., devenit din prima zi al IX-lea al P.C.R. Numele lui Gheorghe Gheorghiu-Dej este

DOMNULE MIHALACHE, NU PLECA!

Continuăm cu prezentarea textului discursului pe care l-a rostit la ședința Comitetului Executiv al Partidului Național-Tărănesc, din 23 noiembrie 1937, Iuliu Maniu, a cărui publicare am început-o în nr. 5/2015.

Mulțumim doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU pentru posibilitatea de a reproduce acest text din Arhivele de la Hoover Institution on War, Revolution and Peace.

De la străjerie se trece la cercetășie, mult redusă, și apoi la cursurile premilitare.

O instituție admirabilă. De mult ar fi trebuit să se facă, însă cum la noi aproape din toate lucrurile se face bătaie de joc, eu care am stat acasă la sat și am văzut acest lucru, admirabil în teorie, am văzut că în multe privințe este o cultură de microbi, de slăbire a simțului de datorie și al disciplinei.

A trecut copilul peste acestea și vine la armată. Vine la adevărata cazarmă. Aici să-mi dați voie să îmi reamintesc un proverb foarte interesant, foarte instructiv, care spune: Toți oamenii poartă mască; sunt fără mască numai acei care pun mască pe față, fiindcă ei își lasă liber pornirile lor naturale.

Eu zic, toată țara este o cazarmă; numai la armată cazarma nu-i cazarmă (aplaude), pentru că aici se cultivă într-adevăr limba și sentimentul național, pentru că aici într-adevăr se cultivă caracterul, pentru că aici se cultivă sentimentul de demnitate națională, pentru că aici într-adevăr nu poruncește generalul, ci poruncește regulamentul și ordinele pe baza căruia [sic!] se face serviciul și generalul este numai un reprezentant, un executant al acestei legi și aici, domnilor, un fecior de țaran nestânjenit poate avea cea mai înaltă comandă; dar în țară, unde se zice că nu este cazarmă, acest fiu de țaran nu poate ajunge în fruntea țării, chiar dacă el este mai vrednic decât oricare altul (apl[auze]).

În Constituție avem drepturi, dar în realitate domnește un spirit de cazarmă rău înțeles, în răul înțeles al cuvântului.

Stăm sub stare de asediu, sub cenzură. Suntem conduși cu decrete-legi. Decretele-legi impun sarcini și poveri noi, fără a fi întrebată națiunea.

Prin decrete-legi se încheie contracte, prin decrete-legi se înstrăinează averea națională și

bunuri ale statului, decretele-legi înființează servicii noi cu rang de ministere, care n-au niciun fel de răspundere față de națiune, iar pe de altă parte se fac deblocări revoltătoare contra regulamentelor și legilor organizatoare ale serviciilor publice.

Se dezorganizează servicii, jignind spirite înalte, oamenii vrednici sunt trimiși prea timpuriu la loc de odihnă, când acum chiar este mai mare lipsa de experiență și de cunoștințe (aplaude).

Peste tot contradicții și paradoxe revoltătoare.

Și dacă în politica internă sunt aceste paradoxe, aceste contradicții, nu mai puțin sunt în politica externă. Vorbe? Cele mai frumoase, cele mai corecte, exagerat de corecte, dar toate faptele și toate actele concludente dezminț categoric ceea ce se spune cu vorbe (aplaude).

Este pe dată declarată dictatură, fără nicio rezervă. Este pusă deja în aplicare, ar fi prea puțin să spunem că îți aruncă înaintea umbra.

Domnilor, eu nu pun temei pe fel de fel de șoapte.

Eu pornesc de la fapte. Eu găsesc că ne amenință în modul cel mai serios ca cele mai sfinte drepturi ale națiunii noastre să fie răpite. Voi arăta o mică pildă din care se vede intențiunea celor care sunt în fruntea acestei țări.

Am sosit câteva zile înainte. Am fost întâmpinat și salutat cu cuvinte foarte amabile. Am rămas foarte mișcat. Am răspuns și eu câteva cuvinte în care am spus foarte puțin: că eu am luptat pentru ideea națională, pentru democrație, pentru morala creștină și am luptat totdeauna ca aceste idei înalte să fie realizate într-o monarhie constituțională, întruchipătoare a demnității naționale și a dreptății sociale.

(Va urma)

mul Taberei, între blocul F2 și str. Lujerului. De asemenea, s-a betonat al doilea fir de circulație pe str. Lujerului, între Drumul Taberei și artera de Nord. La întreprinderea „Autobuzul” începe producția unor autobuze și troleibuze cu trei uși. De asemenea, culoarul din interior se lărgeste, prin îndepărtarea unui rând de scaune. Sunt și lucruri mai puțin plăcute. Nu sunt puține autobuzele, troleibuzele și tramvaiele ale căror geamuri nu sunt șterse cu săptămânile. Apoi, aștepti într-o stație I.T.B. Sosește mașina, se deschid ușile. Te izbește o boare fierbinte. Geamurile mașinii sunt închise, doar un chepeng dintre cele două existente este ridicat. Dacă un călător vrea să deschidă un geam, taxatorul protestează: „Lăsați fereastra în pace, e curent!” În afară de dispariția taxatorului, vi se pare că s-a schimbat ceva, după 50 ani?

In Capitală s-au înregistrat temperaturi record: a fost recordul secolului pentru ziua de 26 iulie, de 39,3° C la umbră. În schimb, la Dorohoi erau 14° C. Pe anumite artere din Capitală s-a folosit un bitum de proastă calitate, astfel că în zilele foarte călduroase, tocurele de la pantofi se scufundă și se murdăresc.

La 17 iulie a fost dat în folosință, la Institutul de studii și proiectări energetice, primul calculator CIFA 102, construit la Institutul de Fizică Atomică. Un sistem de 30 ecuații cu 30 necunoscute poate fi rezolvat în 10 minute.

Formezi la telefon numărul 05 când vrei să obții o informație. De exemplu, soliciți ora exactă. Ești întrebat de nume, de numărul telefonului, apoi ești invitat să pui receptorul în furcă. Aștepti să fii chemat și abia apoi îți se comunică ora exactă. De multe ori, mai bine te lipsești. Dacă suni din oraș, de la un telefon public, nu ai nicio șansă, pentru că acesta nu poate fi... taxat. Sau întrebi unde se află strada Șincai. Ți se spune că în Bucureștii Noi și poți ajunge cu

tramvaiul 6. De fapt, este pe lângă Gara de Nord. Ce or gândeai tineri, posesori de smartphone, cu gps încorporat, când citesc aceste rânduri?

La bufetul „Automat” preparatele sunt de calitate. Problema este cu băuturile. Dacă încerci să speli la dispozitivul automat un pahar, riști să capeți un... duș. Bagă o fișă și în loc de vin de regiune capeți apă curată. Sifonul nu are acid și

paharul nu se umple până la semn.

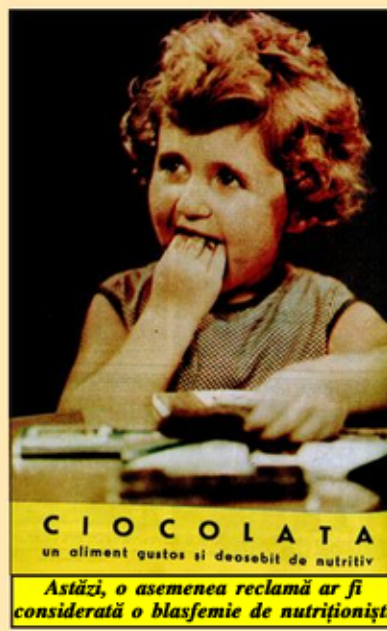
Nicuță Tănase consacră un foileton problemei caramelelor. În depozitele fabricii de specialitate din București zac patru vagoane de caramelle, pe care comerțul refuză să le ridice, pentru că nu sunt conforme cu STAS-ul. În procesul producerii, la întinderea pastei, se formează la suprafață bule de aer. La răcire, caramela nu mai este conformă cu STAS-ul, adică nu are forma unui trunchi de piramidă paralelipipedică.

A încetat din viață, la 27 august, Eusebiu Camilar, membru corespondent al Academiei Române, autorul unor povestiri istorice citite în epocă.

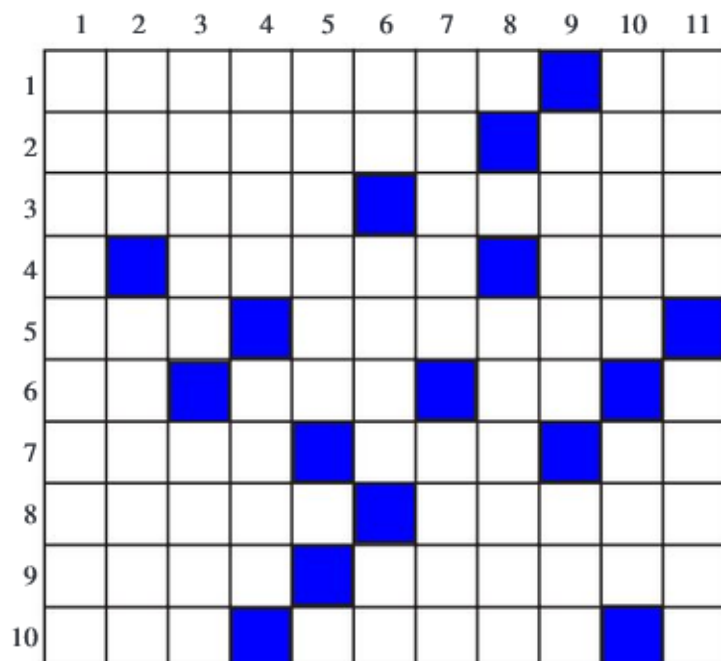
Chiar la începutul lunii, la Teatrul de vară „23 August” era anunțat un spectacol cu Doina Badea, Gigi Marga, V. Tomazian și alții.

Publicul sosește din vreme și așteaptă să înceapă spectacolul. Trece ora de începere, 20.00, se face 20.45. Abia atunci iese cineva și anunță: „Ne pare rău, spectacolul se suspendă, biletele rămân valabile pentru mâine seară!” Cauza: bateristul a venit cu o întârziere de 40 minute și mort de beat.

Să mai amintim, în încheiere, că între 29 august și 5 septembrie la Viena se desfășoară lucrările celui de al XII-lea Congres internațional de științe istorice. Delegația română este formată din academicienii Constantin Daicoviciu, Andrei Oțetea, Petre Constantinescu-Iași, Emil Condurachi, precum și alți oameni de știință. ■

FARUL DIN ALEXANDRIA

ORIZONTAL: 1) ...I, împărat bizantin, care a făcut primele reparații la Farul din Alexandria, după cutremurele ce l-au ruinat – Fane Cincă. 2) Popor arab, nord-african (fem. pl.) – Nume atribuit vechiului oraș egiptean Tanis. 3) Vechea Grecie – Fire, pentru fuior (pop.). 4) Felină sfântă, asociată cu magia, în Egiptul Antic (masc. pop.) – Localitate în Egiptul Antic, lângă Luxor. 5) Fir textil subțire – Faraon egiptean, din perioada regatului nou (580-525 î.H.). 6) Număr (presc.) – Metal prețios, care sub formă de talanți, în număr de 800, reprezintă costul Farului din Alexandria,

ridicat în timpul lui Ptolemeu al II-lea (285-247 î.H.) – Către! 7) Comitat în S.U.A. – Mediu lichid, în care a fost ridicată fundația farului – Metru cub. 8) Pantă urcătoare lină, cu care a fost dotat farul, spre a se urca căruțele la nivelul primei terase a acestuia – Stat asiatic, către care se îndreptau drumurile comerciale, ce plecau din Egipt în timpul lui Ptolemeu al II-lea. 9) Gând – Poet tragic grec (525-456 î.H.), ce a participat la bătăliile de la Maraton și Salamina. 10) Râu din Elveția – Marea descoperire a lui Heinrich Schliemann.

VERTICAL: 1) Oraș ce a devenit locul unde s-a ridicat farul și o mare metropolă a Antichității. 2) Mare fluviu african – Numele antic al unei regiuni din nord-vestul Anatolici. 3) Parte a capitelului unei coloane – Veche unitate de măsură în Ierusalim. 4) Localitate în Mali – Harpe (pop.). 5) Lăcaș de cultură, prezent și în Alexandria. 6) 365 de zile – Pasăre de curte – Erbiu. 7) Sultan otoman, care în anul 1518 a construit o moschee pe amplasamentul fostului far – Lac în Liberia. 8) Masive de piatră, pe care s-a construit fundația farului sub apa deltei Nilului. 9) Supranumele lui Ptolemeu al II-lea, cel care a inițiat construcția farului, cu ajutorul lui Sostrat din Cnid – Acid docosaheptaenoic. 10) Derivat de la cuvântul „faos” – Mulți! 11) Oraș antic din Caria, de unde era originar arhitectul care a contribuit la ridicarea Farului din Alexandria (sec. III î.H.) – Totalitatea reperelor pe un instrument de măsură.

Laurian BUTURE

Dicționar: TOD, DOOR, AAR, PISO, DHA, MII

Telex Telex Telex Telex Telex

DE LA PIATRĂ, LA METAL

La Muzeul de Arheologie din Arlon, Belgia, a fost vernisată, în această vară, expoziția „De la piatră, la metal, un periplu prin preistoria și protoistoria teritoriului provinciei Luxemburg”.

Sunt expuse piese aflate în colecția Muzeului din Arlon, dar și obiecte împrumutate din alte mari muzee și, în premieră, din colecții particulare. Majoritatea exponatelor nu au mai fost expuse anterior,

fiind prima dată când publicul are posibilitatea să le vadă.

La expoziție a contribuit și Centrul Național de Cercetări Arheologice al Marelui Ducat al Luxemburgului care a reconstituit piese preistorice și protoistorice, reconstituiri făcute de Benoît Clarys și Jean Depiesse.

Cei doi au recreat ambianța vieții cotidiene de acum mii de ani, au redat în format fizic sau digital obiectele folosite de oamenii preistorici, demonstrând evoluția acestora de la primele obiecte de piatră, vârfuri de sulițe și topoare din silex și până la frumoase bijuterii de broz și de metale prețioase.

Proiectul este destinat publicului tânăr, dar nu numai, fiind reconstituirea unui parcurs istoric de la epoca pietrei, la cea a fierului, făcut cu măiestrie de arheologi pasionați.

UN MUZEU DISTRUS

Confruntările din Orientului Mijlociu au făcut o nouă victimă. De această dată nu vorbim despre oameni uciși, ci despre un muzeu, cel mai important centru cultural și științific arab și islamic al Yemenului, situat în orașul Dhamar, aflat la 100 km sud de capitala yemenită Sanaa.

Loviturile aeriene ale aviației saudite, menite să îl readucă la putere pe fostul președinte yemenit Mansur Hadi, au distrus din greșală Muzeul Regional din Dhamar.

Istoria acestui muzeu a început în anul 2002, când a fost construit pentru a adăposti și pune în valoare obiecte din perioada preislamică și islamică descoperite de-a lungul timpului și adunate din întreaga regiune Dhamar.

Colecția a fost creată cu aportul specialiștilor de la Institutul Oriental din Chicago și păstrată în muzeu după 2002.

Proiectul Dhamar a început în 1970, în cadrul Institutului Oriental din Chicago, când primii arheologi americani au început săpăturile în Yemen, descoperind vestigii ale Regatului Himyarit (sec. I î.H.-sec. VI. d.H.) și ale capitalei acestuia, orașul antic Zafar. Exponatele porneau din Epoca bronzului, continuau cu Epoca fierului și ajungeau la cucerirea arabă și apariția civilizației arabe timpurii.

În acest moment nu știm dacă toate artefactele au fost distuse, dacă unele au fost salvate sau furate.

Mare parte a lor au fost digitalizate în ultimii ani cu ajutorul proiectului „CASIS – Catalogarea și valorificarea inscripțiilor din Sudul Peninsulei Arabice” prin intermediul unui program finanțat din fondurile Uniunii Europene și vor rămâne în istorie doar în format digital.

LIBERTATEA ISTORICULUI

La sfârșitul lunii iunie, istoricul rus Andrei Zubov a lansat la Praga volumul *Istoria Rusiei, secolul XX*. Zubov a condus, de fapt, o echipă de 45 de istorici, dar numele lor nu sunt menționate, căci istoricii respectivi se tem de represalii din partea autorităților. Andrei Zubov consideră că predarea adevăratei istorii pentru tineri este singura cale pentru a nu mai repeta greșelile trecutului. Volumul, care prezintă istoria Rusiei din 1894 până în 2007, ar trebui să îi convingă mai ales pe tineri să creadă în adevăratele valori ale libertății și demnității umane, nu în cele ale propagandei oficiale actuale. „Bătălia pentru tineri este bătălia pentru viitor”, consideră Zubov. El recunoaște că dacă ar fi semnat o astfel de carte în vremea lui Stalin ar fi fost împușcat. Astăzi, și-a pierdut doar postul de la Institutul de Stat pentru Relații Internaționale pentru că a criticat politica lui Putin în Crimeea și lucrează pentru versiunea on-line a publicației *Novaia gazeta*.

CONTENTS (Romanian History) ● E. Lovinescu The street civilization in a bus ● I.-A. Pop Transylvania and the European vocation of Romania (II) ● P. Rezeanu Historians I knew: professor C.S. Nicolăescu-Plopșor ● A. Boroneant Burial practices of the Mesolithic communities from Portile de Fier ● G. Filitti Letters from former days: two women less literate with big problems ● L. Stanciu The history of a town told by its photographers: Alba Iulia ● V.B. Kashirin The intelligence services of the Russian imperial army about the future field marshal Alexandru Averescu ● St. Ciochinaru Charles J. Vopicka, the American diplomat which harmonized the national aspirations of the Romanians with the objectives of the State Department (II) ● A. Pogacias A debate over centuries between the chronicler Istvan Szamosközy and the historian Gheorghe Sincai upon Mihai Viteazul ● O. Senciu How did the Romanians drank coffe and tea during past centuries ● J. Tabacu Bogdan Petriceicu Hasdeu and the historical publication *Arhiva istorica a Romaniei* ● A.I. Ionescu Emanuel Salomon Mirohorský, a Czech traveller through the Romanian Countries ● G. Rosu Once upon a time: Beldam and her relatives ● A. Petrescu Stefan Constantinescu, a forgotten painter ● M. Sala Other eponymous ● A. Spanu A story with spies in the Bucharest before WWI ● O. Gîrlea, S. Cogut Symposium on Mihai Eminescu ● G.D. Hanceanu Archaeological discoveries in the town of Roman ● In Bucharest, 50 years ago ● Romanian Documents at Hoover Institution (CLXIII)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) ● Е. Ловинеску Как вести себя в автобусе ● И.-А. Поп Трансильвания и европейское призвание Румынии (II) ● П. Резану Историки, с которыми я был знаком: профессор К.С. Николэску-Плопшор ● А. Боронянц Ритуалы погребения мезолитических общин у Железных Ворот ● Дж. Филитти Былые письма: у двух полуграмотных женщин образование недостаточное, трудности большие ● Л. Станчу Алба Юлия, история города, описанная местными фотографами ● В.Б. Каширин Александру Авереску глазами военной разведки Российской империи ● Шт. Чокинару Чарльз Вопицка, американский дипломат, согласовавший национальные стремления румын с целями Госдепа (II) ● А. Погэчас Многовековой спор по Михаилу Храброму между летописцем Иштваном Самоскэзи и историком Георге Шинкай ● О. Сенчук Кофе и чаепитие у румын прошлых веков ● Ж. Табаку Богдан Петричейку Хасдеу и *Исторический архив Румынии* ● А.И. Ионеску Эмануел Саломон Мирохорски, чешский путешественник по Румынским Княжествам (19 в.) ● Дж. Рошу Жили-были: Баба Яга и её родственники ● А. Петреску Штефан КонстантINESCU, забытый живописец ● М. Сала Эпонимы, начинающие с буквами К и Л ● А. Спину Шпионская история и Бухаресте до Первой Мировой Войны ● О. Гырля, С. Когут Михай Эминеску, тема симпозиума в Ипотешти ● Г.Д. Хынчану Археологические открытия в г. Романе ● В Бухаресте 50 лет тому назад ● Румынские документы в Гуверском Институте (CLXIII)

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție (pentru cititorii din București).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacție, pe adresa Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3, sector 1, PO Box 15-702, cod 010155, București, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Sala Palatului, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar. Prețul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicați adresa poștală unde doriți să primiți revista și data de la care să înceapă abonamentul

ISSN 0541-881X

Lei 6,00

DIALOG CU CITITORII

UN RĂZBOI ȘI O SCHISMĂ

Președintele S.U.A.,
Harry Truman, îl invită
pe fostul premier britanic
Winston Churchill
să ia cuvântul, la Fulton

Domnul col. (retr.) EMI-LIAN CRISTEA, din Bacău ne trimite o lungă scrisoare, în care ne semnalează două inadvertențe strecurate în două articole publicate în revista noastră. În primul caz, este vorba despre episodul din luna aprilie, anul acesta, al serialului intitulat *Slujitorii Maiestății Sale care... nu există*. Se spune în articol că Beria, temutul șef al NKVD-ului sovietic, a fost acuzat, atunci când a fost arestat, în 1953, că ar fi colaborat cu serviciile secrete engleze din 1919, din vremea „războiului rece”. Or, după cum semnalează corespondentul nostru, formula „războiul rece” își are originea în discursul lui

Winston Churchill, ținut la 5 martie 1946, la Westminster College, din micul oraș american Fulton (7.000 locuitori). Așa cum domnul Emilian Cristea scrie în continuare, greșeala aparține autorilor, fiind vorba despre *războiul civil*, nu despre *războiul rece*.

A doua nedumerire a corespondentului nostru este legată de un articol apărut în numărul pe luna mai al revistei, *Creștinarea cneaghinei Olga*, semnat de domnul Ion Bistreanu. Este amintită acolo, la pagina 69, o schismă între Biserica ortodoxă și cea catolică în secolul al X-lea, cititorul nostru întrebându-ne dacă nu este vorba despre veacul următor. Iată ce îi răspunde autorul: „Aveți dreptate: Marea Schismă dintre Răsărit și Apus a avut loc, oficial, la 16 iulie 1054, considerată a fi completă în urma Cruciadei a patra, din 1204. Însă, după cum evocați și dumneavoastră unele momente din istoria bisericii creștine, schisma nu a fost un act brusc, ci rezultanta unui lung proces politic și religios, început după destrămarea Imperiului Ro-

man și, ulterior, prăbușirea Imperiului Roman de Apus (476) și crearea statului papal (754). De notat că până în 1054 au avut loc, însumate, circa două secole de schisme: schisma antiohiană, schisma acachiană, schisma celor trei capitole, schisma fotiană resimțite sporadic, la nivel local, și în secolul al X-lea (evocat în articolul despre împărăteasa Olga) –, culminând cu Marea Schismă.

Întâlnirea (Ierusalim, 1964) patriarhului ecumenic al Constantinopolului, Atenagora I, cu papa Paul al VI-lea a dus la ridicarea reciprocă a bulelor de excomunicare din 1054, constituind un pas semnificativ spre restaurarea comuniunii dintre Biserica catolică și cea ortodoxă. A urmat istorica Declarație comună catolică-ortodoxă (7 decembrie 1965), care, din păcate, nu a încheiat schisma, doar a relevat dorința de reconciliere dintre cele două biserici. De reținut că în mai 1999 România a fost prima țară ortodoxă care, după Marea Schismă, a fost vizitată de un papă, Ioan Paul al II-lea”.

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei Magazin istoric prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista Magazin istoric figurează în catalogul Poștei Române, la poziția 19.356.

Revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3, etajul 3, camera 287, sector 1. Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea on-line a revistei www.magazinistoric.ro, unde aveți acces de la primul număr, aprilie 1967.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești.

magazin istoric

